T.C.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇİNCE VE TÜRKÇEDE İSİMLERİN BİÇİMBİLİMSEL KARŞILAŞTIRILMASI

Lijiana MA

İzmir

2016

T.C.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇİNCE VE TÜRKÇEDE İSİMLERİN BİÇİMBİLİMSEL KARŞILAŞTIRILMASI

Lijiana MA

Danışman

Prof. Dr. Leyla HARPUTLU

İzmir

2016

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "Çince ve Türkçede isimlerin biçimbilimsel karşılaştırılması" adlı çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, onurumla onaylarım.

05/09/2016

Lijiana MA

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

İşbu çalışma, jürimiz tarafından Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Anabilim Dalı Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Programında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Leyla HARPUTLU .....

Üye : Prof. Dr. Fatma Feryal ÇUBUKÇU .....

Üye : Yrd. Doç. Dr. Soner AKŞEHİRLİ .....

Onay

Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

..../..../....

Prof. Dr. Ali Günay BALIM

Enstitü Müdürü

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10126587
Yazar Adı / Soyadı	LIJIANA MA
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 99184466412
Telefon	5071854215
E-Posta	turkey-baby@live.cn
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Çince ve Türkçede İsimlerin Biçimbilimsel Karşılaştırılması
Tezin Tercümesi	A Morphological Comparative Study of Chinese and Turkish Nouns
Konu	Dilbilim = Linguistics
Üniversite	Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Anabilim Dalı	Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2016
Sayfa	109
Tez Danışmanları	PROF. DR. LEYLA HARPUTLU 21091861110
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	
Kısıtlama	12 ay süre ile kısıtlı

Tezimin,Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine izin veriyorum. Ancak internet üzerinden tam metin açık erişime sunulmasının 05.10.2017 tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.
NOT: Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.

05.10.2016

İmza:.....

TEŞEKKÜR

Çalışmanın başından sonuna kadar benden hoşgörüsünü, anlayışını ve her türlü desteğini esirgemeyen, bana örnek olan değerli danışman hocam sayın Prof. Dr. Leyla HARPUTLU'ya en içten teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin hazırlanması aşamalarında bana ümit veren, her zaman yol gösteren ve beni destekleyen değerli hocam Prof. Dr. Fatma Feryal ÇUBUKÇU'ya teşekkürü borç bilirim.

Tezimin oluşum ve gelişim süresinde fikirlerini ve yardımlarını benden esirgemeyen, bütün sorularıma yanıt veren değerli hocalarım Doç. Dr. Caner KERİMOĞLU ve Dokuz Eylül Üniverditesi Türkçe Eğitim Bölümü Arş. Gör. M. Volkan DEMİREL'e çok teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim ve tez çalışmam süresince beni destekleyen tüm değerli hocalarıma, arkadaşlarıma tüm içtenliğimle teşekkür ederim. Büyük bir sabır ve özveriyle arkamda duran, benden desteklerini esirgemeyen canım **aileme** sonsuz sevgilerimi sunarım.

Lijiana Ma

2016

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ i

DEĞERLENDİRME KURULU ÜYELERİ ii

Y.Ö.K DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU iii

TEŞEKKÜR iv

İÇİNDEKİLER v

ŞEKİL LİSTESİ viii

ÖZET x

ABSTRACT xi

BÖLÜM 1. GİRİŞ 1

1.1 Problem Durumu 1

1.2 Amaç ve Önem 1

1.3 Problem Cümlesi 2

1.4 Alt Problemler 2

1.5 Sayıltılar 2

1.6 Sınırlılıklar 2

BÖLÜM 2. İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR 3

2.1 Türkçe Tarihsel Gelişimini Genel Bilgi 3

2.2 Çince Tarihsel Gelişimini Genel Bilgi 4

2.3 İlgili Yayınlar 6

BÖLÜM 3. ÇİNCE VE TÜRKÇE İSİMLERİN BİÇİMBİLİMSEL KARŞILAŞTIRILMASI 7

3.1 Yöntem 7
3.2 İsim Nedir 7
3.3 Çince İsimler 8
3.4 Türkçe İsimler 9
3.5 Çince Varlıklara Verilişlerine Göre 10
3.5.1 Türkçede Varlıklara Verilişlerine Göre İsimler 13
3.6 Çince Varlık Oluşlarına Göre İsimler 16
3.6.1 Türkçe Varlık Oluşlarına Göre İsimler 17
3.7 Çince Varlıkların Sayılarına Göre İsimler 19
3.7.1 Türkçe Varlıkların Sayılarına Göre İsimler 21
3.8 Çince İsnat Gruptaki İsimler 23
3.8.1 Türkçe İsnat Grubu 25
3.9 Çince Yapılarına Göre İsimler 26
3.9.1 Türkçe Yapılarına Göre İsimler 28
3.9.2 Çince Basit İsim 29
3.9.2.1 Türkçe Basit İsimler 33
3.9.3 Çince Türemiş İsimler 34
3.9.3.1 Türkçe Türemiş İsimler 48
3.9.4 Çince Birleşik İsim 53
3.9.4.1 Türkçe Birleşik İsimler 58
3.9.5 Çince İkileme Yoluyla Oluşturan İsimler 63
3.9.5.1 Türkçe İkileme Yoluyla Oluşturan İsimler 64
3.9.6 Çince Kırpma İsimler 65
3.9.6.1 Türkçe Kırpma İsimler 67
3.10 Çince İsimlerde Küçültme 68
3.10.1 Türkçe İsimlerde Küçültme 68

3.11 Çince İsim Çekimi 69

3.11.1 Türkçe İsim Çekimi 77

3.12 Çince İsim Tamlamaları 85

3.12.1 Türkçe İsim Tamlamaları 85

BÖLÜM 4. SONUÇ VE ÖNERİLER 90

4.1 Sonuç 90

4.2 Öneri 106

KAYNAKÇA 107

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Zhang' a (2010) göre modern Çince isim çeşitleri 9

Şekil 2. Çince varlıklara verilişlerine göre isimler 10

Şekil 3. Türkçe varlıklara verilişlerine göre isimler 13

Şekil 4. Çince özel isimler çeşitleri 14

Şekil 5. Çince varlık oluşlarına göre isim türleri 16

Şekil 6. Türkçe varlık oluşlarına göre isim türleri 17

Şekil 7. Türkçe varlıkların sayılarına göre isimler 22

Şekil 8. Liu, Pan ve Gu'ya (2004) göre Çince isnat grupteki isim çeşitleri 24

Şekil 9. Liu, Pan ve Gu'ya (2004) göre Çince yapılarına göre geniş kapsamında isim türleri 27

Şekil 10. Huang ve Liao'ya (2010) göre Çince ikiden fazla biçimbirim ile oluşturan isim çeşitleri 28

Şekil 11. Liu, Pan ve Gu'ya (2004) göre Çince yapılarına göre isim çeşitleri 28

Şekil 12. Türkçe yapılarına göre isimler 29

Şekil 13. Zhang'a (2010) göre Çince basit isim türleri 29

Şekil 14. Zhang'a (2010) göre Çince çok heceli basit isim türleri 31

Şekil 15. Huang ve Liao'ya (2010) göre Çince çok heceli kesintisiz basit isim çeşitleri 31

Şekil 16. Wang'a (2001) göre Çince ön ek türleri 35

Şekil 17. Wang'a (2001) göre Çince son ek türleri 42

Şekil 18. Türkçe isim türetme ek çeşitleri 49

Şekil 19. Wang'a (2001) göre Çince birleşik isim tipleri 54

Şekil 20. Wang'a (2001) göre Çince paralel tipli birleşik isim türleri 56

Şekil 21. Wang'a (2001) göre Çince üç heceli birleşik isim çeşitleri 57

Şekil 22. Türkçe birleşik isim çeşitleri 60

Şekil 23. Wang'a (2001) göre Çince ikileme yoluyla oluşturan ismin çeşitleri 63

Şekil 24. Wang'a (2001) göre Çince kırpma tipinin çeşitleri 66

Şekil 25. Çince isim çekimleri çeşitleri 70

Şekil 26. Türkçe isim çekim ekleri 77

Şekil 27. Türkçe ismin hâlleri 79

Şekil 28. Türkçe isim tamlaması türleri 86

Şekil 29. Türkçe yapılarına göre isimler 92

Şekil 30. Çince yapılarına göre isim çeşitleri 92

Şekil 31. Türkçe basit isim ve çekim eklerinin ilişkisi 92

Şekil 32. Çince basit isim türlerinin detayları 93

Şekil 33. Türkçe türemiş isim türleri 94

Şekil 34. Çince türemiş isim türleri 95

Şekil.35. Çince birleşik isim tiplerinin detayları 97

Şekil 36. Türkçe birleşik isim çeşitleri 98

Şekil 37. Türkçe isim tamlaması türleri 102

Şekil 38. Çince isim tamlaması türleri 102

ÖZET

İsim, dilin en önemli yapı taşlarından biridir. Tüm varlıkların, duygu ve düşüncelerin, kavramların ve aklımıza gelebilecek tüm durumların karşılığı olarak kullanılan sözcükler vardır. Öyle ki canlı cansız bütün varlıklar, soyut somut kavramlar, isim sayesinde birbirinden ayrılır. Yani, tüm dillerde varlıkların, kavramların adı vardır. Ancak, isimlerin sınıflandırılması ve yapılarına göre incelenmeleri açısından diller arasında farklılıklar görülür. Bu farklılıkların iyi incelenmesi ve ortaya konulması, dilin öğrenilmesi ve öğretilmesi açısından çeşitli kolaylıklar sağlar.

Bu çalışmanın amacı, Çince ve Türkçe isimleri biçimbilimsel farklılıklar açısından ele alarak, yer aldıkları dil aileleri ve yapıları bakımından birbirinden oldukça farklı olan bu dillerin karşılıklı öğretiminde öğrenicilerin karşılarına çıkabilecek zorlukları tespit etmektir. "Türkçe ve Çince dillerinde isim yapma bakımından farklılık ve benzerlikler nelerdir?" sorusuna cevap vermek amacıyla planlanan bu çalışma beş bölümden oluşmuştur.

Birinci bölüm, yani giriş bölümünde problem durumu, amaç ve önem, problem cümlesi, alt problemler, sayıltılar ve sınırlılıklar ele alınmıştır. İkinci bölümde ilgili yayın ve araştırmalar ele alınmıştır. Bu bölümde isim konusu ele alınmıştır. Ayrıca Çince ve Türkçenin tarihsel gelişimi ve yapısı anlatılmıştır. Üçüncü bölümde yöntem açıklanmıştır. Bulgular ve yorumlar, yani Çince ve Türkçe isim biçimbilimsel karşılaştırma çalışmanın üçüncü bölümünü oluşturmaktadır. Son bölümde sonuç ve öneriler yer almaktadır.

Anahtar kelime: Türkçe, Çince, isim, biçimbilim

ABSTRACT

Nouns are perhaps the most important part of the speech. A noun is defined as a word that identifies a person, animal, place, thing, or idea. A noun denotes a person, animal, place, thing, or idea. The English word noun has its roots in the Latin word nomen, which means "name." All animate and inanimate beings, abstract concepts concrete actions are separated from each other due to the name. Nouns are used for the ***subject*** and ***object positions*** in the sentence.

Every language has nouns. However, many of the noun formation structures in a given language may not be inherent in another language. Therefore, these structures may not overlap. These kinds of differences in noun structures which affect learning Turkish by Chinese students should be studied in both teaching and learning a language.

The thesis consists of five chapters: The first chapter provides an overview namely about problem statement, purpose and importance, assumptions and limitations. The background knowledge is discussed in the second chapter. The third section describes the method and includes Chinese and Turkish morphological comparison of nouns. Chapter four summarises and concludes the thesis. Possible directions of future researches are also discussed in the last chapter.

Key words: Turkish, Chinese, noun, morphology

BÖLÜM 1. GİRİŞ

Bu araştırmada, Çince ve Türkçe isimler biçimbilimsel farklılıklar açısından ele alınmıştır. Bu çalışmada, iki dilin karşılaştırılıp aralarındaki farklılık ve benzerliklerin ortaya konulmasına önem verilmektedir. İki dilin karşılaştırılması sayesinde, iki dilin öğrenimi ve öğretimi konusunda bu bilgiden yararlanılabilinir. Giriş bölümde, araştırmanın problem durumu, amaç ve önem, problem cümlesi, alt problemler, sayıltılar ve sınırlılıklar yer alacaktır.

1.1 Problem Durumu

Diller pek çok açıdan birbirlerinden farklıdır. Bu farklılıkların iyi incelenmemesi ve iki dilin karşılaştırılmaması, bu dillerin öğrenilmesinde ve öğretilmesinde başarı azalmasına sebep olabilir.

1.2 Amaç ve Önem

Bu çalışma, Çince ve Türkçenin isim konusunda karşılaştırılması suretiyle, bu dilleri öğrenmek, öğretmek isteyenlere hizmet edecektir. Bildiğimiz gibi, son yıllarda Türkiye ve Çin, daha öncesine nazaran daha sıkı bir iş birliğine girmişlerdir. İki ülkenin hem politika hem ekonomi alanlarındaki hızlı gelişimlerine yetişmeleri için ve iki ülkenin farklı kültürleri daha yakından tanımaları için Türkçe ve Çince üzerinde kaliteli araştırmaların çoğaltılması büyük umudumuzdur. Ayrıca araştırmacıların ve öğrencilerin bu çalışmamız sayesinde bir destek veya bir fayda görmeleri beklentimizdir.

1.3 Problem Cümlesi

Türkçe ve Çince dillerinde isim yapma bakımından farklılık ve benzerlik nedir?

1.4 Alt Problemler

1) Türkçe ve Çince isimler varlıklara verilişlerine göre farklılık göstermekte midir?
2) Türkçe ve Çince isimler varlık oluşlarına göre farklılık göstermekte midir?
3) Türkçe ve Çince isimler varlık sayılarına göre farklılık göstermekte midir?
4) Türkçe ve Çince isimler yapı bakımından farklılık göstermekte midir?
5) Türkçe ve Çince isimlerde küçültme eki farklılık göstermekte midir?
6) Türkçe ve Çince isim çekim ekleri farklılık göstermekte midir?
7) Türkçe ve Çince isim tamlamaları farklılık göstermekte midir?
8) Türkçede ve Çincede özel durumlar var mıdır?

1.5 Sayıltılar

Bu çalışma, Türkçe ve Çincenin isim biçimbilimi bakımından farklılıklar gösterdiğini ve bu farklıkların karışlıklı dillerin öğrenilmesini güçleştirdiğini varsaymaktadır.

Bu araştırma, Çince ve Türkçe arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların ortaya konulmasının, bu iki dili öğrenmeye katkısı olduğunu varsaymaktadır.

1.6 Sınırlılıklar

Bu çalışma, Çince ve Türkçedeki isim biçimbilimsel farklılık ve benzerliklerin karşılaştırılmasını kapsar. Bu araştırma, sadece isimlerin yapılarına göre sınıflandırılması konusu ile sınırlıdır.

BÖLÜM 2. İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

2.1 Türkçe Tarihsel Gelişimini Genel Bilgi

Ural-Altay dil ailesinin Altay dillerinde yer bulunan Türkçe, bin yıldan fazla geçmişe sahip olan bir dildir. Türkçenin yazılı belge olmayan karanlık çağıdan sonra bulunan metinlerden yola çıkılarak Eski Türkçe Devri, Orta Türkçe Devri, Yeni Türkçe Devri ve Modern Türkçe Devri olarak ayrılmıştır.

Eski Türkçe Devri

Târih olarak VI-X yüzyıllar arasını kabul edilmiş, Orhun yazıtları ile Uygur metinlerini içine alan Eski Türkçe devri 1) Göktürkçe dönemi, 2) Uygurca dönemi ve 3) Karahanlı Türkçesi dönemi olmak üzere üçe ayrılır.

1) Göktürkçe dönemi: Göktükler'in tarihiyle (M.S. 552-745) örtüşen bir dönemdir. Türk tarihinin en önemli belgesi olan Göktük / Orhun Yazıtları bu dönemin son yıllarında ortaya konulmuştur.

2) Uygurca dönemi: Göktürk devleti'ninden sonra (M.S. 745 yılından sonra) Uygur Devleti egemen oldu. Bu dönemin yazıtlardan din ilgili metinleri daha çok bulunmaktadır.

3) Karahanlı Türkçesi dönemi: X. yüzyılda İslâm dinini benimsemiş Karahanlı döneminde Türk Dili'nin gelişimi açısından yeni bir döneme girilmiş oldu. Bu döneme (XI. yüzyıl) ait dil örnekleri arasında, her biri Türk Dili için bir anıt değerinde olan Dîvânu Lugâti't-Türk'ü, Kutadgu Bilig'i, Atabetü'l-Hakayık'ı görüyoruz. Bu eserler hepsi de islâmiyet etkisiyle meydana getirilmiştir.

Orta Türkçe Devri

XII. yüzyıldan başlayıp XIV. Yüzyıla kadar devam eden bu devre içinde kullanılan Türkçe, tam da bir geçiş dönemi Türkçesidir. Moğol saldırısından kaçan

Türklük dünyası yeni bir göç olayından sonra Kuzey-Doğu ve Güney / Batı Türkçesi olarak yeniden iki kola ayrılmıştır.

1) Kuzey-Doğu Türkçesi: XII.-XIV. yüzyıl arasında, Eski Türkçenin devamı halinde, bütünlüğünü kısmen korumakla birlikte, çoğrafî alandaki uzaklaşmalar sebebiyle Doğu Türkçesi ve Kuzey Türkçesi iki kol halinde devam ettirmiştir.

2) Güney / Batı Türkçesi (Eski Anadolu Türkçesi): Doğu Türkçesinden farklı olarak batıya göç eden ve yerleşen Türklerin şivelerinden gelişen diğer Türk yazı diline Batı Türkçesi diyoruz. Eski Anadolu Türkçesi, Osmanlıca şeklinde gelişen, yine bu devirde Azeri ve Türkmen kollarının ayrıldığı Oğuzca anlaşılmalıdır. Anayurttan koparak Anadolu'yu fetheden Oğuzların devlet dili olarak önce Arapçayı, sonra da Farsçayı benimsedikleri bilinmektedir.

Yeni Türkçe Devri

XV. yüzyıldan başlayıp XX. yüzyıla kadar devam eden bir devreyi ifade eder. Bu dönem içerisinde Çağatayca, Tatarca ve Osmanlıca ile Türkçenin varlığını devam ettirdiğini görüyoruz

Modern Türkçe Devri

XX. yüzyılın başından günümüze kadar devam eden bir süreyi kapsar. Türkiye Türkçesi, batıdan doğuya doğru Balkanlar, Ege adaları, Anadolu, Kıbrıs, Orta Doğru olarak Avrupa ve Asya kıtalarında yazı dili ve çeşitli ağızlarıyla konuşulmaktadır.

2.2 Çince Tarihsel Gelişimini Genel Bilgi

Çince dünyada en eski ve en uzun süre kullanılan yazılı dillerinden biridir. Kendi tarihine göre dört dönem ayrılmıştır. Zhou Hanedanı dönemin başlangıcı ve orta çağı arasında (M.Ö. 11-7 yüzyıllarda) kullanılmış Çince Antik Çince denir. Kuzey ve Güney hanedanlığı, Sui Hanedanı, Tang Hanedanı ve Song Hanedanı

çağlarında kullanılmış Çince Orta Antik Çince denir. Üçüncü dönem Modern Çince ise eski Çinceden çağdaş Çinceye bir geçiş olarak kullanılmış Çincedir. Çağdaş Çince bugün Çinde yaşayan insanların kullandığı dildir.

Çağdaş Çince, standart Çince (Mandarin) ve lehçeler içerir. Pekin lehçesi telaffuzu standart sesi olarak, temel lehçe olan kuzey lehçelere dayanarak ve yerel dille düzgün yazılmış eserlerin dilbilgisini form olarak Mandarin standart dil olarak kabul edilir. Çin dilbilimciler Çincenin dallarına göre lehçeleri genel olarak yediye bölmüştür. Bunlar Kuzey lehçesi, Wu lehçesi, Xiang lehçesi, Gan lehçesi, Ke jia lehçesi, Min lehçesi ve Yue lehçesidir. Ayrıca bu lehçeler içinde birçok şiveler de vardır.

Çağdaş Çince özellikleri:

1. Ses özellikleri bakımından hecelerin arasında sınırı çok nettir. Vurgu ve tonları çok zengin olduğu için müziksel duyu hissettirebilir. Bunun sebebi şunlardır: Çincede bir hecede, ne başında ne de sonunda iki ünsüz yan yana bulunduğu için hecelerin belli sınırlı ve düzgün bir biçimi gösterilmiştir. İkinci unsur, bir hecede ünsüz eksik olabilir ama ünlü asla eksik olamaz. Ayrıca her hecede birkaç tane vurgu vardır. Bu da Çincenin bir müziksel dil olduğunun sebebidir.
2. Kelime özellikleri bakımından, tek hece ya da iki heceden oluşan kelimeler çoktur. Eskiden kullanılan tek heceli kelimeler zamanla iki heceli kelimeye geçmektedir. Çoğu tek heceli biçimbirim kök olarak kullanılır, bu yüzden Çincenin kök biçimbirim payı ek biçimbiriminden daha büyüktür.
3. Dilbilgisi özellikleri ise kelimelerin görevi, biçim değişikliğinden değil cümle içindeki vurgusundan, sırasından ve işlevsel sözlerin yardımından anlaşılır. Söz türleri özel seslerle ayırt edilmediği için, aynı söz, yerine göre ad, sıfat, fiil, edat vb. olabilmektedir. Üstelik sayılar ve isimler birlikte kullanınca genellikle sayılardan sonra nitel belirtilen bir kelime eklemek gerekir. Bu nitel belirtilen kelime arkaya gelen isimlere göre değişir. Bunun dışında cümlenin sonunda sık sık ünlem kullanımına rastlanabilmektedir.

2.3 İlgi Yayınlar

Çalışmanın bu bölümünde, Çince ve Türkçe karşılaştırılması üzerine yapılan araştırmalara kısaca değinilecektir.

Tuğlu (2006) **Türkçe Ve Çincenin Ses Yapıları Açısından Karşılaştırılması** adlı çalışmasında Türkçe ve Çincenin ses yapıları benzerlikleri ve farklılıkları karşılaştırarak Çincenin sesletim güçlükleri üzerine de açıklamalarda bulunmuştur.

Yunus (2006) **Anlambilim Açısından Türkçe ve Çince'de Deyim Karışılaştırması (Organ Adları İle İlgili Deyimler)** adlı çalışmasında Türkçe ve Çince'de baş ve gövde organ adları ile ilgili deyimler karşılaştırarak incelemiştir.

Chen (2006) **Koşaç Tümceleri: Evrensel Dilbilgisi Çerçevesinde Türkçe Ve Çincenin Karşılaştırılması** adlı yayınlanmamış yüksek lisans tezinde Çince ve Türkçenin koşaç tümcelerinin sözdizimini incelemek ve verimli dil olguları ortaya çıkarmak amaç ile incelemelere yer vermiştir.

Li (2014) **Türkçe ve Tayvan Çincesinde Öntipler Üzerine Bir Karşılaştırma** adlı yayınlanmamış yüksek lisans tezinde Türkçe ve Tayvan Çincesindeki öntiplerin saptanması ve dil ve kültür farklılığının öntiplere etkisine yer vermiştir ve bir uygulama ile çalışmasını desteklemiştir.

Öner (2012) **The Comparison Between Turkish Language Grammar and Chinese Grammar** adlı yayınlanmamış yüksek lisans tezinde Türkçe ve Çince iki dilin farklılık gösterilmiştir. Çalışmasında iki dilin cümle tipleri, sıfatları, zarfları, isimleri, soru cümlesi, birleşik zamanı, şart cümlesi, emirleri vb. açılarından karşılaştırarak incelemiştir.

Çince ve Türkçe karşılaştırılması alanında dilbilgisi konu üzerine yapılan bilimsel araştırmaları çok az olduğu için Çince ve Türkçe biçimbilimsel karşılaştırılması oldukça sınırlı görülmektedir.

BÖLÜM 3. ÇİNCE VE TÜRKÇE İSİMLERİN BİÇİMBİLİMSEL KARŞILAŞTIRILMASI

3.1 Yöntem

Bu çalışma, bir karşılaştırmalı dil bilgisi çalışmasıdır. Karşılaştırmalı dil bilgisi bir dilin, bir veya birden fazla dil ile, ses, şekil, cümle, anlam bilgileri bakımından farklı ve benzer yönlerini inceleyen bilim dalıdır. Bilindiği gibi anadilde bulunan birçok dilbilgisi yapısı yabancı dilde bulunmamakta ve yapılar birebir örtüşmemektedir. Yabancı dil öğrenmeyi etkileyen bu dilsel yapılardaki farklılıklar dil öğreniminde ve öğretiminde mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.

Karşılaştırmalı Dil Bilgisi, anadilden yapılan aktarmaları bilinçli olarak yönlendirmek için karşılaştırmalı dilbilgisi analizleri ortaya koyar. Örneğin, Çince ile Türkçenin, Kırgızca ile Türkiye Türkçesinin, İstanbul yöresi ağızları ile Ankara yöresi ağızlarının karşılaştırılması gibi konular karşılaştırmalı dil bilgisi konuları arasındadır. Bu çalışmada ise Çince ile Türkçenin isim yapısı karşılaştırılmıştır.

3.2 İsim Nedir

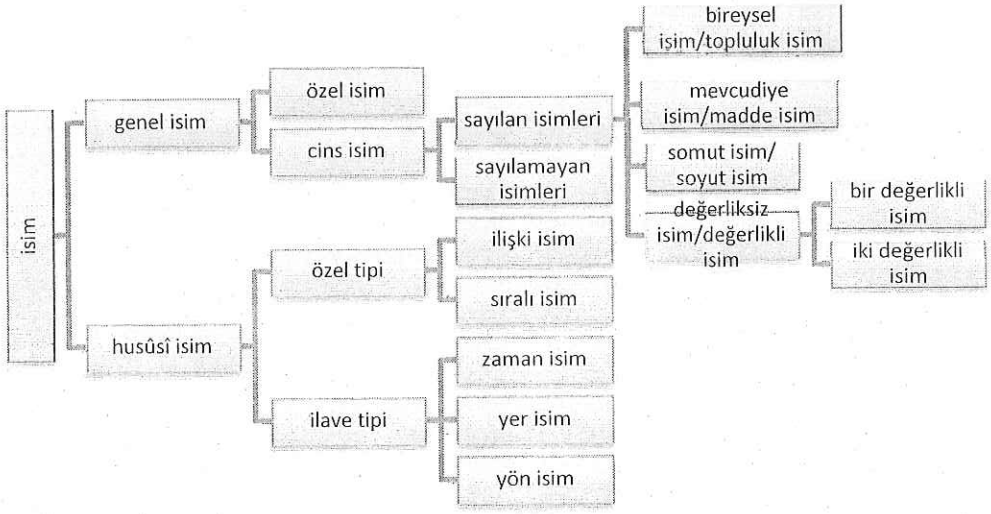
"Varlıkları ya da eylemleri bildiren, tanıtan kelimeye isim denir" (Ediskun, 2003: 104). "İsimler, bugüne kadar insan zihninde yer eden her türlü kavramı temsili olarak karşılayan dil unsurlarıdır" (Güneş, 2009: 175). "İsimler canlı, cansız bütün varlıkları ve mefhumları tek tek ve ya cins cins karşılayan; varlıkların ve mefhumların adları olan kelimelerdir" (Ergin, 2007: 218). "Varlık ve kavramların dildeki karşılığı olan kelimelere ya da kelime öbeklerine ad denir" (Kahraman, 2005: 59). "Adlar, evrendeki canlı cansız bütün varlıkları, insan tasavvurundaki somut ve soyut bütün kavramları, tek tek ya da tür olarak karşılayan sözlerdir" (Korkmaz, 2007: 197). "İsim, insan veya olay ve eşya, zaman ve yer belirten kelimedir" (Huang

ve Liao, 2010: 8). "Wang'a (1943) göre bütün varlıkların adı veya felsefe bilimlerinde kullanılan adlar isim denir" (Liu, 2003: 2). Ding (2009: 48) "isim insan, olaylar, eşyalar, zaman, yön ve yer vb. belirten kelimedir" söylemiştir.

Canlı cansız bütün varlıkları, duygu ve düşünceleri, çeşitli durumları bildiren, kavramları, hatta fiilleri de karşılayan, onları anmaya, tanımaya, birbirinden ayırmaya yarayan kelimelere isim (ad) denir.

3.3 Çince İsimler

Bugüne kadar Çince isimlerin çeşitlere ayrılması ile ilgili çok çalışma yapılmıştır. Fakat standart bir ayırma kriteri hâlâ bulunamamıştır. Ma'ya (1983: 33-34) göre isimleri cins ve özel olarak ikiye ayrılmıştır. Cins isim ise topluluk isimler ve soyut isimler olarak ikiye bölünmüştür. "Li (1924) özel isim, cins isim ve soyut isim olarak üç çeşit ayrılmıştır" (Liu, 2003: 6). Liu, Pan ve Gu' ya (2004: 35) göre isim 4 çeşit olarak şu şekil ayrılmıştır: cins isimler, özel isimler, topluluk isimler ve soyut isimler. Üstelik yön isimleri, yer isimleri ve zaman isimlerinin dilbilgisi özellikleri ve işlevleri diğer isimlerden farklı olduğunu belirtmiştir. "Zhu (1982) isim ve niceleyici aralarındaki ilişkilerine göre sayılabilen isimleri, sayılamaz isimleri, topluluk isimleri, soyut isimleri ve özel isimleri olarak beşe ayrılmıştır" (Liu, 2003: 33). Li ve Guo (2011: 71) Çince isimler "cins isimleri, soyut isimleri, özel isimleri, zaman isimleri, yer isimleri ve yön isimleri olmak üzere ayırılmıştır" anlatmıştır. Zhang' a (2010: 80) göre modern Çince isimleri aşağıdaki şu şekil olarak ayrılmıştır:

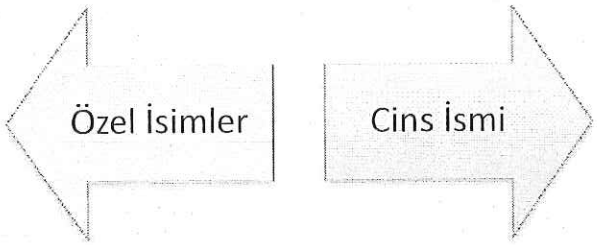
Şekil 1. Zhang' a (2010) göre modern Çince isim çeşitleri

İki dil aralarındaki farklılıkları ve benzerlikleri daha detay ve net bir şekilde karşılaştırıp belirttirilmek için Çince isimler bu kısmı Türkçe isimler kısmında bölünen bölümleri dayanmak üzere araştırılmıştır.

3.4 Türkçe isimler

Varlıklar ve mefhumları tek tek karşılayan isimler has isim, cins cins karşılayan isimlere ortak isim olarak ikiye ayrılmıştır (Ergin, 2007: 218). Kahraman'a (2005: 59) göre isim karşıladıkları varlık ya da kavramın niteliklerine göre, karşıladıkları varlık ya da kavramın niceliklerine göre ve yapı bakımından olarak 3 bölüme ayrılmıştır. Gencan'a (2007: 184-187) göre isimler türlü bakımlardan şöyle sınıflandırılır: Varlıklara verilişlerine göre, varlıkların oluşlarına göre ve varlıkların sayılarına göre. Buna benzer bir biçimde Ediskun (2003: 72) isimlerin çeşitleri varlıklara verilişlerine göre, varlıkların oluşlarına göre ve varlıkların sayılarına göre birtakım bölümlere ayırmıştır. Korkmaz (2007: 195 ve 219) ise isimleri ana nitelikleri bakımından ve yapıları bakımından sınıflandırmıştır. Güneş'e (2009: 175-177) göre şu şekilde sınıflandırılmıştır: "kapsamları bakımından, gösterdikleri kavramın mahiyeti bakımından ve yapıları bakımından".

3.5 Çince varlıklara verilişlerine göre isimler

Şekil 2. Çince varlıklara verilişlerine göre isimler

A. Çince özel isimler

"Özel isim genellikle eşsiz ve tek varlığı bildiren isimdir" ve "kişi isimleri, yer isimleri ve kurum isimleri olarak üçe ayrılmıştır" (Zhang, 2010: 80). Li ve Guo (2011: 72) özel isimleri şöyle ifade etmiştir: "Özel olarak kişi, olaylar ve eşyaların ismidir, genellikle sayı belirten kelimeler önüne gelmez".

Örneğin, "中国 /zhōng guó/ (Çin), 北京 /běi jīng/ (Pekin), 长城 /cháng chéng/ (Çin Seddi), 欧洲 /ōu zhōu/ (Avrupa), 联合国 /lián hé guó/ (Birleşmiş Milletler), 鲁迅 /lǔ xùn/ (erkek adı), 红楼梦/hóng lóu mèng/ (eserin adı)" (Liu, Pan ve Gu, 2004: 35).

Daha detay olarak özel isimleri şu şekilde ayrılabilir:

1) Kişi isimleri: 习近平 /xí jìn píng/ (erkek adı), 彭丽媛 /péng lì yuàn/ (bayan adı), 周恩来 /zhōu ēn lái/ (erkek adı), 马建忠 /mǎ jiàn zhōng/ (erkek adı) vb.
2) Hayvan isimleri: 大熊猫 /dà xióng māo/ (panda), 梅花鹿 /méi huā lù/ (geyik), 金雕 /jīn diāo/ (Kaya Kartalı), 丹顶鹤 /dān dǐng hè/ (Japon Turnası), 斑马 /bān mǎ/ (Zebra), 啄木鸟 /zhuó mù niǎo/ (Ağaçkakan), 穿山甲 /chuān shān jiǎ/ (Pangolin), 鲑鱼 /guī yú/ (Som Balığı) vb.

3) Yer isimleri: 广东省 /guǎng dōng shěng/ (Çindeki bir bölgenin adı), 深圳 /shēn zhèn/ (Çindeki bir şehrin adı), 城关区 /chéng guān qū/ (Çindeki bir ilçenin adı), 王府井 /wáng fǔ jǐng/ (Çindeki bir mahallenin adı), 长安街 /cháng ān jiē / (Çindeki bir sokağın adı), 中东 /zhōng dōng/ (Ortadoğu), 东南亚 /dōng nán yà/ (Güneydoğu Asya) vb.
4) Dil, din, mezhep, tarikat isimleri: 汉语 /hàn yǔ/ (Çince), 土耳其语 /tǔ ěr qí yǔ/ (Türkçe), 阿拉伯语 /ā lā bó yǔ/ (Arapça), 英语 /yīng yǔ/ (İngilizce), 俄语 /é yǔ/ (Rusça), 伊斯兰教 /yī sī lán jiào/ (İslam), 逊尼派 /xùn ní pài/ (Sünni), 基督教 /jī dū jiào/ (Hıristiyan), 东正教 /dōng zhèng jiào/ (Ortodoks) vb.
5) Ulus isimleri: 中国人 /zhōng guó rén/ (Çinli), 土耳其人 /tǔ ěr qí rén/ (Türk), 阿拉伯人 /ā lā bó rén/ (Arap), 印第安人 /yìn dì ān rén/ (Kızılderili), 回族 /huí zú/ (Hui milleti), 汉族 /hàn zú/ (Han milleti), 撒拉族 /sā lā zú/ (Salur milleti) vb.
6) Ülke isimleri: 中国 /zhōng guó/ (Çin), 土耳其 /tǔ ěr qí/ (Türkiye), 也门 /yě mén/ (Yemen), 俄罗斯 /é luó sī/ (Rus), 美国 /měi guó/ (Amerika), 加拿大 /jiā ná dà / (Kanada), 法国 /fǎ guó/ (Fransa) vb.
7) Kıta isimleri: 亚洲 /yà zhōu/ (Asya), 非洲 /fēi zhōu/ (Afrika), 欧洲 /ōu zhōu/ (Avrupa), 美洲 /měi zhōu/ (Amerika), 南极洲 /nán jí zhōu/ (Antarktika), 澳洲 /ào zhōu/ (Avustralya)
8) Kitap, dergi, gazete, isimleri: 论语 /lún yǔ/ (kitap adı), 诗经 /shī jīng/ (kitap adı), 人民日报 /rén mín rì bào/ (gazete adı), 读者 /dú zhě/ (dergi adı), 西游记 /xī yóu jì/ (eser adı) vb.
9) Kurum, dernek isimleri: 中华人民共和国外交部 /zhōng huá rén mín gòng hé guó wài jiāo bù/ (Çin Halk Cumhuriyeti Dışişler Bakanlığı), 新华通讯社 /xīn huá tōng xùn shè/ (Xin Hua Haber Ajansı), 太平洋保险 /tài píng yáng bǎo xiǎn/ (Pasifik Sigorta), 中国驻土耳其大使馆 /zhong guo zhu tu er qi da shi guan/ (Çin Büyükelçiliği), 北京大学 /bei jin da xue/ (Pekin Üniversitesi) vb.

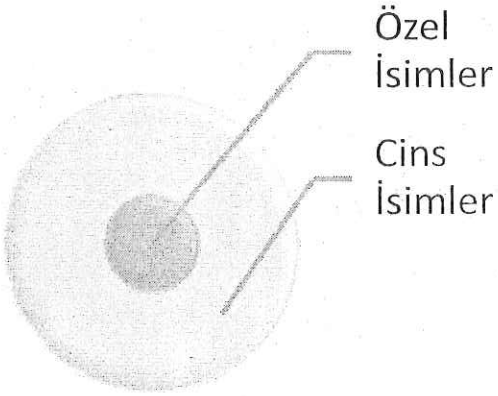
10) Dağ, deniz, ova... gibi yer ve gök parçalarının isimleri: 泰山 /tài shān/ (Çindeki bir dağ adı), 黄山 /huáng shān/ (Çindeki bir dağ adı), 珠穆朗玛峰 /zhū mù láng mǎ fēng/ (Himalaya Dağı), 华北平原 /huá běi píng yuán/ (Çindeki bir ova adı), 黄土高原 / huáng tǔ gāo yuán/ (Çindeki bir yayla adı), 青藏高原 /qīng cáng gāo yuán/ (Qinzang Yayla), 太平洋 /tài píng yáng/ (Pasifik), 大西洋 /dà xī yáng/ (Atlantik), 东海 /dōng hǎi/ (Çindeki deniz adı), 渤海 /bó hǎi/ (Çindeki deniz adı), 辽东湾 /liáo dōng wān/ (Çindeki bir körfez adı), 黄河 /huáng hé/ (Çindeki nehir adı), 长江 /cháng jiāng/ (Çindeki nehir adı), 青海湖 /qīng hǎi hú/ (Çindeki göl adı), 洞庭湖 /dòng tíng hú/ (Çindeki nehir adı), 京杭运河 /jīng háng yùn hé/ (Beijing-Hangzhou Kanalı), 金星 /jīn xīng/ (Venüs), 木星 /mù xīng/ (Jüpiter), 水星 /shuǐ xīng/ (Merkür), 火星 /huǒ xīng / (Merih), 土星 /tǔ xīng/ (Satürn), 北极星 /běi jí xīng/ (Kutup Yıldız) vb.

B. Çince cins ismi

"Cins isimler insan, olaylar ve eşyaları belirten isimlerdir" ve "cins isimlerin önüne '不 /bù/' '没 /méi/' gibi zarflar gelmez, cümle içinde özne veya nesne olarak kullanılır" (Li ve Guo, 2011: 71).

Cins isimler özel isimlere göre karşıt bir kavramdır. Bu dünyada tek olmayan sayı belirten kelimelerle birlikte kullanılabilen isimlerdir. Örneğin, "手 /shǒu/ (el), 床 /chuáng/ (yatak), 字典 /zì diǎn/ (sözlük), 自行车 /zì xíng chē/ (bisiklet), 专家 /zhuān jiā/ (uzman), 工程师 /gōng chéng shī/ (mühendis), 售票员 /shòu piào yuán/ (kondüktör), 学生 /xué shēng/ (öğrenci), 阿姨 /ā yí/ (teyze), 水 /shuǐ/ (su), 空气 /kōng qì/ (hava), 铁 /tiě/ (demir)" (Liu, Pan ve Gu, 2004: 35).

3.5.1 Türkçede varlıklara verilişlerine göre isimler

Şekil 3. Türkçe varlıklara verilişlerine göre isimler

"Adlar, varlık ve nesnelere verilişlerine, yani dilde yüklendikleri görevlere göre de özel adlar ve cins adları olmak üzere ikiye ayrılır" (Korkmaz, 2007: 199). Ediskun (2003: 104) "Varlıklara verilişlerine göre isimler, ya özel isim, ya da cins isim olurlar" belirtmiştir. Bununla birlikte Güneş'e (2009: 175-176) göre isimler kapsamları bakımından özel / has isimler ve genel isimler / cins isimleri olarak ikiye ayrılmıştır.

A. Türkçe özel isimler

"Bir tek varlığa verilmiş tanıtıcı sözcüktür" (Gencan, 2007: 184). Güneş (2009: 175) "Biricik olan, eşi / benzeri bulunmayan varlıkları karşılayan isimlerdir" demiştir. Kahraman (2005: 59) "Evrende tek olan, aynısı bulunmayan varlıkların ya da insan düşüncesinde tek olan, aynısı bulunmayan kavramların dildeki karşılığı olan adlara özel ad denir" demiştir.

Tek bir varlığı veya kavramı tanıtan, evrende tek olan, tam olarak insan düşüncesinde bir benzeri bulunmayan varlıkları karşılayan kelimelere özel isim denir. Hengirmen (2002: 117) "Özel adların ilk harfleri büyük yazılır" diye ifade

etmiştir. Yani bütün özel isimler büyük harfle başlar yoksa cins isim zannedilebilir. Örneğin, kiraz cins isimdir, büyük harfle yazılınca (Kiraz) ancak özel isim olarak kullanıldığını anlarız. Yine de Hengirmen'e (2002: 117) göre özel isimler şu şekilde sınıflandırılmıştır: Kişi isimleri; hayvan isimleri; yer isimleri; dil, din, mezhep, tarikat isimleri; ulus isimleri; ülke isimleri; kitap, dergi, gazete, isimleri ve kurum, dernek isimleri. Buna benzer biçimde Kahraman (2005: 60) şöyle sınıflandırmıştır: Kişi isimleri; evcil hayvanlara verilen isimler; yer-alan, kent, bölge, ülke...isimleri; dağ, deniz, ırmak, ova, yıldız...gibi yer ve gök parçalarının isimleri; din, mezhep, tarikat isimleri; dergi, gazete, kitap, yazı isimleri; kurum, kuruluş isimleri ve dernek, örgüt, sendika isimleri.

Şekil 4. Çince Özel isimler çeşitleri

Kişi isimleri: "Turgut, Yalçın, Sevim, Ahmet" (Gencan, 2007: 185). Ahmet, Fatma, Ertuğrul vb.

Hayvan isimleri: "Karabaş, Tekir, Pamuk, Siyah İnci..." (Hengirmen, 2002: 117). Yumoş, Minnoş vb.

Yer isimleri: "Ankara, İstanbul, Konak, Londra, Paris" (Güneş, 2009: 175). İzmir, Erzurum, Anadolu vb.

Dil,- din, mezhep, tarikat isimleri: "Türkçe, İngilizce, Müslümanlık, Hristiyanlık, Mevlevilik..." (Hengirmen, 2002: 117). Arapça, Çince, Hanefî, Şafiî vb.

Ulus isimleri: "Türk, Türkler, İngiliz, İngilizler, Araplar, Almanlar..." (Hengirmen, 2002: 117). Çinli, Ruslar vb.

Ülke isimleri: "Türkiye, Almanya, Amerika, Fransa..." (Hengirmen, 2002: 117). Çin, Yemen, Cezayir, Senegal vb.

Kıta isimleri: Asya, Avrupa, Afrika, Amerika, Antarktika, Avustralya

Kitap, dergi, gazete, isimleri: "Vatan, Cumhuriyet, Dünya, Hüriyet, Çalıkuşu, Sinekli Bakkal, Türkçe Sözlük..." (Gencan, 2007: 185).

Kurum, dernek isimleri: "Ankara Üniversitesi, Türk Dil Durumu, Yeşilay Derneği, Eğitim Bilimleri Fakültesi..." (Hengirmen, 2002: 117). Dokuz Eylül Üniversitesi, Kızılay Derneği, İzmir İl Millî Eğitim Müdürlüğü vb.

Dağ, deniz, ırmak, ova, yıldız...gibi yer ve gök parçalarının isimleri: "Çukurova, Dicle, Erciyes, Hazar, Marmara, Venüs..." (Kahraman 2005: 60). Uludağ, Akdeniz, Yeşilırmak, Merih, Küçükayı vb.

B. Türkçe cins isimler

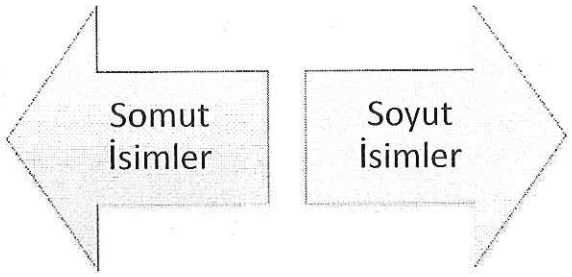
Cins isimler aynı zamanda genel isimler, tür isimleri ve ortak isimler diye bilinir. "Bir türün tümünü ya da bireylerinden her birini karşılayan ve anlamı

herkesçe bilinen adlara tür adı denir" (Kahraman, 2005: 60). Güneş (2009: 176) "Aynı tür veya cins içerisinde yer alan varlıkları topluca ifade eden isimlerdir" diye ifade etmiştir. Ediskun (2003: 106) ise "Cins ismi, aynı cinsten varlıkların, kavramların ortak adıdır" ve "Cins isim, bir cinsin, türün, çeşidin adıdır" ve "Cins isim, toplumun bütün bireylerince bilinen addır" diye ifade etmiştir.

Kısacası, cins isim aynı cins içerisinde bir çok varlığa verilen herkes tarafından bilinen ortak isimdir. Örneğin, "akarsu, ekmek, elma, cinlik, insan, koyun, kumaş, kuruluş, yürüyüş, yüzmek..." (Kahraman, 2005: 60). Örnekteki elma, denildiğinde bir meyve ismi olduğu herkesçe bilinir.

Varlıklara verilişlerine göre Çince ve Türkçede özel isimler ve cins isimler bulunmaktadır ve işlevleri de aynıdır.

3.6 Çince varlık oluşlarına göre isimler

Şekil 5. Çince varlık oluşlarına göre isim türleri

A. Çince somut isimler

Gösterdikleri ve belirttikleri varlıklar beş duyu organlarıyla algılanabilen isimler. Örneğin, 酸 /suān/ (ekşi), 甜 /tián/ (tatlı), 绿色 /lǜ sè/ (yeşil), 花 /huā/ (çiçek),

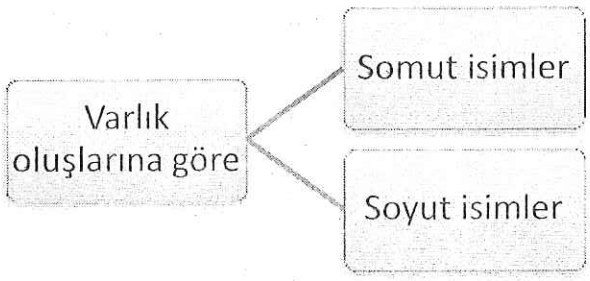
噪音 /zào yīn/ (gürültü), 热 /rè/ (sıcak), 冷 /lěng/ (soğuk), 光滑 /guāng huá/ (pürüzsüzlük), 烟 /yān/ (duman), 黑暗 /hēi àn/ (karanlık) vb.

B. Çince soyut isimler

"Soyut isimler cins isimlerden çok farklıdır, belirtilen kavram görülebilen ve dokunabilen insan, olaylar ve eşyalar değildir, görülemez ve dokunamaz bir kavramdır, insan dünyayı tanıdığın süreci veya sonucu insan düşüncelerindeki bir yansımadır" (Wang, 2001: 140). Zhang (2010: 81) ise "soyut isimler soyut kavramlar, soyut nitelikler, soyut özellikler vb. belirtir" söylemiştir.

Kısacası soyut isimler, gösterdikleri ve belirttikleri varlıklar beş duyu organlarıyla algılanamayan isimlerdir. Örneğin, "概念/gài niàn/(kavram), 气氛/qì fēn/(atmosfer/hava), 原则 /yuán zé/(prensip), 意识 /yì shi/(bilinç), 成就 /chéng jiù/(başarı), 水平 /shuǐ píng/(seviye), 道德 /dào dé/(ahlak), 品质 /pǐn zhì /(karakter/kalite)" (Liu, Pan ve Gu, 2004: 35). 本领/běn lǐng/(yetenek), 精力/jīng lì /(enerji), 友谊 /yǒu yì/ (dostluk), 希望 /xī wàng/ (ümit), 尊重/zūn zhòng/(saygı), 礼貌/lǐ mào/(nezaket), 梦/mèng/(rüya), 运气/yùn qi/(şans) vb.

3.6.1 Türkçe varlık oluşlarına göre isimler

Şekil 6. Türkçe varlık oluşlarına göre isim türleri

Varlıkların oluşlarına göre isimleri somut isimler ve soyut isimler olarak ikiye ayırmıştır (Gencan, 2007: 186-187). Bununla birlikte Ediskun (2003: 106) da aynı şekilde ayırmıştır. Güneş (2009: 176) ise gösterdikleri kavramın mahiyeti bakımından madde isimleri (somut varlık isimleri) ve mâna isimleri (soyut varlık isimleri) olarak sınıflandırmıştır.

A. Türkçe somut isimler

Somut isimleri "duyu organlarımızla algılayabildiğimiz varlıkların adlarıdır" diye ifade etmiştir (Kahraman, 2005: 60). Güneş (2009: 176) "Beş duyumuzla kavradığımız veya inancımız gereği varlığına hükmettiğimiz fakat duyu ötesi özellikler özellikler taşıdıkları için duyularımızla algılayamadığımız varlıklara verilen adlardır" demiştir. Hengirmen (2002: 116) ise daha basit bir dille "Elle tutup gözle görülen varlıklarına verilen adlarıdır" şeklinde ifade etmiştir.

Somut isimler, herkes tarafından görülen, duyulan, dokunulan, hissedilen farklı insana göre değişmeyen varlıkların adlarıdır. Örneğin, "deniz, ev, Ankara, yaprak, Marmara, bitki, Turgut, kuş, mikrop..." (Gencan, 2007: 186). Bilgisayar, ses, kalem, sarı, duman, yasemin kokusu, güneş ısısı vb.

B. Türkçe soyut isimler

Soyut isim ise "duyu organlarımızla algılayamayıp beynimizde düşünebildiğimiz kavramların adlarıdır" (Kahraman, 2005: 61). Güneş (2009: 176) "Fizik dünyada yer almalarına rağmen, kavramı cisim (madde) şeklinde algılanamayan; ancak, akıl, sezgi veya vicdan yoluyla varlıklarına hükmedilen fenomenleri karşılayan isimlerdir" diye belirtmiştir. Ediskun (2003: 106) ise "Soyut isim, nesne durumunda bulunmayan, var oluşlarını zihinle kavrayabildiğimiz varlıklara, kavramlara verilen isime denir" demiştir.

Kısacası, soyut isimler, görülmeyen, duyulmayan, dokunmayan, hissedilmeyen, ancak usla tasarlanan varlıkların adı. Örneğin, "sevinç, dilek, yiğitlik, ülkü, arkadaşlık, uyku, üzüntü, özgürlük..." (Gencan, 2007: 187). Cesaret, şüphe, saygı, mutluluk, anlayış vb.

Varlık oluşlarına göre Çince ve Türkçede somut isimler ve soyut isimler bulunmaktadır ve işlev bakımından aynıdır.

3.7 Çince varlıkların sayılarına göre isimler

"Hint-Avrupa dillerine göre Çince isimler cinsiyet, sayılar, haller vb. biçimlerini değişik yoktur" (Zhang, 2010: 79). Liu, Pan ve Gu (2004: 47) "Çincenin isimleri sayı kavramları yoktur, tekil isimler olsun çoğul isimler olsun, biçim bakımından aynıdır" belirtmiştir. Bununla birlikte Liu (2003: 34) da "isim sayılarına göre yapılarının değişikliği yoktur" diye ifade etmiştir. Aynı zamanda Çincenin sayı belirten kelimeleri zengin olduğu için ona göre isimleri gruplaştırabildiğini de anlatmıştır. Li ve Cheng (2012: 19) ise "Çince isimler biçim bakmından tekil ve çoğul olarak ayrılamaz" söylemiştir. Çoğul isimler aşağadaki şu üç yolla gösterilebilmektedir:

1. İsimden önce sayı ve miktar gösteren kelime veya çoğul anlamı taşıyan kelimeler kullanarak çoğul isim gösterilir. Örneğin, 一些人 /yī xiē **rén**/ (bazı **insanlar**) 许多苹果 /xǔ duō **píng guǒ**/ (birçok **elimalar**), 七个小矮人 /qī gè **xiǎo ǎi rén**/ (yedi **cüceler**) vb.
2. Cümledeki diğer unsurlardan gösterilir. 所有客人都到了 /suǒ yǒu **kè rén** dōu dào le/ (bütün **misafirler** geldiler), 他完成了全部任务 /tā wán chéng le quán bù **rèn wù**/ (o tüm **görevleri** tamamladı) vb.
3. Son ek '们/ mén /' alarak gösterilir. 领导们 /lǐng dǎo men/ (liderler), 工人们 /gōng rén men/ (işçiler), 评委们 /píng wěi men/ (hakimler) vb.

Yani Çince isimlerin tekil ve çoğul kavramları biçim yolla gösterilmez, sayı belirten kelimeleri kullanarak anlam yolla gösterilir. Örneğin, "一张桌子/ yī zhāng

zhuō zi / (bir tane **masa**), 五张**桌子** /wǔ zhāng **zhuō zi**/ (beş tane **masa**); 一个**学生** /yī gè **xué shēng** /(bir **öğrenci**), 十个**学生** /shí gè **xué shēng** / (on tane **öğrenci**); 这本**书** /zhè běn **shū**/ (bu **kitap**), 那些**书** /nà xiē **shū**/ (o **kitaplar**), buradaki '**桌子** /zhuō zi/ (masa)', '**学生** / xué shēng / (öğrenci)' ve '**书**/ shū / (kitap)' biçimleri bakımından hiç değişmedi" (Liu, Pan ve Gu. 2004: 47). Buna benzer örnekler: 这只**铅笔**是我的 /zhè zhī **qiān bǐ** shì wǒ de/ (Bu **kurşun kalem** benimdir). 那些**铅笔**是他的 /nà xiē **qiān bǐ** shì tā de/ (O **kurşun kalemler** onundur). 这只**鸟**很漂亮 /zhè zhī **niǎo** hěn piào liang/ (Bu **kuş** çok güzel). 那些**鸟**也很漂亮 /nà xiē **niǎo** yě hěn piào liang/ (O **kuşlar** da güzel). Görüldüğümüz gibi buradaki '**铅笔** /qiān bǐ/ (kurşun kalem)' ve '**鸟** /niǎo/ (kuş)' cümle içinde olduğuna rağmen yine de tekil isim ve çoğul isim biçimsel değişme bulunamadı.

A. '们 /mén/' Ekiyle oluşan çoğul isimler

"İnsan gösteren isimlerden sonra '们 /mén/' eki ile çoğul kavramı belirti" (Li ve Cheng, 2012: 17). Bununla birlikte Liu, Pan ve Gu (2004: 47) "fakat insan belirten isimlerden sonra son ek '们 /mén/' ile çoğul isim gösterilir" demiştir, ve şu örnekleri vermiştir: "同学们 /tóng xué mén/ (öğrenciler), 朋友们 /péng yǒu mén/ (arkadaşlar), 伙伴们 /huǒ bàn mén/ (dostlar), 孩子们 /hái zǐ mén/ (çocuklar), 姐妹们 /jiě mèi mén/ (ablalar ve kız kardeşler), 老师和同学们 / lǎo shī hé tóng xué mén/ (öğretmen ve öğrenciler), 女士先生们 /nǚ shì xiān sheng mén/ (bayanlar beyler), 父老兄弟姐妹们 /fù lǎo xiōng dì jiě mèi mén/ (hemşeriler, ağabeyler, kardeşler, ablalar ve kız kardeşler)".

Üstelik bu ekin '们 /mén/' kullanımı şarta bağlıdır. "Eğer insan belirten isimlerden önce sayı belirten kelimeler veya cümle içinde çoğul belirten kelimeler bulunabilirse bu son eki '们' kullanılamaz" (Liu, Pan ve Gu, 2004: 47). Bununla birlikte Ding (2009: 51) de bazı insan belirten isimlerinden sonra son ek '们'

kullanılarak çoğulluk kavram belirtildiğini anlatmıştır. Örneğin, * 十个学生们在踢足球 / shí gè xué shēng mén zài tī zú qiú / (* On tane öğrenciler fotbol oynuyorlar). Bu şekilde hiç kullanılmaz. Doğrusu "十个学生在踢足球 / shí gè xué shēng zài tī zú qiú / (On tane öğrenci futbol oynuyorlar)".

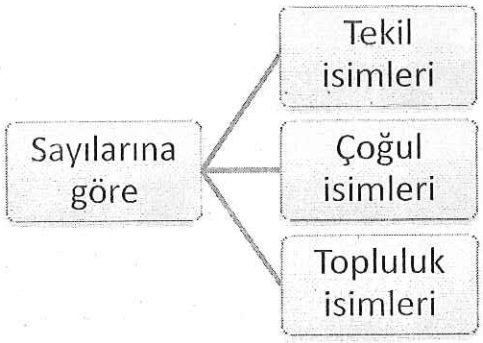
"İsimler sayı özeliklerine göre sayılan ve sayılamayan isimler olmak üzere ayrılmıştır" (Liu, 2003: 35). Buna benzer Zhang (2010: 80) da cins isimleri sayılan ve sayılamayan isimler olarak ikiye bölmüştür. "Zhu (1982) isim ve sayı belirten kelimeleri aralarındaki ilişkilerine göre, 1) sayılan isimler, 2) sayılamayan isimler, 3) topluluk isimleri, 4) soyut isimler ve 5) özel isimler olarak beş gruba ayrırmıştır" (Li ve Guo, 2011: 70-71).

B. Çince topluluk ismi

"Topluluk ismi, birden fazla insan, olay veya eşya gösteren isimdir" (Wang, 2001: 153). Yani şekil bakımından tekil durumunda olduğu halde, anlamca topluluk kavramı taşıyan isimdir. Örneğin, "人类 /rén lèi/ (insanoğlu), 人口 /rén kǒu/ (nüfus), 书本 /shū běn/ (kitap ve defterler), 纸张 /zhǐ zhāng/ (kâğıtlar), 车辆 /chē liàng/ (araçlar), 物资 /wù zī/ (maddi kaynaklar), 河流 /hé liú/ (nehirler), 树木 /shù mù/ (ağaçlar)" (Liu, Pan ve Gu, 2004: 35). 家庭 /jiā tíng/ (aile), 人民 /rén mín/ (halk), 弹药 /dàn yào/ (cephane), 书籍 /shū jí/ (kitaplar), 山河 /shān hé/ (dağlar ve nehirler), 比赛 /bǐ sài/ (yarışma), 云朵 /yún duǒ/ (bulutlar), 信件 /xìn jiàn/ (mektuplar) vb.

3.7.1 Türkçe varlıkların sayılarına göre isimler

Karşıladıkları varlık ya da kavramların niceliklerine göre isimler üç gruba ayrılırlar: Tekil isimler, çoğul isimler, topluluk isimler (Kahraman, 2005: 61-62). Gencan (2007: 187) isimleri varlıkların sayılarına göre tekil isim ve çoğul isim olarak ikiye bölmüştür.

Şekil 7. Türkçe varlıkların sayılarına göre isimler

A. Türkçe tekil isimleri

"Bir varlığı anlatmaya yarayan ad" (Gencan, 2007: 187). Ediskun (2003: 107) "Tekil isim, ismin bir tek varlığı ya da kavramı anlatan biçimidir" belirtmiştir. "Aynı türden varlık ya da kavramların birini karşılayan adlardır " (Kahraman, 2005: 61).

Yani biçimce çoğul olmadığı şekilde bir tek varlığı belirten kelimelerdir. Örneğin, "kedi, çiçek, insan, toprak, sevinç, duygu..." (Ediskun, 2003: 107). Çocuk, defter, çanta, cami, ev, kuş vb.

B. Türkçe çoğul isimleri

"Aynı türden varlık ya da kavramların birden çoğunu karşılayan adlardır" (Kahraman, 2005: 61). Hengirmen (2002: 117) "Aynı cinsten olan ve birden fazla bulunan varlıklara ad olan sözcüklerdir" demiştir.

Çokluk eki almış anlamca birden çok varlığı barındıran isimlerdir. Örneğin, "dersler, insanlar, kavak ağaçları, nefesler, sakızler, üzüntüler..." (Kahraman, 2005: 61). Kelebekler, kuşlar, askerler, nehirler, dağlar, yıldızlar, sesler, resimler, fikirler vb.

C. Türkçe topluluk isimleri

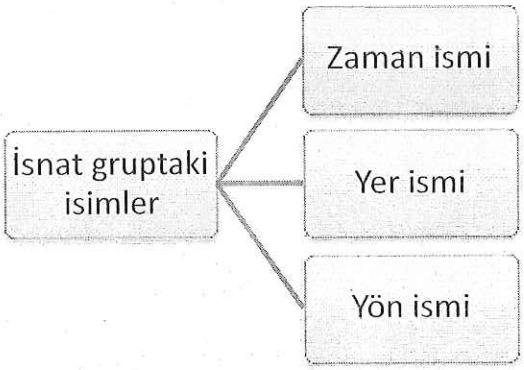
"Biçimce tekil olduğu halde, bir topluluğa isim olan kelimedir" (Ediskun, 2003: 108). Kahraman'a (2005: 62) göre "yapı ve kullanım bakımından tekil olduğu halde, birden çok varlık ya da kavramı karşılayan adlara topluluk adları denir", bununla birlikte "aynı topluluğun birden çoğu anlatılmak istendiği zaman, topluluk adları da +ler ekiyle çoğullanabilirler" belirtmiştir. Hengirmen (2002: 117) ise şöyle anlatmıştır: "bazı adlar çoğul eki almadıkları halde birçok bireyden oluşan toplulukları gösterir" yine de "topluluk adları da çoğul eki alarak birçok topluluğu anlatabilir". Örneğin, "alay, bölük, çalılık, deste, kalabalık, küme, ordu, orman, öbek, sürü, takım..." (Kahraman, 2005: 62). "ordular, bölükler, sınıflar, takımlar, sürüler..." (Gencan, 2007: 190). Dizi, diziler, ulus, uluslar, millet, aile vb.

Varlıkların sayılarına göre Çince ve Türkçede topluluk isimleri bulunmaktadır ve işlev bakımından aynıdır. Fakat Türkçede –lar ek ile ayrılabilen tekil isimleri ve çoğul isimlerine karşın Çince biçim bakımından tekil ve çoğul isimlerinde hiçbir değişiklik yoktur.

İstisna olarak Çince insan gösteren isimlerden sonra -们 /mén/ ekiyle çoğul isimler oluşturulması görülmektedir.

3.8 Çince isnat gruptaki isimler

Zhang'a (2010: 79) göre bu gruptaki isimler sözdizimi bakımından isim özelliği taşımışlar. Tek olunca ismin özelliği tam göstermez, fakat diğer kelimelere göre isimlerden daha yakın olduğu için isim kapsamında içermiştir. Bununla birlikte Liu, Pan ve Gu (2004: 50) da "yön, yer ve zaman belirten isimlerin dilbilgisi işlevi diğer isimlerle aynı değildir" demiştir.

Şekil 8. Liu, Pan ve Gu'ya (2004) göre Çince isnat grupteki isim çeşitleri

A. Çince zaman ismi

"Zaman kavramı belirten isimlere veya isim öbeğine zaman ismi denir" (Liu, Pan ve Gu, 2004: 63). Li ve Guo (2011: 72) "zaman belirten isimler zaman ismidir" söylemiştir.

Çince biçimbilim bakımından o kadar zengin bir dil değildir, bu yüzden zaman kavramı gösterilirken genellikle zaman isimleri veya zaman zarfları ile birlikte kullanılır. Biz burada sadece zaman isimlerini ele alıyoruz, örneklere göz atalım. "春天 /chūn tiān/ (ilkbahar), 秋天 /qiū tiān/ (sonbahar), 春节 /chūn jié/ (ilkbahar bayramı), 早晨 /zǎo chén/ (sabah), 晚上 /wǎn shàng/ (gece), 今年 /jīn nián/ (bu sene), 明天 /míng tiān/ (yarın), 今天 /jīn tiān/ (bugün), 昨天 /zuó tiān/ (dün), 目前 /mù qián/ (şimdi), 开端 /kāi duān/ (başlangıç), 星期天 /xīng qī tiān/ (Pazar günü) " (Li ve Guo. 2011: 72). 前天 /qián tiān/ (dünden önceki gün), 去年 /qù nián/ (geçen yıl), 明年 /míng nián/ (gelecek yıl), 后年 /hòu nián/ (gelecek yıldan sonraki yıl),中午 /zhōng wǔ/ (öğlen), 下午 /xià wǔ/ (öğlenden sonra), 傍晚 /bàng wǎn/ (akşama doğru), 白天 /bái tiān / (gündüz), 一月 /yī yuè/ (Ocak), 十一月 /shí yī yuè/ (Kasım), 礼拜一 /lǐ bài yī/ (Pazartesi), 50 年代 /wǔ shí nián dài/ (elli yılları), 建国初年 /jiàn guó chū nián/ (devlet kurulduğu ilk yıllar), 课前 /kè qián/ (dersten önce), 5 年后 /wǔ nián hòu/ (beş yıldan sonra), 上课时 /shàng kè shí/ (derste iken) vb.

B. Çince yer ismi

"Bulunduğu yer belirten isimler yer ismidir" ve "genellikle '在 /zài/', '到 /dào/', '往 /wǎng/' vb. kelimelerden sonra gelir ve zarf '哪儿 /nǎ er/' ile soru sorabilir" (Li ve Guo, 2011: 72). Örneğin, "近处 /jìn chù/ (yakın), 远处/yuǎn chù/ (uzak), 高处 /gāo chù/ (yüksekte), 图书馆 /tú shū guǎn/ (kütüphane), 低处 /dī chù/ (aşağıda), 明处 /míng chù/ (açık yerde), 暗处 /àn chù/ (gizli yerde), 周围 /zhōu wéi/ (etraf), 学校 /xué xiào/ (okul), 食堂 /shí táng/ (yemekhane), 教室 /jiào shì/ (sınıf), 会议室 /huì yì shì/ (toplantı odası), 故宫 /gù gōng/ (Gu Gong), 南京 /nán jīng/ (Nan Jing), 济南 /jǐ nán/ (Ji Nan), 附近 /fù jìn/ (yakında)" (Li ve Guo. 2011: 73). 家里 /jiā lǐ/ (evde), 市场 /shì chǎng/ (pazar), 地球 /dì qiú/ (Dünya) vb.

C. Çince yön ismi

"Yön ismi, yön kavramı gösteren isimlerdir" (Li ve Guo, 2011: 73). Örnek: 上 /shàng/ (yukarı), 下 /xià/ (aşağı), 左 /zuǒ/ (sol), 右 /yòu/ (sağ), 前 /qián/ (ön), 后 /hòu/ (arka), 东 /dōng/ (doğu), 西 /xī/ (batı), 里 /lǐ/ (içeri), 外 /wài/ (dışarı), 中 /zhōng/ (orta), 附近 /fù jìn/ (yakında)，边 /biān/ (kenar), 旁 /páng/ (yan), 国内外 /guó nèi wài/ (yurtiçi ve yurtdışı), 山上 /shān shàng/ (dağ üstünde), 水里 /shuǐ lǐ/ (su içinde), 门外 /mén wài/ (kapı dışında) vb.

3.8.1 Türkçe isnat grubu

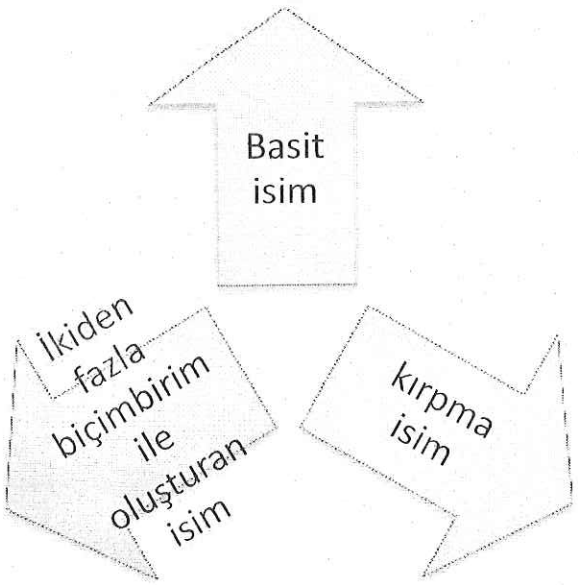
Bu konuda yapılan çalışmalarda böyle bir başlığa rastlanmamıştır.

Çincede isnat grubu olarak ayrılmış zaman ismi, yer ismi ve yön ismi varken, Türkçede bunu ilgili başlık bulunmamıştır.

3.9 Çince yapılarına göre isimler

Huang ve Liao'a (2010: 222) göre kelime, yapı bakımından basit kelimeler ve ikiden fazla biçimbirim ile oluşturulan kelimeler diye ikiye ayrılmıştır. İkiden fazla biçimbirim ile oluşturan kelimeler ise kendi kapsamında üç tipi olduğunu belirtmiştir. Bunlar birleşik tipi, ilave tipi ve ikileme tipidir. "Çince kelimeler yapısı bakımından üç çeşide ayırılabilir: basit kelimeler, ikiden fazla biçimbirim ile oluşturan kelimeler ve kırpma kelimeler" (Liu, Pan ve Gu, 2004: 10). Zhang (2010: 50) "kelime yapılarının farklılığına göre basit kelimeler ve ikiden fazla biçimbirim ile oluşturan kelimeler olmak üzere ayrılabilir" diye ifade etmiştir. Yine de "basit kelime tek heceli kelimeler ve çok heceli kelimeler içermektedir" (Zhang, 2010: 50), ve bileşik kelime birleşik kelime ve türemiş kelime olarak ayrıldığını anlatmıştır.

Yukarda Çinli dil bilimcilerin anlattığına göre Çince isimler, yapısı bakımından geniş bir kapsamında basit isimler, ikiden fazla biçimbirim ile oluşturulan isimler ve kırpma isimler diye üç gruptur.

Şekil 9. Liu, Pan ve Gu'ya (2004) göre Çince yapılarına göre geniş kapsamında isim türleri

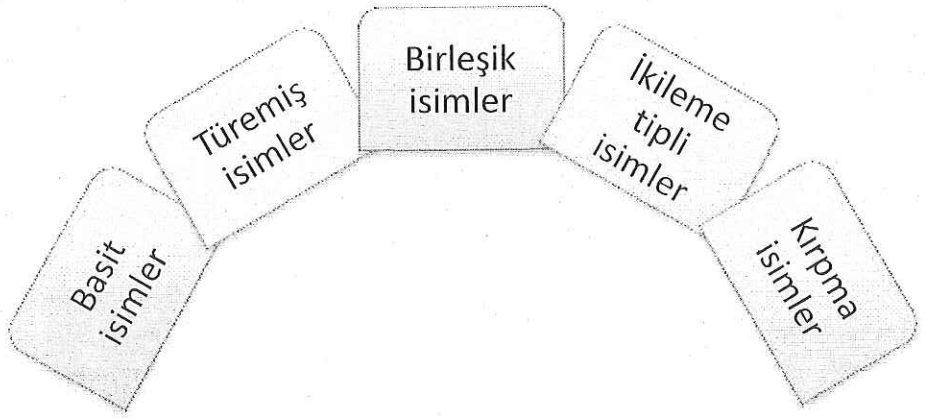
İkiden fazla biçimbirim ile oluşturulan kelimeler, birleşik tipi, türemiş tipi ve ikileme tipi olarak üçe bölünmüştür (Huang ve Liao, 2010: 222). "Çince ikiden fazla biçimbirim ile oluşturulan kelimeler ikileme, türemiş ve birleşik yollarıyla oluşturulmuştur" (Liu, Pan ve Gu, 2004: 11). Zhang (2010: 50) ikiden fazla biçimbirim ile oluşturulan kelimeleri birleşik kelimeler ve türemiş kelimeler olarak ikiye ayırmıştır. Sun'a (2013: 249) göre ise, ikiden fazla biçimbirim ile oluşturulan kelimelerin yapılarına göre birleşik kelimeler, ikileme tipli bileşik kelime ve türemiş kelimeler olmak üzere ayırmıştır.

Yukarda gösterildiği bilgilerine göre ikiden fazla biçimbirim ile oluşturulan isimleri, türemiş isimler, birleşik isimler ve ikileme tipli isimler olarak üç grup tesbit edilebiliriz.

Şekil 10. Huang ve Liao'ya (2010) göre Çince ikiden fazla biçimbirim ile oluşturan isim çeşitleri

Yukarıdaki açıklamalardan yola çıkılarak Çince yapılarına göre isimler daha detaylı olarak şu şekilde ayrılabilinir: basit isimler, türemiş isimler, birleşik isimler, ikileme tipli isimler ve kırpma isimler.

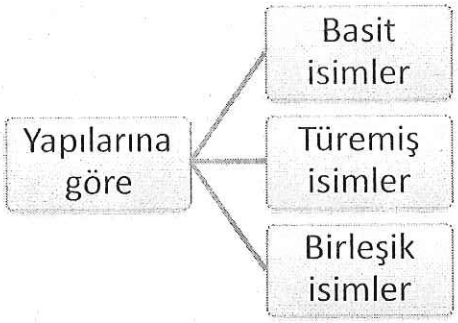

Şekil 11. Liu, Pan ve Gu'ya (2004) göre Çince yapılarına göre isim çeşitleri

3.9.1 Türkçe yapılarına göre isimler

İsimlerin yapıları bakımından bu şekilde sınıflandırılmıştır: "basit (yalın) adlar, türemiş adlar, kalıplaşmış adlar ve birleşik adlar" (Korkmaz, 2007: 219). Kahraman'a (2005: 62-64) göre isimler yapı bakımından dört çeşide ayrılabilirler, bunlar basit isimler, türemiş isimler, birleşik isimler ve öbek biçimindeki isimlerdir.

Hengirmen (2002: 120) yapılarına göre isimler yalın, türemiş ve bileşik olmak üzere üçe ayrılmıştır. Benzer şekilde Ediskun (2003: 124) da kök isimler (basit isimler), türemiş isimler ve bileşik isimler olarak üçe bölmüştür. Güneş (2009: 177) ise yapıları bakımından, basit isimler, birleşik isimler ve türemiş isimler olmak üzere ayırmıştır.

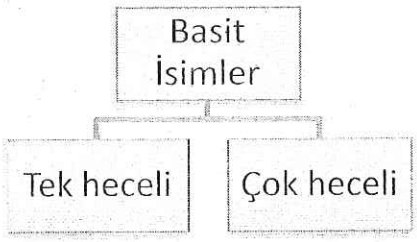

Şekil 12. Türkçe yapılarına göre isimler

Yapılarına göre her iki dilde basit isim, türemiş isim ve birleşik isimler görülmektedir. Fakat Çincede bulunan kırpma isimler Türkçede bulunmamaktadır.

3.9.2 Çince basit isim

"Tek biçim birim ile oluşturan kelimeye basit kelime denir" (Zhang, 2010: 50). "Basit isimler hece sayılarına göre tek heceli ve çok heceli basit isimlerdir" (Liu, Pan ve Gu, 2004: 10) ile (Huang ve Liao, 2010: 222).

Şekil 13. Zhang'a (2010) göre Çince basit isim türleri

A. Çince tek heceli basit isimler

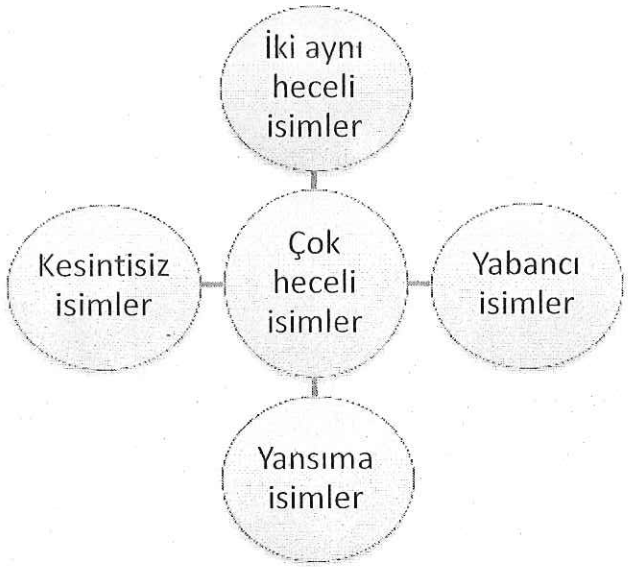
Tek heceli basit isimleri şu örneklerden daha iyi anlayabiliriz: 山/shan/(dağ), 水 /shuǐ/(su), 马 /mǎ/(at), 风 /fēng/(rüzgar), 云 /yún/(bulut), 笔 /bǐ/(kalem), 人 /rén/(insan), 天/tiān/(gök), 书 /shū/ (kitap), 岛 /dǎo/ (ada) vb. Çince tek heceli bir dildir ve bu özelliğinden dolayı tek heceli basit isimler kolayca bulunur.

B. Çince çok heceli basit isimler

İki heceli basit kelimeler, "kimi iki hece aynıdır", "kimi iki hecenin ünsüz ya da ünlü sesi aynıdır" ve "kimi iki hece bambaşkadır" (Liu, Pan ve Gu, 2004: 10). Bununla birlikte "üç heceli basit kelimeler de vardır ve çoğunu yabancı dilden çevirilerek geldi" ve "ses yansıma kelimeler de basit kelimedir" (Liu, Pan ve Gu, 2004: 10). Zhang'a (2010: 53) göre iki heceli basit kelime kesintisiz kelimeler, yabancı kelimeler, iki aynı heceli kelimeler ve ses yansıma kelimeler olarak dörde ayrılmıştır. Huang ve Liao (2010: 222) ise çok heceli kelimeleri üç çeşit olarak bölmüştür. Bunlar, kesintisiz kelimeler, iki aynı heceli kelimeler ve yabancı kelimelerdir.

Ayrıca kesintisiz basit kelimeler kendisi içinde farklı gruplar da vardır. Kesintisiz basit kelimeler, iki aynı ünsüz sesli kelimeler, iki aynı ünlü sesli kelimeler ve diğerleri olarak üç gruba ayrılmıştır (Huang ve Liao, 2010: 222). Zhang'a (2010: 53) göre kesintisiz basit kelimeler kendi kapsamında dört gruba ayrılabilir. Bunlar iki aynı ünsüz sesli kelimeler, iki aynı ünlü sesli kelimeler, ünlü ve ünsüz farklı kelimeler ve ünsüz aynı kafiyeli kelimelerdir.

Yukarda belirtildiğine göre çok heceli basit isimleri şu şekilde sınıflandırırız: kesintisiz isimler, iki aynı heceli isimler, yabancı isimler ve yansıma isimler.

Şekil 14. Zhang'a (2010) göre Çince çok heceli basit isim türleri

1) Kesintisiz isimler: İki ayrı heceden oluşan bir anlamı temsil eden ve iki biçimbirime ayrılmaz isimler. Bu isimler üçe ayrılmıştır: iki aynı ünsüz sesli isimler, iki aynı ünlü sesli isimler ve diğerleri.

Şekil 15. Huang ve Liao'ya (2010) göre Çince çok heceli kesintisiz basit isim çeşitleri

a) İki aynı ünsüz sesli isimleri: yan yana gelen iki hece, ünsüz sesleri aynı olan kesintisiz isimler. Örnek:

皇后 /huáng hòu/ (kraliçe), 蜘蛛 /zhī zhū/ (örümcek), 将军 /jiāng jūn/ (general), 杀手 /shā shǒu/ (katil), 琵琶 /pí pa/ (ud), 家具 /jiā jù/ (mobilya), 长城 /cháng chéng/ (Çin seddi), 国歌 /guó gē/ (ulusal marş), 医院 /yī yuàn/ (hastane), 秋千 /qiū qiān/ (salıncak) vb.

b) iki aynı ünlü sesli isimler: iki hecedeki ünlü sesleri aynı olan kesintisiz isimler. Örnek:

蟑螂 /zhāng láng/ (hamamböceği), 圆圈 /yuán quān/ (çember), 牢骚 /láo sāo/ (şikayet), 螳螂 /táng láng/ (peygamberdevesi), 烧烤 /shāo kǎo/ (mangal) vb.

c) Diğerleri: yan yana gelen iki hece ne ünsüz sesleri aynı ne de ünlü sesleri, yukarı gruplardan geri kalan kesintisiz kelimeler. Örnek:

学生 /xué shēng/ (öğrenci), 流星 /liú xīng/ (göktaşı), 蝙蝠 /biān fú/ (yarasa), 蝴蝶 /hú dié/ (kelebek), 肥料 /féi liào/ (gübre), 电话 /diàn huà/ (telefon), 乐器 /yuè qì/ (müzik aletleri), 牙刷 /yá shuā/ (diş fırçası), 花盆 /huā pén/ (saksı) vb.

2) İki aynı heceli isimler: Tek biçimbirim ikileme yoluyla oluşturulan ve tek başına anlam taşımayan isimler. Örnek:

姥姥 /lǎo lao/ (anaanne), 饽饽 /bō bo/ (karışık tahıl unundan yapılan ekmek gibi yemekler), 猩猩 /xīng xing/ (orangutan), 奶奶 /nǎi nai/ (nine), 太太 /tài tai/ (karı) vb.

3) Yabancı isimler: Yabancı kelimelerin sesinden çevrilmiş isimler. Örnek:

雷达 /léi dá/ (radar), 巧克力 /qiǎo kè lì/ (çikolata), 的士 /dí shì/ (taksi), 咖啡 /kā fēi/ (kahve), 沙发 /shā fā/ (sofa), 尼龙 /ní lóng/ (naylon) vb.

4) Yansıma isimleri: bu tür isimleri de basit isimler çerçevesinde içerilir. Örnek:

乒乓 /pīng pāng/ (pinpon), 咪咪 /mī mī/ (küçük kedi), 蝈蝈 /guō guo/ (çayır çekirgeleri), 知了 /zhī liǎo/ (ağustos böceği) vb.

3.9.2.1 Türkçe basit isimler

"Kök halde bulunan veya türemiş olsalar bile, zamanla kök-ek ayrımını kaybederek, kök gibi algılanan isimlerdir" (Güneş, 2009: 177). Hengirmen'e (2002: 120) göre "yalın adlar yapım eki almamış, başka bir sözcükle birleşmemiş, kök durumunda bulunan adlardır". Ediskun (2003: 124) "kök isimler (=basit isimler) anlamı ve yapısı bozulmadan parçalanmayan bir ya da birkaç heceli isimlerdir" diye ifade etmiştir. Kahraman (2005: 62) ise "hiçbir yapım ekiyle türetilmemiş, birleşik kelime biçiminde de oluşmamış ad kökleridir" demiştir.

Yani her hangi bir yapım eki almamış, birleşik kelime haline getirilmemiş, anlam bozulmadan kök gibi algılanan kelimelerdir. Örneğin, "Ali, düş, el, kol, koyun, kuş, su..." (Kahraman, 2005: 62). Bal, bulut, göz, taş, gece, gündüz, kâğıt, ay, dağ, araba, avukat vb.

Çekim ekleri için durum farklıdır, "yalın adlar çekim eki aldıkları zaman özellikleri bozulmaz" (Hengirmen, 2002: 121). Güneş (2009: 91) ise isim çekim ekleri, eklediğinde kelimenin anlamını değiştirmez, sadece bu kelimelerin gösterdiği varlıkların konumunda ortaya çıkan değişiklikleri belirtir demiştir. Yani kök durumundaki isimler çekim eki alırlarsa yine basit yapılı isim olarak kabul edilirler. Örneğin, "Çiçekler güzeldir. Annemi severim. Okuldan geliyorum" (Hengirmen, 2002: 121). Burada çiçek kelime çokluk eki "-ler" almış, Anne kelime hem iyelik eki "-m" hem de belirtme hali eki "-i" almış, okul kelime ise çıkma hali eki "-den" almış, fakat bu kelimeler yine de basit isim olarak bilinir.

Basit isimler, Türkçede yapım ekler almayan çekim ekler alabilen kök hakkında kullanılan isimlerdir. Çincenin basit isimleri farklıdır, hecenin sayısına göre tek heceli basit isimler ve çok heceli basit isimler olarak ikiye ayrılmıştır. Burada çok heceli basit isimler ise kendi kapsamda kesintisiz çok heceli basit isimler, iki aynı heceli çok heceli basit isimler, yabancı çok heceli basit isimler ve yansıma çok heceli isimler olarak dört alt bölüme ayrılmıştır. Üstelik kesintisiz çok heceli basit isimler içinde iki aynı ünsüz sesli kesintisiz çok heceli basit isimler, İki aynı ünlü sesli

kesintisiz çok heceli basit isimler ve diğerleri kesintisiz çok heceli basit isimler olarak üçe ayrılması bulunmaktadır.

3.9.3 Çince türemiş isimler

"Çincede birçok sayıda ekler bulunmaktadır" ve "bu ekler iki özellik taşır: 1) çoğu isim ekleri kelimenin insan olduğunu belirtir. 2) genellikle ekler isimle kullanılır, bu yüzden isim biçimsel olarak diğer kelimelerden daha kolay farkedilir" (Wang, 2001: 16).

"Çince birleşik isimler türemiş isimlere göre daha çok sayıdadır. Türemiş isimlerdeki ekler, Hint-Avrupa dil ailesindeki veya uygurcadaki eklerle kıyaslanırsa esnek olduğu görülür. Eğer ritimler uygun olunca, ekler atlanabilir. Örneğin, 棍子 /gùn zi/ (sopa) → 长棍 /chǎng gùn/ (uzun sopa), 短棍 /duǎn gùn/ (kısa sopa), 拐棍 /guǎi gùn/ (baston); 木头 /mù tou/ (odun) → 硬木 /yìng mù/ (sert odun), 软木 /ruǎn mù/ (yumşak odun); 老虎 /lǎo hǔ/ (kaplan) → 猛虎 /měng hǔ/ (azgın kaplan), 幼虎 /yòu hǔ/ (kaplan yavrusu); 老鹰 /lǎo yīng/ (kartal) → 雄鹰 /xióng yīng/ (erkek kartal), 雏鹰 /chú yīng/ (kartal yavrusu) vb." (Zhang, 2010: 16).

"İngilizce ile karşılaşırsa Çincenin ek sistemi daha kapalıdır, ek sayıları sınırlıdır, özellikle ekler ve kökler çoğu zamanda aynı biçimde bulunur, bu yüzden Çince ekleri ayırmak ve nitelendirmek zordur" (Li, 2012: 51).

Türemiş kelime "kök ve eklerle türetilmiş yeni kelimelerdir" ve "kök isim olarak ve eklerle oluşturulmuştur" (Zhang, 2010: 72). Buna benzer biçiminde Huang ve Liao (2010: 224) "türemiş isimler, kök ve eklerden oluşur" demiştir. "Kökten önce gelen ekler önek, ortasına gelen ekler içek ve sonra gelen ekler sonek denir" (Huang ve Liao, 2010: 224). "Çincede eklerle oluşturulan kelimeler mevcuttur, fakat bu yol Çince biçimbilgisinin başlıca yolu değildir" (Dong, 2005: 34-36). Çince türemiş kelimeler ifade edici türemiş (expressive derivation) kelimeler olduğunu söylemiştir. Yine de "isimdan sonra gelen ifade edici türetici ekleriyle oluşturan

kelime yine isimdir, fiilden sonra gelen ifade edici türetici ekleriyle oluşturulan kelime yine fiildir, sıfattan sonra gelirse oluşturan kelime yine sıfattır" anlatmıştır.

A. Çince ön ek

"Kök önünde kullanılan ekleri önek denir" (Liu, Pan ve Gu, 2004: 36). Wang (2001: 44) "Modern Çincede isimlerin önek üç grup olarak ayrılmıştır" ve bunlar gerçek önek, yarı önek ve dil üslup önektir. Zhang (2010: 60) ise önekleri, gerçek önek, yarı önek ve önek benzeri olmak üzere ayrılmıştır. "Ön ek 老 /lǎo/ (yaşlı, eski), 小 /xiǎo/ (küçük), 第 /dì/ (sıra belirten eki) ve 阿 /ā/ (insan çağırken kullanılan ön ek) dır" (Huang ve Liao, 2010: 224).

Şekil 16. Wang'a (2001) göre Çince ön ek türleri

a) Çince gerçek ön ek

Zhang'a (2010: 60) göre gerçek ön ek sadece 3 tandır. Bunlar 老/lǎo/ (yaşlı, eski), 阿/ā/ (insan çağırken kullanılan ön ek) ve 小 /xiǎo/ (küçük) dır. "Gerçek ön ek sadece bunlardır: 老 /lǎo/ (ek olmayınca yaşlı, eski anlamlıdır), 阿 /ā/ (insan çağırken kullanılan ön ek), 小/xiǎo/ (küçük), 初 /chū/ (başlangıç, ilk), 第 /dì/ (-Incl eki gibi sıra belirten ek), 被 /bèi/ (edilgen) ve 所 /suǒ/ (yer, edilgen)" (Wang, 2001: 44). Liu,

Pan ve Gu (2004: 36) gerçek ön ekleri, 老 /lǎo/ (yaşlı, eski), 阿 /ā/ (insan çağırken kullanılan ön ek) ve 小 /xiǎo/ (küçük) olarak bahsetmiştir.

Gerçek ön ek ilgili örneklere yaklaşalım.

1) 老– /lǎo/ (ek olmayınca yaşlı, eski anlamlıdır): insan, hayvanlar ve bitkilerle kullanılır. samimiyet ve sevgi duygusunu gösterir
"老虎 /lǎo hǔ/ (kaplan), 老乡 /lǎo xiāng/ (hemşeri)" (Huang ve Liao, 2010: 224). 老师 /lǎo shī/ (öğretmen), 老婆 /lǎo pó/ (karı), 老公 /lǎo gōng/ (koca), 老外 /lǎo wài/ (yabancı), 老二 /lǎo èr/ (ikinci olan), 老伴 /lǎo bàn/ (eş), 老鼠 /lǎo shǔ/ (fare) vb.
2) 阿– /ā/ (insan veya hayvan çağırken kullanılan ön ek): insan veya hayvanlar için kullanılır. Samimiyet ve sevgi duygusunu gösterir.
"阿姨 /ā yí/ (teyze), 阿爹 /ā diē/ (baba), 阿爸 /ā bà/ (baba) vb." (Liu, Pan ve Gu, 2004: 36), 阿妈 /ā mā/ (anne), 阿哥 /ā gē/ (ağabey), 阿姐 /ā jiě/ (abla), 阿宝 /ā bǎo/ (Baocığım; "bao" kişinin adı), 阿黄 /ā huáng/ (sarı köpeğin adı) vb.
3) 小– /xiǎo/ (küçük): insan veya bitkilerin önünde kullanılır. Küçük veya genç olduğunu belirtir. Bu ek samimiyet ve sevgi duygusunu gösterir.
"小王 /xiǎo wáng/ (Wangcığım, "yaş küçükler için"), 小李 /xiǎo lǐ/ (Liciğim)" (Huang ve Liao, 2010: 224). 小弟 /xiǎo dì/ (küçük kardeş), 小宝 /xiǎo bǎo/ (Baocığım, kişinin adı), 小麦 /xiǎo mài/ (küçük buğday), 小萝卜 /xiǎo luó bo/ (turptan bir çeşit) vb.
4) 初– /chū/ (başlangıç, ilk): bu ek sıra veya başlangıç gösterir.
"Sıra belirten isim oluşturulmuştur" ve "初三·二班/ chū sān · èr bān /(orta okul üçüncü sınıf · ikinci grup), 初伏/ chū fú /(yazın sıcaklığın başlangıcı), 初旬 /chū xún/ (ayın başındaki günler), 初级 /chū jí/ (başlangıç seviye), 初小 /chū xiǎo/ (ilk okul), 初中 /chū zhōng/ (orta okul) vb." (Wang, 2001: 45). 初一 /chū yī/ (orta okulun birinci sınıfı), 初二 /chū èr/ (orta okulun ikinci sınıfı) vb.
5) 第– /dì/ (sıra belirten eki): bu ek, sıra gösterir.

第一 /dì yī/ (birinci), 第三 /dì sān/ (üçüncü), 第五 /dì wǔ/ (beşinci), 第六 /dì liù/ (altıncı) vb.

6) 被– /bèi/ (edilgen): edilgen kavramı gösterir.
被除数 /bèi chú shù/ (bölünen sayı), 被乘数 /bèi chéng shù/ (çarpılan sayı), 被告 /bèi gào/ (davalı) vb.

7) 所– /suǒ/ (yer, edilgen): fiil ile isim yapan ön ek. edilgen kavramı gösterir.
所见 /suǒ jiàn/ (görülen), 所闻 /suǒ wén/ (duyulan), 所属 /suǒ shǔ/ (ilgilendiren), 所有 /suǒ yǒu/ (bulunan), 所在 /suǒ zài/ (olduğu yer) vb.

b) Çince yarı ön ek

"Yarı önek, gerçek önek gibi olmayan fakat gerçek önekle birçok benzerlik bulunan bir önektir" (Yin, 2011: 52 ve 79). Yani tek başına hem ön ek olarak hem de bir kök gibi kullanılır. Çincede bulunan yarı ön ekler şunlardır: 准 /zhǔn/ (hazırmış, izin, kabul, kural, doğru), 类 /lèi/ (çeşit, tür), 非 /fēi/ (değil, olmayan, olumsuz), 超 /chāo/ (aşma, aşırıya kaçma), 可 /kě/ (kabul, yapabilme, uygun), 伪 /wěi/ (sahtekar, saymacı, yalan), 亚 /yà/ (ikinci sırada, ikinci, düşük sağlık seviyesi), 泛 /fàn/ (geniş, kapsamlı, genel, çok), 前 /qián/ (eski, ön), 后 /hòu/ (sonra, arka, geri), 单 /dān/ (yalın, tek, yalnız), 多 /duō/ (çok), 零 /líng/ (sıfır, parça), 软 /ruǎn/ (yumşak), 分 /fēn/ (ayrılma, dal, kol, bölme). Liu, Pan ve Gu (2004: 41) yarı ön ekin kullanımı gerçek ön ekinden farklıdır. Bazen anlam taşıyan bir sözcük gibi kullanılabildiği anlatmıştır. Wang (2001: 45-46) ise yarı önekleri aşağıda görüldüğü gibi listelemiştir:

1) 本– / běn / (merkez, asıl, kaynak olan): isimden önce gelir ve kök, kaynak ve asıl anlamı taşır.
本部 /běn bù/ (asıl genel merkezi), 本地 /běn dì/ (buralı), 本家 /běn jiā/ (běn: kaynak olan + jiā: aile = kendi ailesi), 本人 /běn rén/ (běn: kaynak olan + rén: kişi = kendi, bizzat) vb.

2) 全– /quán/ (bütün, tüm, tam, sağlam): isimden önce gelir ve bütünlük kavramını gösterir.

全城 /quán chéng/ (bütün şehri), 全集 /quán jí/ (bütün bölümü), 全局 /quán jú/ (bütün durum), 全等形 /quán děng xíng/ (bütün uyum şekil) vb.

3) 泛– /fàn/ (geniş, kapsamlı, genel, çok): isimden önce gelir ve genel kavram belirtir.

泛神论 /fàn shén lùn/ (fàn: çok + shén: tanrı + lùn: kavramlı = panteizm), 泛音 /fàn yīn/ (fàn: geniş + yīn: ses = geniş kapsamlı ses), 泛太平洋 /fàn tài píng yáng/ (Pan Pasifik) vb.

4) 准– /zhǔn/ (hazırmış, izin, kabul, kural, doğru): isimden önce gelir ve bir kavramın kabul edilecek halini gösterir.

准将 /zhǔn jiàng/ (zhǔn: hazırmış + jiàng: general = tuğgeneral), 准主语 /zhǔn zhǔ yǔ/ (zhǔn: kabul edilmiş + zhǔ yǔ: özne = özne adayı), 准宾语 /zhǔn bīn yǔ/ (zhǔn: kabul edilmiş + bīn yǔ: nesne = nesne adayı), 准新娘 /zhǔn xīn niáng/ (zhǔn: hazırmış + xīn niáng: gelin = nişan) vb.

5) 二– / èr / (iki, ikinci): ikinci olan kavramda kullanılır.

二地主 /èr dì zhǔ/ (ikinci ağa), 二房 /èr fáng/ (èr: ikinci + fáng: ev = ikinci hanım), 二房东 /èr fáng dōng/ (ikinci ev sahibi), 二老板 /èr lǎo bǎn/ (ikinci patron) vb.

6) 副– /fù/ (ikinci sırada, yardımcı, aday): ikinci sırada, yardımcı veya aday olan kavramları gösterilir.

副官 /fù guān/ (fù: yardımcı + guān: subay = emir subayı yardımcısı), 副产品 /fù chǎn pǐn/ (yan ürünler), 副教授 /fù jiào shòu/ (fù: adayı + jiào shòu: profesör = doçent) vb.

7) 次– /cì/ (sıra, ikinci, kalite düşük olan): isimden önce gelir. Mal ve eşyaların kalitesinin düşük olduğunu belirtir. Diğer kullanımında ikinci kavram olarak gösterilir.

次品 /cì pǐn/ (arızalı eşya), 次货 /cì huò/ (standartların altında malı, kalite düşük olan mal), 次长 /cì zhǎng/ (ikinci ihtisas) vb.

8) 亚– /yà/ (ikinci sırada, ikinci, düşük sağlık seviyesi): genellikle sağlık seviyesi daha düşük, zayıf olduğunu belirtir. Diğer kullanımında ikinci sırada kavramı gösterir.

亚军 /yà jūn/ (ikinci ödüllü), 亚健康 /yà jiàn kāng/ (alt sağlık), 亚热带 /yà rè dài/ (yà: ikinci sırada + rè dài: sıcak bölgeler = astropikal) vb.

9) 反– /fǎn/ (ters, zıt): ters, zıt veya karşı kavramları gösterir.

反比例 /fǎn bǐ lì/ (ters orantı), 反质子 /fǎn zhì zǐ/ (karşıt proton), 反函数 /fǎn hán shù/ (ters fonksiyon) vb.

10) 伪– /wěi/ (sahtekar, saymacı, yalan): isimden önce gelir. Sahtekar, yalan veya saymacı kavram taşıyan aşağılayıcı terimlerdir.

伪君子 /wěi jūn zǐ/ (wěi: sahtekar + jūn zǐ: efendi = iki yüzlü insan, sahtekar efendi), 伪科学 /wěi kē xué/ (wěi: yalan + kē xué: bilim = yalan bilim), 伪政府 /wěi zhèng fǔ/ (wěi: yalan + zhèng fǔ: hükümet = kukla hükümet) vb.

11) 非– /fēi/ (değil, olmayan, olumsuz): bir türden ayrı olan veya olumsuzluk anlamı katar.

非金属 /fēi jīn shǔ/ (metal olmayan), 非卖品 /fēi mài pǐn/ (satılık değil), 非党员 /fēi dǎng yuán/ (parti üyesi olmayanlar) vb.

12) 不– /bù/ (değil, olay dışı, olumsuz): olumsuzluk kavramı verir.

不测 /bù cè/ (bù: olay dışı + cè: tahmin etmek = tahmin dışı), 不倒翁 /bù dǎo wēng/ (bù: olumsuz + dǎo: düşmek + wēng: ihtiyar = hacıyatmaz), 不等号 /bù děng hào/ (bù: olumsuz + děng: eşitlik + hào: işaret = eşitsizlik işareti), 不锈钢 /bù xiù gāng/ (bù: olumsuz + xiù: paslanmak + gāng: çelik = paslanmaz çelik) vb.

13) 半– /bàn/ (yarım, yarı): tam olmayan, eksik ve bir bütünün yarısı olan kavram belirtirir.

半径 /bàn jìng/ (yarı çap), 半自动 /bàn zì dòng/ (yarı otomatik), 半元音 /bàn yuán yīn/ (yarı ünlü), 半导体 /bàn dǎo tǐ/ (yarı iletken) vb.

14) 唯– /wéi/ (sadece): bir şey yalnızca olduğunu gösterir.

唯心论 /wéi xīn lùn/ (wéi: sadece + xīn: kalp, manevi + lùn: bakışlı = idealizm), 唯物论 /wéi wù lùn/ (wéi: sadece + wù: maddi + lùn: kavram, bakışlı = materyalizm) vb.

15) 单– /dān/ (yalın, tek, yalnız): biricik, yalın ve yalnız kavramında kullanılan ek.

单细胞 /dān xì bāo/ (tek hücre), 单元音 /dān yuán yīn/ (tek ünlü) vb.

16) 双– /shuāng/ (çift): Çift kavramı belirtir.

双氧水 /shuāng yǎng shuǐ/ (shuāng: çift + yǎng: oksijen + shuǐ: su = oksijenli su), 双糖 /shuāng táng/ (shuāng: çift + táng: şeker = disakkarit / çift şekerler) vb.

17) 总– /zǒng/ (bütün, genel, baş): tamlık, birlik, bütün, ve baş gibi genel kavram belirtir.

总局 /zǒng jú/ (genel idaresi), 总司令 /zǒng sī lìng/ (zǒng: genel + sī lìng: komutan = baş komutanı), 总部 /zǒng bù/ (zǒng: genel + bù: bölümler = genel müdürlüğü) vb.

18) 分– /fēn/ (ayrılma, dal, kol, bölme): bir bütünden ayrılmış kavramları gösterir.

分部 /fēn bù/ (fēn: ayrılmak + bù: bölüm = büyük şube), 分局 /fēn jú/ (fēn: ayrılmak + jú: ofis = şube) vb.

c) Çince dil üslup ön ek

Karşıdaki insana saygı göstermek için nezaketli konuşmada kullanılan ön ektir.

1) 令– / lìng / (ek olmayınca emir, ettirgen, sezon anlamlıdır): 2. şahısla ilgili akraba veya ilgili insanlara saygı göstermede kullanılan ek.

令尊/ lìng zūn /(babanız), 令郎/ lìng láng /(oğlunuz), 令侄/ lìng zhí /(yeğeniz), 令爱/ lìng ài/(kızınız) vb.

2) 尊– /zūn/ (ek olmayınca saygı, hürmet anlamlıdır): 2. şahısla ilgili insan, olay veya eşyalara saygı göstermede kullanılır.

尊夫人 /zūn fū rén/ (hanımınız), 尊兄 /zūn xiōng/ (ağabeyiniz / ağabeyim), 尊著 / zūn zhù/ (yapıtınız) vb.

3) 拙– /zhuō/ (ek olmayınca akıllı değil anlamlıdır): alçak gönüllülük bildiren kendim veya ben anlamında kullanılan ektir.
拙笔 /zhuō bǐ/(kendi yazdığı eserleri ve ya çizdiği resimleri), 拙见/zhuō jiàn/ (fikrim), 拙作 /zhuō zuò/ (kendi yazdığı eserleri ve ya çizdiği resimleri) vb.

4) 鄙– /bǐ/ (ek olmayınca uzak alanı, kaba, küçümseme anlamı taşır): mütevazi olarak kendim veya ben anlamında kullanılan ektir.
鄙人 /bǐ rén/ (ben), 鄙意 /bǐ yì/ (fikrim, görüşüm), 鄙见 /bǐ jiàn/ (önerim, teklifim) vb.

5) 先– /xiān/ (önceden): kendisinden önce vefat etmiş insanlar.
先祖 /xiān zǔ/ (atalar "daha kibarca"), 先人 /xiān rén/ (öncede vefat etmiş insan = atalar), 先父 /xiān fù/ (vefat etmiş baba) vb.

6) 故– /gù/ (geçmiş, eski): geçmişte tanıdığı insan, olay ve eşya için kullanılan ek.
故友 /gù yǒu/ (eski arkadaş), 故乡 /gù xiāng/ (memleket), 故人 /gù rén/ (eskiden tanıyan biri), 故国 /gù guó/ (eskide kaldığı ülke) vb.

B. Çince son ek

"Kök sonunda kullanılan ekleri son ek denir" (Liu, Pan ve Gu, 2004: 36). "Modern Çincede isimlerin son eklerinin iki grup olarak ayırmıştır gerçek son ek ve yarı son ek" (Wang, 2001: 47). Zhang' a (2010: 60) göre sonek, gerçek sonek, yarı sonek ve benzer sonek olmak üzere ayrılır.

Şekil 17. Wang'a (2001) göre Çince son ek türleri

a) Çince gerçek son ek

Gerçek son ekler aşağıda görüldüğü gibi listelenmiştir (Wang, 2001: 47):

1) –子 /zi/ (kök olunca şu anlamlar bulunur: erkek evlat, tohum, hayvan yumurtası): isim, fiil, veya sıfattan sonra kullanılır. Hafif tonla okunur.
金子 /jīn zi/ (jīn: altın + zi: Ø = altın), 刀子/dāo zi/ (dāo: bıçak + zi: Ø = bıçak), 脑子/nǎo zi/ (nǎo: beyin + zi: Ø = beyin), 房子/fáng zi/ (fáng: ev + zi: Ø = ev), 狮子/shī zi/ (shī: aslan + zi: Ø = aslan), 笼子/lóng zi/ (lóng: kafes + zi: Ø = kafes)
2) –儿 /er/ (kök halinde şu anlamlar bulunur: erkek evlat, çocuk): kendisi bir hece olmayarak önceki heceyle birleşip en son /r/ ses ile bitirilir, veya küçültme ek olarak kullanılır.
鸟儿 /niǎo er/ (niǎo: kuş + er: Ø = kuş), 盖儿 /gài er/ (gài: kapak + er: Ø = kapak), 花儿 /huā er/ (huā: çiçek + er: Ø = çiçek), 官儿 /guān er/ (guān: memur + er: Ø = memur), 伴儿 /bàn er/ (bàn: yoldaş + er: Ø = yoldaş), 盆儿 /pén er/ (pén: leğen + er: Ø = leğen)
3) –头 /tóu/ (kök halinde şu anlamlar bulunur: baş, uç, başlangıç): isim son ek olarak hafif tonla okunur.
石头 /shí tou/ (shí: taş + tou: Ø = taş), 苦头 /kǔ tou/ (kǔ: acı + tou: Ø = acı, zorluk), 肩头 /jiān tóu/ (jiān: omuz + tóu: Ø = omuz), 木头 /mù tou/ (mù: odun

+ tou: Ø = odun), 拳头 /quán tou/ (quán: yumruk + tou: Ø = yumruk), 锄头 /chú tou/ (chú: çapa + tou: Ø = çapa)

-子/zi/、-儿/er/、-头/tou/" gibi ekler genellikle isim işaretidir. Bu ekler, fiiller ya da sıfatlardan sonra gelir ve kelimeyi isimleştirir.

4) –者 /zhě/ (bir iş yapan kişi, insan): tek olunca anlamı yoktur, fiil veya sıfat ile bir iş yapan kişi olarak kullanılır.

读者 /dú zhě/ (dú: okumak + zhě: kişi = okuyucu), 长者 /zhǎng zhě/ (zhǎng: büyümek + zhě: insan = yaşlılar, büyükler), 智者 /zhì zhě/ (zhì: akıl, zeka, bilge + zhě: insan = bilge adam), 记者 /jì zhě/ (jì: kayıt etmek + zhě: kişi = muhabir), 科学工作者 /kē xué gōng zuò zhě/ (kē xué: bilim + gōng zuò: çalışma + zhě: kişi = bilim araştırmacı)

b) Çince yarı son ek

"Yarı son ek, gerçek sonek gibi olmayan fakat gerçek son ekle birçok benzerlik bulunan bir son ektir. Çincede bulunan yarı son ekler: –性 /xìng/ (cinsiyet), –化 /huà/ (-laşmış), –家 /jiā/ (ev, sahip), –者 /zhě/ (bir iş yapan kişi), –率 /lǜ/ (oran, frekans, verim), –度 /dù/ (derece), –学 /xué/ (öğrenme, bilim dalı), –员 /yuán/ (üye), –界 /jiè/ (çevreler, alan, sınır), –师 /shī/ (öğretmen, usta), –观 /guān/ (bakış, anlayış, görünce), –论 /lùn/ (teori, açıklamalar), –热 /rè/ (sıcak), –生 /shēng/ (öğrenci), –式 /shì/ (formül, tip, tarz), –手 /shǒu/ (el, beceri, yetenek), –型 /xíng/ (tip, tür), –夫 /fū/ (eskide olgunlaşmış erkek), –棍 /gùn/ (sopa, kötü adam), –鬼 /guǐ/ (cin, hayalet), –汉 /hàn/ (olgunlaşmış erkek), –迷 /mí/ (düşkün, hayran), –坛 /tán/ (platform), –别 /bié/ (fark, çeşit, diğer), –星 /xīng/ (yıldız, küçücük parça), –族 /zú/ (grup, millet), –长 /cháng/ (uzunluk, uzmanlık, beceri), –徒 /tú/ (çırak), –门 /mén/ (kapı, tür), –盲 /máng/ (kör), –面 /miàn/ (yüz), –头 /tóu/ (baş, uç, başlangıç), –子 /zǐ/ (erkek evlat, tohum, hayvan yumurtası)" (Yin, 2011: 52 ve 79).

Wang'a (2001: 51-56) göre ise yarı sonekler aşağıda görüldüğü gibi listelenmiştir:

1) –佬 /lǎo/ (insan, kişi): alaycı, aşağılayıcı veya şakası olarak kullanılır.

乡巴佬 /xiāng bā lǎo/ (xiāng: köy + bā: Ø + lǎo: kişi = köylü), 美国佬 /měi guó lǎo/ (měi guó: Amerika + lǎo: kişi = Amerikalı "alaycı"), 英国佬 /yīng guó lǎo/ (yīng guó: İngiltere + lǎo: kişi = İngilizler "alaycı") vb.

2) –师 /shī/ (öğretmen, usta): bir alanda uzman olan kişiye kullanılan ek.

厨师 /chú shī/ (chú: yemek pişirme + shī: usta = aşçı), 理发师 /lǐ fǎ shī/ (lǐ fǎ: saç kesmek + shī: usta = berber), 导师 /dǎo shī/ (dǎo: yön göstermek + shī: öğretmen = danışman), 药剂师 /yào jì shī/ (yào: ilaç + jì: miktar + shī: usta = eczanca), 魔术师 /mó shù shī/ (mó shù: sihir + shī: usta = sihirbaz) vb.

3) –员 /yuán/ (üye): bir gruptaki üye veya bir alanda çalışan insan olduğunu belirtirilir.

党员 /dǎng yuán/ (parti üyesi), 学员 /xué yuán/ (xué: öğrenmek + yuán: üye = öğrenci), 演员 /yǎn yuán/ (yǎn: göstermek + yuán: üye = oyuncu), 管理员 /guǎn lǐ yuán/ (guǎn lǐ: kontrol etmek + yuán: üye = yönetici), 服务员 /fú wù yuán/ (fú wù: hizmet vermek + yuán: üye = garson) vb.

4) –士 /shì/ (insan, okumuş insan, erkek, bir alandaki uzman): bir meslek veya bir kimlik belirtir.

护士 /hù shì/ (hù: korumak, bakmak + shì: kişi = hemşire), 战士 /zhàn shì/ (zhàn: savaş etmek + shì: erkek, kişi = asker), 男士 /nán shì/ (nán: erkek + shì: insan = beyfendi), 女士 /nǚ shì/ (nǚ: kadın + shì: insan = bayan), 斗牛士 /dòu niú shì/ (dòu: güreş yapmak, dövüş yapmak + niú: boğa + shì: kişi = boğa güreşçisi), 大力士 /dà lì shì/ (dà: büyük + lì: kuvvet + shì: kişi = güçlü, kuvvetli kimse) vb.

5) –家 /jiā/ (ev, sahip, bir alandaki uzman, bir gruptaki insan): bir gruptaki insan, tarz veya bir alanda uzman olan insan belirtir.

姑娘家 /gū niáng jiā/ (kız gruptaki insan), 女人家 /nǚ rén jiā/ (kadın gruptaki insan), 老人家 /lǎo rén jiā/ (yaşlı gruptaki insan), 语言学家 /yǔ yán xué jiā/ (yǔ yán xué: dilbilim + jiā: uzman = dilbilimci), 歌唱家 /gē chàng jiā/ (gē

chàng: şarkı söylemek + jiā: uzman = şarkıcı), 画家 /huà jiā/ (huà: resim + jiā: uzman = ressam) vb.

6) –夫 /fū/ (olgunlaşmış erkek, bir alanda çalışan kişi): bir meslekte çalışan erkek kavramını belirtir.

农夫 /nóng fū/ (nóng: ziraat + fū: bir alanda çalışan kişi = çiftçi), 武夫 /wǔ fū/ (wǔ: kungfu + fū: bir alanda çalışan kişi = kungfu bilen kişi), 车夫 /chē fū/ (chē: araba + fū: bir alanda çalışan kişi = arabacı), 屠夫 /tú fū/ (tú: kesmek, kasaplık + fū: bir alanda çalışan kişi = kasap) vb.

7) –生 /shēng/ (öğrenci): bir meslek veya bir kimlik belirtir.

大学生 /dà xué shēng/ (üniversite öğrencisi), 研究生 /yán jiū shēng/ (yüksek lisans öğrencisi), 实习生 /shí xí shēng/ (shí xí: paratik yapmak + shēng: öğrenci = stajyer), 住校生 /zhù xiào shēng/ (zhù: kalmak, yaşamak + xiào: okul + shēng: öğrenci = yatılı), 老生 /lǎo shēng/ (eski öğrenci), 新生 /xīn shēng/ (yeni öğrenci) vb.

8) –手 /shǒu/ (el, insan, becerili kişi, yetenekli kişi): bir yetenek veya bir işte beceriyi belirtir.

水手 /shuǐ shǒu/ (shuǐ: deniz, su + shǒu: becerili kişi = denizci), 歌手 /gē shǒu/ (gē: şarkı + shǒu: yetenekli kişi = şarkıcı), 枪手 /qiāng shǒu/ (qiāng: silah + shǒu: becerili kişi = nişancı), 杀手 /shā shǒu/ (shā: öldürmek + shǒu: becerili kişi = katil), 新手 /xīn shǒu/ (xīn: yeni + shǒu: insan = acemi) vb.

9) –匠 /jiàng/ (bir zanaat bilen insan): bir işte uzun süre çalışmış insan olduğunu belirtir.

花匠 /huā jiàng/ (huā: çiçek + jiàng: bir zanaat bilen insan = çiçekçi), 鞋匠 /xié jiàng/ (xié: ayakkabı + jiàng: bir zanaat bilen insan = kunduracı), 皮匠 /pí jiàng/ (pí: deri + jiàng: bir zanaat bilen insan = derici), 铁匠 /tiě jiàng/ (tiě: demir + jiàng: bir zanaat bilen insan = demirci) vb.

10) –工 /gōng/ (iş, işçi, zanaat bilen kişiler): bir işte çalışan insan anlamı taşır.

木工 /mù gōng/ (木: ahşap + 工: zanaat bilen kişiler = marangoz), 电工 /diàn gōng/ (电: elektrik + 工: zanaat bilen kişiler = elektrikçi), 钳工 /qián gōng/ (tesisatçı) vb.

11)–主 /zhǔ/ (sahip, önemli olan): güç veya mal mülk sahibi, ailedeki lideri gösterir.

地主 /dì zhǔ/ (dì: arazi + zhǔ: sahibi = ağa), 财主 /cái zhǔ/ (cái: para, mal + zhǔ: sahibi = para, mal çok olan kişi), 施主 /shī zhǔ/ (shī: verme, bağışlama + zhǔ: sahibi = bağışçı), 失主 /shī zhǔ/ (shī: kaybetmek + zhǔ: sahibi = bir şey kaybeden kimse) vb.

12)–犯 /fàn/ (suçlu olan insan): suç işlemiş kişiler için kullanılır.

罪犯 /zuì fàn/ (zuì: suç + fàn: suçlu olan insan = suçlu), 杀人犯 /shā rén fàn/ (shā: öldürmek + rén: insan + fàn: suçlu olan insan = katil, öldürücü), 诈骗犯 /zhà piàn fàn/ (zhà piàn: kandırmak, dolandırmak + fàn: suçlu olan insan = dolandırıcı), 政治犯 /zhèng zhì fàn/ (zhèng zhì: siyasi + fàn: suçlu olan insan = siyasi mahkûm) vb.

13)–丁 /dīng/ (askerlik yapabilen erkek, aile boyutu, bir işte çalışan insan): olgunlaşmış, askerlik yapabilen erkek ve aile boyutu anlamında kullanılır.

男丁 /nán dīng/ (nán: erkek + dīng: aile boyutu = erkek), 女丁 /nǚ dīng/ (nǚ: kız, kadın + dīng: aile boyutu = kız), 壮丁 /zhuàng dīng/ (zhuàng: güçlü, kuvvetli + dīng: erkek = güçlü erkek), 园丁 /yuán dīng/ (yuán: bahçe + dīng: bir işte çalışan insan = bahçıvan) vb.

14)–鬼 /guǐ/ (cin, hayalet, kötü alışkanlı kişi): nefret için aşağılayıcı bir terim.

酒鬼 /jiǔ guǐ/ (jiǔ: içki + guǐ: kötü alışkanlı kişi = ayyaş), 烟鬼 /yān guǐ/ (yān: sigara + guǐ: kötü alışkanlı kişi = ağır sigara içen), 赌鬼 /dǔ guǐ/ (dǔ: kumar oynamak + guǐ: kötü alışkanlı kişi = kumarbaz) vb.

15)–学 /xué/ (öğrenme, bilim dalı): bir bilim dalı olarak kullanılır.

医学 /yī xué/ (yī: tıp + xué: bilim = tıp), 力学 /lì xué/ (lì: güç, kuvvet + xué: bilim dalı = dinamik), 天文学 /tiān wén xué/ (tiān wén: gök, uzay bilgiler + xué: bilim dalı = astronomi), 语言学 /yǔ yán xué/ (yǔ yán: dil + xué: bilim dalı = dilbilim), 数学 /shù xué/ (shù: sayı + xué: bilim dalı = matematik) vb.

16)–派 /pài/ (grup, displin): bir disiplin, takım veya grup anlamı taşınır.

反对派 /fǎn duì pài/ (fǎn duì: karşı görüşlü + pài: grup = muhalefet), 正派 /zhèng pài/ (zhèng: düzgün, doğru + pài: grup = pozitif karakter, iyiler), 反派 /fǎn pài/ (fǎn: ters + pài: grup = negatif karakter, kötüler) vb.

17)–观 /guān/ (bakış, anlayış, görünce): bir olay veya eşyalara bakış anlamı taşır.

人生观 /rén shēng guān/ (rén shēng: hayat + guān: bakış = hayat görüşü), 世界观 /shì jiè guān/ (shì jiè: dünya + guān: bakış = dünya görüşü), 乐观 /lè guān/ (lè: mutlu + guān: bakış = iyimser), 悲观 /bēi guān/ (bēi: üzüntü + guān: bakış = kötümser) vb.

18)–法 /fǎ/ (yöntem, kural): ya yöntem anlamında kullanır ya da bir kural, yasa olarak kullanılır.

教育法 / jiào yù fǎ/ (jiào yù: eğitim + fǎ: kural = eğitim yasası), 婚姻法 /hūn yīn fǎ/ (hūn yīn: evlilik + fǎ: kural = evlilik yasası), 宪法 /xiàn fǎ/ (xiàn: yasa + fǎ: kural = anayasa), 刑法 /xíng fǎ/ (xíng: ceza + fǎ: kural = ceza yasası) vb.

19)–式 /shì/ (formül, tip, tarz): bir tarz, tip veya formül anlamı taşır.

中式 /zhōng shì/ (Çin tarzı), 西式 /xī shì/ (Batı tarzı), 自由式 /zì yóu shì/ (serbest kipi), 美国式 /měi guó shì/ (Amerika tarzı) vb.

20)–形 /xíng/ (şekil): bir şeye benzer şekil anlamında kullanılır.

球形 /qiú xíng/ (küre şekli), 扇形 /shàn xíng/ (yelpaze şekli), 三角形 /sān jiǎo xíng/ (sān: üç + jiǎo: aç, köşe + xíng: şekil = üçgen), 平行四边形 /píng xíng sì biān xíng/ (paralelkenar) vb.

21)–素 /sù/ (unsur, öğe): temel madde veya bir şey oluşturan esas unsur anlamında kullanılır.

色素 /sè sù/ (sè: rank + sù: unsur = pigmen), 维生素 /wéi shēng sù/ (wéi: tutmak, korumak + shēng: yaşama + sù: öğe = vitamin), 抗生素 /kàng shēng sù/ (kàng: engel olmak, aykırı + shēng: yaşama + sù: öğe antibiyotik) vb.

22)–度 /dù/ (derece): derece belirtiren ek.

深度 /shēn dù/ (shēn: derin + dù: derece = derinlik), 宽度 /kuān dù/ (kuān: geniş + dù: derece = genişlik), 高度 /gāo dù/ (gāo: yüksek + dù: derece =

yükseklik)，密度 /mì dù/ (mì: yoğun + dù: derece = yoğunluk), 浓度 /nóng dù/ (nóng: yoğun, konsantra + dù: derece = konsantrasyon), 速度 /sù dù/ (sù: hız + dù: derece = hız) vb.

23) –品 /pǐn/ (çeşit, tür, eşya): eşya veya kalite belirtiren ek.

食品 /shí pǐn/ (shí: yemek + pǐn: eşya = gıda), 药品 /yào pǐn/ (yào: ilaç + pǐn: eşya, çeşit = ilaç), 藏品 /cáng pǐn/ (cáng: saklamak + pǐn: eşya = koleksiyon), 极品 /jí pǐn/ (jí: son seviye + pǐn: eşya = en iyi kalite), 废品 /fèi pǐn/ (fèi: terekedilmiş, gereksiz + pǐn: eşya = atık) vb.

24) –界 /jiè/ (çevreler, alan, sınır): aynı meslek, iş veya cinsiyet olan toplam anlamında kullanılır.

教育界 /jiào yù jiè/ (jiào yù: eğitim + jiè: alan = eğitim dünyası), 政界 /zhèng jiè/ (zhèng: siyasi, politika + jiè: alan = siyasi dünyası), 商界 /shāng jiè/ (shāng: ticaret + jiè: alan = ticaret dünyası), 艺术界 /yì shù jiè/ (yì shù: sanat + jiè: alan = sanat dünyası) vb.

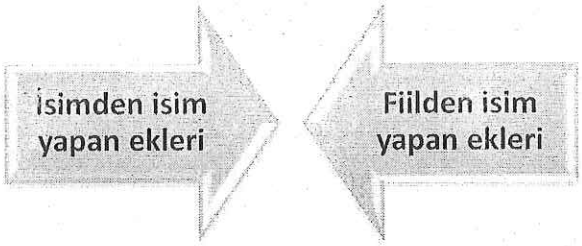
25) –器 /qì/ (alet, organ): bir alet anlamı taşır.

铁器 /tiě qì/ (tiě: demir + qì: alet = demir eşya), 瓷器 /cí qì/ (cí: çini + qì: alet = porselen), 计算器 /jì suàn qì/ (jì suàn: hesaplamak + qì: alet = hesap makinesi)，显示器 /xiǎn shì qì/ (xiǎn shì: göstermek + qì: alet = ekran) vb.

3.9.3.1 Türkçe türemiş isimler

"Çeşitli kök ve gövdelerden yapım ekleriyle türetilmiş olan adlardır" (Kahraman, 2009: 66). "Türemiş adlar, ad kök ve gövdelerine türetme ekleri getirilerek kurulan ve yeni bir kavrama karşılık olan adlardır" (Korkmaz, 2007: 223). Ediskun (2003: 124) "isim ya da gövdelerine yapım ekleri ulanarak yapılan isimlerdir" diye ifade etmiştir. Kahraman (2009: 66) "Çeşitli kök ve gövdelerden yapım ekleriyle türetilmiş olan adlar" demiştir. Güneş (2009: 177) ise "fiil veya isim soylu bir kelimeye, yapım ekleri getirilerek oluşturulan isimlerdir" diye ifade etmiştir.

"Türemiş adlar ya ad veya ad soylu sözlerden yahut ad fiillerden ad türeten eklerle kurulur" (Korkmaz, 2007: 224-226). İsim türetme yolları ,isimden türemiş ve fiilden türemiş olarak ikiye ayrılmıştır. Ediskun (2003: 124) ise isim kök ya da gövdelerinden, fiil kök ya da gövdelerinden ve yansımalardan olmak üzere üç bölüme ayırmıştır. Hegirmen (2002: 121) Korkmaz ile aynı şekilde türemiş isim, isimden türeyen isimler ve fiillerden türeyen isimler olarak ikiye ayırmıştır.Türemiş isim Türkçenin söz varlığına yeni isimler kazandırmada önemli bir rol oynar.

Şekil 18. Türkçe isim türetme ek çeşitleri

A. Türkçe isimden isim yapan ekler

"Adlara ve ad soylu kök ve gövdelere gelerek, anlamca eskisinden farklı yeni bir anlam oluşturacak biçimde söz türeten eklerdir" (Karaağaç, 2012: 256). "Kök veya gövde halindeki isimlerden yeni isim gövdesi türetmeye yarayan eklerdir" (Güneş, 2009: 121). Kahraman (2009: 47) ise "bu tür eklerle yapılan adların anlamları kök ya da gövde durumundaki adların anlamlarına çok yakındır" demiştir.

Yani isim kök veya gövdelerine eklenerek, anlamı farklı yeni bir isim gövdesi oluşturan eklere isimden isim yapma ekleri denir. Örneğin, "yalan→yalancı, kavga→kavgacı, şaka→şakacı..." (Hengirmen, 2002: 288). Burada gördüğümüz gibi, 'yalan, kavga, şaka' isimlerinden sonra yapım eki –cı eklenerek, oluşturan 'yalancı, kavgacı, şakacı' bu isimlerin eski anlamı kaybedilerek yeni bir isim olarak kabul edilmiştir. "kitap→kitaplık, çöp→çöplük, kum→kumluk..." (Hengirmen, 2002: 294).

Bu örneğinde aynı biçim olarak isimlerinden sonra '-lIk' eki alınıp yeni isimleri oluşturulmuştur.

Türkiye Türkçesinin isimden isim türeten başlıca ekleri şu şekilde sınıflandırılmıştır (Karaağaç, 2012: 256-277):

1) –lık, -lik, luk, lük
2) –lı, -li, -lu, -lü
3) –sız, -siz, -sız, -süz
4) –cı, -ci, -cu, -cü, -çı, -çi, -çu, -çü
5) –ki, (-kü)
6) –ca, -ce, -ça, -çe
7) –cak, -cek, -çak, -çek
8) –cağız, -ceğiz
9) –cık, -cik, -cuk, -cük
10) –cığaz, -ciğez, -cuğaz, -cüğez
11) –ar, -er; -şar, -şer
12) –ncı, -nci, -ncu, -ncü
13) –z
14) –daş, -deş, -taş, -teş
15) –sı, -si, -su, -sü
16) –msı, -msi, -msu, -msü
17) –mtırak
18) –rak, -rek
19) –lı.....-lı
20) –cıl, -cil, -cul, -cül, -çıl, -çil, -çul, -çül
21) –sıl, -sil, -sul, -sül
22) –lak, -lek
23) –la, -le
24) –gıl, -gil, -gul, -gül, -kıl, -kil, -kul, -kül
25) –msar, -mser
26) –sak, -sek; -sık, -sik, -suk, -sük
27) –sal, -sel

28)–tı, -ti, -tu, -tü

29)–layın, -leyin

30)–cılayın, -cileyin

31)–an, -en

32)–gak, -gek, -kak, -kek

33)–kan

34)–ka, -ge

35)–dırık, -dirik, -duruk, -dürük

36)–man, -men

37)–ç

38)–aç, -eç

39)–cın, -cin, -çın, -çin

40)–şın, -şin

41)–ak, -ek

42)–k

43)–t

44)–az, -ez

45)–ay, -ey

46)–l

47)–dam, -dem

B. Türkçe fiilden isim yapan ekler

"Fiilden ad türeten ekler de ya fiil kök ve gövdelerine yahut da ad kök ve gövdelerinden oluşturulmuş fiil gövdelerine getirilen eklerdir" (Korkmaz, 2007: 67). Karaağaç (2012: 277) fiilden isim yapma ekleri "eylem kök ve gövdelerinden ad türeten eklerdir" demiştir. Güneş (2009: 121) "kök veya gövde halindeki fiillere gelerek, isim gövdeleri türeten eklerdir" demiştir.

Yani fiil kök veya gövdelerinden sonra eklenen, anlamı değiştirerek isim oluşturan fiilden isim yapan eklerdir. Örneğin, "içmek→içecek, giymek→giyecek,

almak→alacak..." (Hengirmen, 2002: 304). Örnekte gösterildiği gibi 'içmek, giymek, almak' bu fiillerinden sonra, '-AcAk' yapım eki geldiğinde fiil kendi nitelikleri kaybederek isime dönüştürülmüştür. Yine de Hengirmen (2002: 304) şöyle örnekler vermiştir: "dizmek→dize, doğmak→doğa, sapmak→sapa, yarmak→yara".

Türkiye Türkçesinin fiilden isim türeten başlıca ekleri şu şekilde sınıflandırılmıştır (Karaağaç, 2012: 277-297):

1) –mak, -mek
2) –ma, -me
3) –ış, -iş, -uş, -üş
4) –m
5) –n
6) –ak, -ek
7) –ı, -i, -u, -ü
8) –ıcı, -ici, -ucu, -ücü
9) –gan, -gen, -kan, -ken
10) –gın, -gin, -gun, -gün, -kın, -kin, -kun, -kün
11) –ağan, -eğen
12) –gıç, -giç, -guç, -güç, -kıç, -kiç, -kuç, -küç
13) –gaç, -geç, -kaç, -keç
14) –ga, -ge, -ka, -ke
15) –gı, -gi, -gu, -gü, -kı, -ki, -ku, -kü
16) –aç, -eç
17) –ç
18) –tı, -ti, -tu,-tü
19) –t
20) –a, -e
21) –man, -men
22) –mık, -mik, -muk, -mük
23) –amak, -emek
24) –anak, -enek
25) –l

26)–sı/-si/-su/-sü
27)–am, -em
28)–alak, -elek
29)–arı, -eri
30)–amaç, -emeç
31)–maç, -meç
32)–baç, -beç
33)–sal, -sel
34)–sak, -sek
35)–pak, -pek
36)–van, -ven
37)–mur, -mür
38)–cak, -cek
39)–ca, -ce
40)–cama, -ceme
41)–maca, -mece

Her iki dilde türemiş isimlerde son ek bulunmaktadır. Üstelik Çincede ön ek de görülmektedir. Ön ek kendi çerçevesinde gerçek ön ek, yarı ön ek ve dil üslup ön ek olarak üçe ayrılmıştır. Son ek ise gerçek son ek ve yarı son ek olarak iki grupta incelenir. Türkçede ise isimden isim yapan yapım ekleri ve fiilden isim yapan yapım ekleri ile oluşturulduğu görülmektedir.

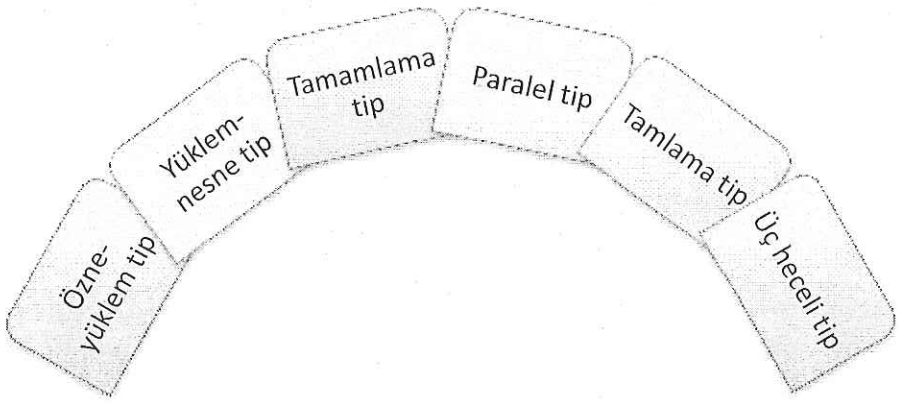
3.9.4 Çince birleşik isim

"Birleşik kelimeler Çince sözcüklerde önemlidir" ve "şimdi kullanılan kelimeler çoğu birleşik kelimedir" (Dong, 2005: 41). Huang ve Liao (2010: 223) birleşik kelime "en az iki farklı kök ile oluşur" demiştir. "Zhu De Xi'ye (1982) göre Çince birleşik kelimenin oluşturan öğeleri, aralarındaki yapı ilişkileri sözdizimi ilişkileri ile uyumludur. Sözdizimi ilişkisi şunlardır: özne-yüklem, yüklem-nesne,

yüklem-tamamlayıcı, tamlama, paralel vb., ve Çince birleşik kelime büyük bir kısmında sözdizimi ilişkisine göre oluşturmuştur" ve "Ge Ben Yi'ye (2001) göre birleşik kelimenin kökleri, hepsi sözdizim oluşturan kurallarıyla birleşmiştir. Bunlar: paralel tipi, tamlama tipi, tamamlama tipi, yüklem-nesne tipi, özne-yüklem tipi ve ikileme tipidir" (Li, 2012: 61).

Birleşik kelime "kök ve kök arasındaki ilişkiye göre 5 çeşittir" ve bunlar paralel tip, tamlama tip, tamamlama tip, yüklem-nesc tip ve özne-yüklem tiptir (Huang ve Liao, 2010: 223-224). Wang'a (2001: 60) göre birleşik isim özne-yüklem tip, yüklem-nesne tip, tamamlama tip, paralel tip, tamlama tip (tamlanan-tamlayan), tamlama tip (tamlayan-tamlanan), çok heceli tip ve kırpma tip olmak üzere ayrılmıştır.

Daha detaylı olarak şekil 19' de gösterilir.

Şekil 19. Wang'a (2001) göre Çince birleşik isim tipleri

A. Çince birleşik isim özne-yüklem tipi

Birinci kök öznesi, ikinci kök fiil olarak özneyi açıklar. Örneğin, 头痛 /tóu tòng/ (tóu: baş + tòng: ağrımak = baş ağrısı), 耳鸣 /ěr míng/ (ěr: kulak + míng: çınlamak = kulak çınlaması), 脑溢血 /nǎo yì xuè/ (nǎo: beyin + yì: taşmak + xuè: kan = beyin kanaması), 胃下垂 /wèi xià chuí/ (wèi: mide + xià chuí: sarkmak = mide

düşüklüğü), 胆结石 /dǎn jié shí/ (dǎn: safra kesesi + jié: oluşmuş + shí: taş = safra taş "hastalık"), 海啸 /hǎi xiào/ (hǎi: deniz + xiào: feryat = tsunami), 地震 /dì zhèn/ (dì: toprak + zhèn: sarsıntı = deprem), 日食 /rì shí/ (rì: güneş + shí: yenilmek = güneş tutulması), 月食 /yuè shí/ (yuè: ay + shí: yenilmek = ay tutulması) vb.

B. Çince birleşik isim yüklem-nesne tipi

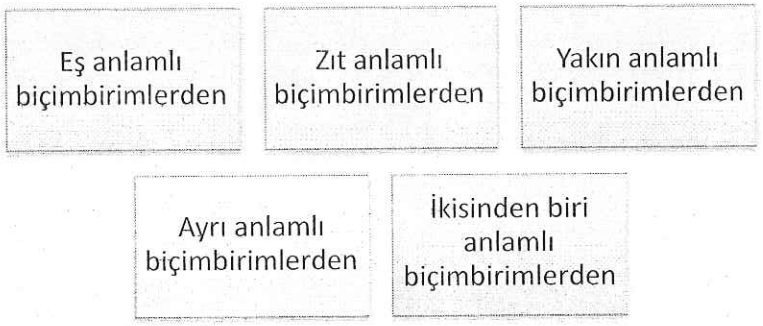
Birinci kök fiil, ikinci kök ise bu fiilin nesnesidir. Örnek: 立春 /lì chūn/ (lì: olmak + chūn: ilkbahar = ilkbahar başlangıcı), 凌晨 /líng chén/ (líng: yaklaşmak + chén: sabah = şafaktan önce), 理事 /lǐ shì/ (lǐ: düzeltmek + shì: olay, şey = müdür), 拉链 /lā liàn/ (lā: çekmek + liàn: zincir = fermuar), 枕头 /zhěn tou/ (zhěn: dayanmak + tou: baş = yastık), 结果 /jié guǒ/ (jié: oluşmak + guǒ: meyve = sonuç), 行政 /xíng zhèng/ (xíng: yürümek + zhèng: politika = yönetim) vb.

C. Çince birleşik isim tamamlama tip

İkinci kök birinci kökü tamamlıyor. Örnek: 提高 /tí gāo/ (tí: yukarı çekmek + gāo: yüksek = geliştirmek), 立正 /lì zhèng/ (lì: ayakta durmak + zhèng: düzgün = düz durmak), 扩大 /kuò dà/ (kuò: yaymak + dà: büyük = genişletmek), 延长 /yán cháng/ (yán: devam etmek + cháng: uzun = uzun uzatmak), 合成 /hé chéng/ (hé: birleşmek + chéng: olmak = birleştirmek) vb.

D. Çince birleşik isim paralel tip

Aynı kökten ikileme yoluyla oluşturur. Bu kök tek başına da kullanabilir.

Şekil 20. Wang'a (2001) göre Çince paralel tipli birleşik isim türleri

a. Eş anlamlı biçimbirimlerden oluşturan: 朋友 /péng yǒu/ (péng: arkadaş + yǒu: dost = arkadaş), 语言 /yǔ yán/ (yǔ: dil + yán: lisan = dil), 头脑 /tóu nǎo/ (tóu: baş + nǎo: beyin = baş, akıl), 珍宝 /zhēn bǎo/ (zhēn: değerli şey + bǎo: define = hazine, define), 坟墓 /fén mù/ (fén: mezar + mù: kabir = mezar, kabir), 教授 /jiào shòu/ (jiào: öğretmek + shòu: beceri kazandırmak = profesör, öğretme), 人民 /rén mín/ (rén: insan + mín: millet = halk), 路径 /lù jìng/ (lù: yol + jìng: tarik = yol) vb.
b. Zıt anlamlı biçimbirimlerden oluşturan: 大小 /dà xiǎo/ (dà: büyük + xiǎo: küçük = boyut, büyüklük ve küçüklük), 宽窄 /kuān zhǎi/ (kuān: geniş + zhǎi: dar = genişlik ve darlık), 矛盾 /máo dùn/ (máo: mızrak + dùn: kalkan zırh = çelişki, aykırılık), 老小 /lǎo xiǎo/ (lǎo: yaşlı + xiǎo: küçük = yaşlı ve genç), 买卖 /mǎi mài/ (mǎi: almak + mài: satmak = alışveriş), 开关 /kāi guān/ (kāi: açmak + guān: kapatmak = şalter/anahtar) vb.
c. Yakın anlamlı biçimbirimlerden oluşturan: 手足 /shǒu zú/ (shǒu: el + zú: ayak = kardeş), 骨肉 /gǔ ròu/ (gǔ: kemik + ròu: et = kan bağı), 心血 /xīn xuè/ (xīn: kalp + xuè: kan = tüm çaba), 分寸 /fēn cùn/ (fēn: yarım + cùn: inç = ölçü, had), 眉目 /méi mù/ (méi: kaş + mù: göz = ipucu, kaş ile göz) vb.
d. Ayrı anlamlı biçimbirimlerden oluşturan: 版图 /bǎn tú/ (bǎn: baskı + tú: harita = toprak, arazi, bölge), 编辑 /biān jí/ (biān: örmek + jí: toplamak, düzelmek = editör), 条件 /tiáo jiàn/ (tiáo: koşul + jiàn: belge = şart, koşul, durum) vb.

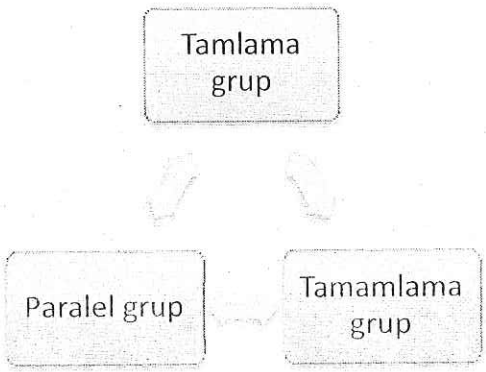
e. İkisindan biri anlamlı biçimbirimlerden oluşturan: 兄弟 /xiōng dì/ (xiōng: ağabey + dì: kardeş = kardeşler), 国家 /guó jiā/ (guó: ülke + jiā: ev = devlet, ülke), 恩怨 /ēn yuàn/ (ēn: lütuf + yuàn: kin = dargınlık, kin), 质量 /zhì liàng/ (zhì: nitelik + liàng: nicelik = kalite) vb.

E. Çince birleşik isim tamlama tip

Birinci kök ikinci kökü hem kısıtlıyor hem de açıklıyor. Örnek: 小说 /xiǎo shuō/ (xiǎo: küçük, kısa + shuō: konuşmak = öykü), 热心 /rè xīn/ (rè: sıcak + xīn: kalp = yardım sever), 冰箱 /bīng xiāng/ (bīng: buz + xiāng: kutu = buzdolabı), 火红 /huǒ hóng/ (huǒ: ateş + hóng: kırmızı = kıpkırmızı), 密植 /mì zhí/ (mì: yoğun + zhí: dikmek = yakın dikme), 雪亮 /xuě liàng/ (xuě: kar + liàng: parlak = pasparlak), 笔直 /bǐ zhí/ (bǐ: kalem + zhí: düz = dimdik), 葱绿 /cōng lǜ/ (cōng: mavi ve yeşil arası renk + lǜ: yeşil = yemyeşil) vb.

F. Çince birleşik isim üç heceli tip

Bu tipli isimler iki heceden fazla heceyle oluşturulur ve üç gruba ayrılır.

Şekil 21. Wang'a (2001) göre Çince üç heceli birleşik isim çeşitleri

a. Tamlama grubu isimler: tamlam yoluyla üç heceden oluşturan birleşik isim. 电视剧 /diàn shì jù/ (diàn shì: televizyon + jù: oyun = dizi), 机器人 /jī qì rén/ (jī qì: makine + rén: insan = robot), 电子琴 /diàn zǐ qín/ (diàn zǐ: elektronik + qín: piyano = elektronik piyano), 植树节 /zhí shù jié/ (zhí shù: ağaç dikmek + jié: bayram = ağaç dikme günü), 斑马线 /bān mǎ xiàn/ (bān mǎ: zebra + xiàn: çizgi = yaya geçidi), 滑雪衫 /huá xuě shān/ (huá xuě: kayak yapmak + shān: kıyafet = anorak), 第三者 /dì sān zhě/ (dì sān: üçüncü + zhě: kişi = üçüncü kişi), 碰碰车 /pèng pèng chē/ (pèng pèng: çarpışmak + chē: araba = çarpışan araba) vb.
b. Paralel grubu isimler: aynı düzlem içinde üç heceden oluşturan birleşik isim. 音体美 /yīn tǐ měi/ (müzik, beden eğitimi, resim), 语数外 /yǔ shù wài/ (Çince, matematik, İngilizce), 公检法 /gōng jiǎn fǎ/ (kamu düzeni ve güvenliği) vb.
c. Tamamlama grubu isimler: bu tür isim örnek çok azdır. Örneğin, 热得快 /rè dé kuài/ (rè dé: ısıtma + kuài: çabuk = daldırma su ısıtıcı), 心灵美 /xīn líng měi/ (xīn líng: kalp + měi: güzel = vezir turpu) vb.

3.9.4.1 Türkçe birleşik isimler

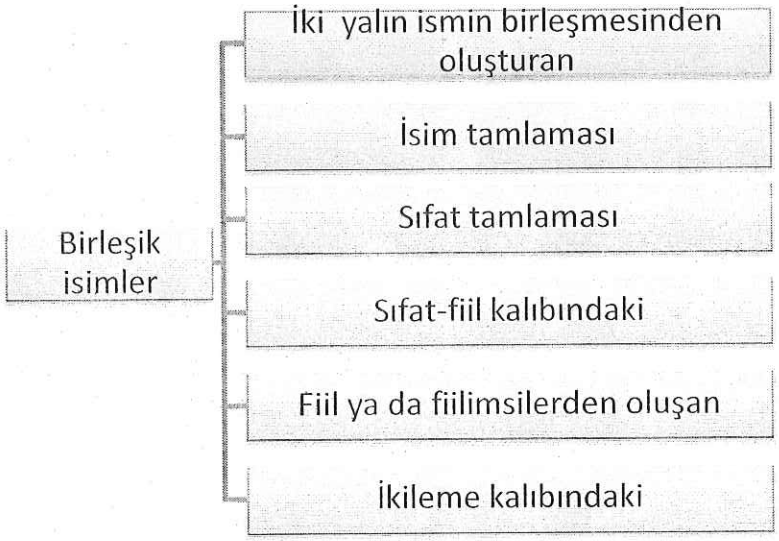
"Birden çok sözcüğün birleşip kaynaşmasıyla oluşmuş adlardır" (Kahraman, 2009: 66). "Bileşik isim, iki ya da daha çok kelimenin aralarına bir ek ya da bağlaç giremeyecek kadar birleşip kaynaşmasından oluşan yeni anlamdaki isimdir" (Ediskun, 2003: 129). Hengirmen (2002: 121) "birden çok sözcüğün birleşmesinden oluşan sözcüklere bileşik ad denir" diye ifade etmiştir. Güneş (2009: 177) ise "birleşik isme zemin oluşturan kelime grupları; kendi anlamı ortadan kalktığı ve grubu oluşturan kelimeler arasında kavram ortaklığı meydana geldiği sürece; bitişik yazılır ve kelime vurgusuyla söylenirler"demiştir. "Birleşik adlar öteki adlar gibi tek bir kavrama karşılık olduklarından, gramerde tek kelimelik adlar gibi işlem görürler.

Çekim ve yapım ekleri alabilirler ve bu ekler, tek kelimelik adlarda olduğu gibi hep sona gelir" (Korkmaz, 2007: 236).

Yani birden çok kelimenin aralarında ekler ya da bağlaçlar kullanmayarak birleşmesinden oluşan kelimelere birleşik isim denir. Fakat kaynaşmamış, kalıplaşmamış ya da terim değerinde olmamış yan yana gelen iki kelime birleşik isim sayılmaz.

Birleşik isimler gramer yapıları bakımından 1) ad tamlaması kalıbındaki birleşik adlar, 2) sıfat tamlaması kalıbındaki birleşik adlar, 3) sıfat-fiil kalıbındaki birleşik adlar, 4) isnat grubu kalıbındaki birleşik adlar, 5) ad+çekimli fiil kalıbındaki birleşik adlar ve 6) ikileme kalıbındaki birleşik adlar olarak altı gruba ayrılmıştır (Korkmaz, 2007: 139-142). 1) iki yalın ismin birleşmesinden oluşan, 2) belirtisiz isim takımı biçiminde oluşan, 3) sıfat takımı biçiminde oluşan ve 4) sıfat öbeği biçiminde oluşan ve 5) emir tümcesi biçiminde oluşan birleşik isimler olmak üzere sınıflandırmıştır (Kahraman, 2009: 67-68). Ediskun'a (2003: 130) göre birleşik isimler şu şekillerde belirtilmiştir: 1) kelimelerin doğrudan doğruya birleşmelerinden oluşan bileşik isimler, 2) belirtisiz isim takımlarının kaynaşmalarından oluşan bileşik isimler, 3) kurallı bileşik sıfatlar biçiminde bileşik isimler, 4) birinci kelime –e, -den durumlarında bileşik isimler, 5) fiil ya da fiilimsilerden oluşan bileşik isimler, 6) yansımalardan oluşan bileşik isimler. Banguoğlu (2004: 297) ise birleşik isim tabanları şöyle bölünmüştür: 1) ad takımı kalıbında, 2) sıfat takımı kalıbında, 3) zarf öbeği kalıbında, 4) takı öbeği kalıbında, 5) çekim öbeği kalıbında ve 6) bağlam öbeği kalıbında.

Yukarıda belirtilen birleşik isimlerden aşağıdaki şu 6 grubu tek tek ele alabiliriz.

Şekil 22. Türkçe birleşik isim çeşitleri

A. Türkçe iki yalın ismin birleşmesiyle oluşturulan birleşik isimler

"Kendisini oluşturan sözcükler birbirinden ayrıldığı zaman, 'iki yalın ad' özelliği gösterecek olan birleşik adlardır" (Kahraman, 2009: 67).

Yani kök halindeki iki ismin, eksiz ve bağlaçsız olarak yan yana gelip birleşerek oluşturduğu isimlerdir. Örneğin, "Çanakkale, Çemberlitaş, Göztepe, Demirkazık (bir yıldız), Aydemir, Altnordu; Anneanne, babaanne, sütnine..." (Gencan, 2007:286). Karafatma, ağabey, anayasa, önsöz, karayel, Topkapı, Pamukkale vb.

B. Türkçe isim tamlamaları ile oluşturulan birleşik isimler

Bu şekilde oluşturulan birleşik isimler pek görülmez. "Bu türlü birleşik adlar daha çok deyim özelliği kazanmıştır" (Korkmaz, 2007: 140). Banguoğlu (2004: 298) da "kimin hali ekiyle 'nesneyi ferde mal etme' anlamını getiren belirli ad takımı

birleşik kelime oluşturmaya pek elverişli değildir" demiştir. Yine de "adamın zoru, Allahın günü, Allahın belâsı, anasının kızı, başının tacı, delinin biri, devenin başı, elinin körü..." (Korkmaz, 2007: 140) gibi örnekleri bulunabilir.

Belirtisiz isim tamlaması ile oluşturan isimlere birleşik isimlerde sıkça rastlanabilir. Korkmaz (2007: 139) "Birleşik ad yapısındaki beylik, unvan, soyadı, miller, boy, yer, şehir, mahalle, köy, dağ, deniz, ırmak vb. adların büyük bir bölüğü de belirtisiz ad tamlaması kalıbındadır" demiştir. Aynı zamanda Banguoğlu (2004: 298) de "buna karşılık belirsiz ad takımı kalıbındaki belirtme öbekleri dilimizde en çok birleşik kelime veren şekildir"diye belirtmiştir. Örneğin, "basımevi, Beşikdüzü, beziryağı, Boğaziçi, Cumartesi, derebeyi, dilbilgisi, Eminönü, kazayağı, sözdizimi, tahtakurusu...gibi" (Kahraman, 2009: 67). Oğuz boyu, Kızkulesi, Van Gölü, yüzbaşı, hanımeli, devekuşu, ateşböceği vb.

C. Türkçe sıfat tamlamaları ile oluşturulan birleşik isimler

"Bir adın önüne getirilen bir sıfatın, eklendiği adla anlamca birleşip kaynaşarak kendisinde o niteliğin bulunduğu anlamda yeni birleşik adların oluşmasına yol açmıştır" (Korkmaz, 2007:240). Kahraman (2009: 67) ise şu tanımı yapmıştır: "kendisini oluşturan sözcükler birbirinden ayrılınca 'sıfat takımı'na dönüşecek olan birleşik adlardır". Örneğin, "acı badem, açıkgöz, akdarı, alabalık, alaca karanlık, başkent, beştaş (oyunu), büyük baba, delikanlı, ilkbahar, ince hastalık, kâğıt para, karaağaç, kara sevda, karayel, kılkuyruk, kuru yemiş, önsezi, sonbahar vb." (Korkmaz, 2007: 240). Boşlâf, sondurak, yankapı, önsöz, kuruyemiş, Uzunköprü, sivrisinek vb.

D. Türkçe sıfat-Fiil kalıbındaki birleşik isimler

Bu tür isimler "–An, -r, -Ar ve –mAz sıfat-fiillerinin bir addan sonra gelerek kalıplaşmasından oluşmuş sıfat-fiil kalıbındadır" ve şu örnekleri vermiştir: "ağaçkakan, ahmakıslatan, başbakan, boğazkesen, böcekkapan, buzkıran, cankurtaran, çöpçatan, dalgakıran, damardaraltan, elöpen...; akımtoplar, alkolölçer, asitölçer, barışsever, basınçölçer, bilgisayar, çoksatar, dilsever, füzeatar...; balyemez, değerbilmez, kargasekmez, kuşkonmaz" (Korkmaz, 2007: 141). günebakan, uçaksavar vb.

E. Türkçe fiil ya da fiilimsilerden oluşan birleşik isimler

Bir isimden sonra bir geçmiş zaman ekli fiilin veya eksiz bir fiilin ya da yan yana gelen iki aynı çekimli fiilin birleşmesinden oluşmuş isimlerdir. Ediskun (2003: 130) şu örnekleri vermiştir: "biçer/bağlar – biçer/döver – alış/veriş – dedi/kodu – olup/bitti – uyur/gezer – kaç/göç... vb.". imambayıldı (yemek), hünkârbeğendi (yemek), sinekkaydı, karyağdı, külbastı (yemek), kaptıkaçtı (araç), papazkaçtı (iskambil oyunu), yanardöner, biçerbağlar, kazaratar, başvur, örtbas, döngel (meyve), Erol, Vural, Seval vb.

F. Türkçe ikileme şeklindeki birleşik isimler

Eş anlamlı, yakın ya da zıt anlamlı adların yan yana gelmesinden oluşmuş bulunan ikileme kalıbında birleşik adlar Türkçede bulunur (Korkmaz, 2007: 142).

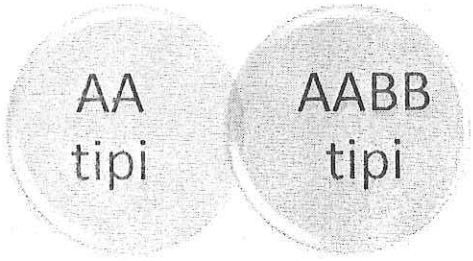
Yani iki yan yana gelen eş, yakın veya zıt anlamlı isimler ikileme yoluna dayanarak oluşan birleşik isimlerdir. Bu tür isimler yansımalardan oluşan isimleri de içerir. Örnek: "birlik beraberlik, çoluk çocuk, dağ taş, dere tepe, dirlik düzenlik, el

ayak, ev bark, gece gündüz, giyim kuşam, güç kuvvet, kol kanat, naz niyaz, saç sakal, üst baş, yaz kış; cızbız, çıtçıt, dırfır, fısfıs, şaka maka vb." (Korkmaz. 2007: 142). kitap mitap, şak şak (oyuncak), hır gür (kavga), hırtı pırtı (değersiz eşya) vb.

Her iki dilde bulunan birleşik isimler, Çincede 6 farklı tipi bulunmaktadır. Bunlar da özne-yüklem tipi, yüklem-nesne tipi, tamamlama tipi, paralel tip, tamlama tipi ve üç heceli tiptir. Paralel tip birleşik isim kendi çapında eş anlamlı biçimbirimlerden, zıt anlamlı biçimbirimlerden, zakın anlamlı biçimbirimlerden, yakın anlamlı biçimbirimlerden, ayrı anlamlı biçimbirimlerden, ikisindan bir anlamlı biçimbirimlerden oluşturan paralel tip olarak 5 gruba ayrılmıştır. Türkçe ise birleşik isimler 6 farklı çeşit görülmektedir. Bunlar iki yalın ismin birleşmesinden oluşan, isim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat fiil kalıbındaki, fiil ya da fiilimsilerden oluşan ve ikileme kalıbındaki birleşik isimlerdir. Türkçedeki isim tamlaması kalıbındaki birleşik isimler ile Çincedeki tamlama tipi ve üç heceli tipteki tamlama birleşik isimlerin oluşturuluşunun aynı olmasıdır.

3.9.5 Çince ikileme yoluyla oluşturan isimler

"Genel olarak, ikileme yoluyla oluşturulmuş kökler yeni dilbilgisel anlamı taşır, özel bir ek olarak değerlendirilir" (Liu, Pan ve Gu, 2004: 11). Aynı kökten ikileme yoluyla oluşturur. Bu kök tek başına da kullanabilir.

Şekil 23. Wang'a (2001) göre Çince ikileme yoluyla oluşturan ismin çeşitleri

A. AA tipi

İki aynı kökten oluşturan isimler. İkinci hece hafif tonla okunur.

Örnek:

爷爷 /yé ye/ (dede), 奶奶 /nǎi nai/ (nine), 爸爸 /bà ba/ (baba), 妈妈 /mā ma/ (anne), 妹妹 /mèi mei/ (kız kardeş), 舅舅 /jiù jiu/ (dayı), 伯伯 /bó bo/ (büyük amca), 叔叔 /shū shu/ (küçük amca), 婶婶 /shěn shen/ (yenge "amcanın eşi"), 姑姑 /gū gu/ (hala), 乖乖 /guāi guai/ (itaatkar), 星星 /xīng xing/ (yıldız), 馍馍 /mó mo/ (ekmek) vb.

B. AABB tipi

İki farklı kök, her ikisi de tekrar ederek oluşturan isimler. Kuvvetlendirme, çokluk kavramı katar.

Örnek:

角落 /jiǎo luò/ (köşe) → 角角落落 /jiǎo jiǎo luò luò/ (köşeler hepsi), 家户 /jiā hù/ (ev, aile) → 家家户户 /jiā jiā hù hù/ (evler, aileler), 条框 /tiáo kuàng/ (koşul) → 条条框框 /tiáo tiáo kuàng kuāng/ (koşullar, çerçeveler), 祖辈 /zǔ bèi/ (ata) → 祖祖辈辈 /zǔ zǔ bèi bèi/ (atalar) vb.

3.9.5.1 Türkçe ikileme yoluyla oluşturan isimler

"Tekrarlar aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya getirilmesi ile meydana gelen kelime guruplarıdır" ve "Türkçede aynen tekrarlar, eş mânâlı tekrarlar, zıt mânâlı tekrarlar, ilâveli tekrarlar olmak üzere dört çeşit tekrar vardır" (Ergin, 2007: 377). Hengirmen (2002: 403, 407) "ikilemelerde kullanılan sözcüklerin sırası

genellikle değiştirilemez ya da tek başına kullanılamaz" ve "Türkçede ad, sıfat, adıl, belirteç, ünlem ve eylemlerden ikileme yapılabilir. İlgeçlerden genellikle yapılmaz" demiştir. "Cins adlardan pek çok ikileme kurulur" (Hengirmen, 2002: 407). Örneğin, çoluk çocuk, anasız babasız, çanak çömlek, dağ taş, dere tepe, gece gündüz, hacı hoca, börek çörek, bağ bahçe, fındık fıstık, sorgu sual, ev bark, dağ dağ vb.

Her iki dilde ikileme yoluyla oluşturulan isimler bulunmaktadır. Çincede ikileme yoluyla isimlerin aynı kökten tekrarlayarak oluşturulması görülmektedir. Ayrıca bu kökler tek başına da kullanılır. Genellikle AA tipi ve AABB tipi ikileme yoluyla oluşturan isimler görülmektedir. Buna karşın Türkçede ikileme yoluyla oluşturan isimler tek başına kullanılamaz ve kelimenin sırası değiştirilemez. Üstelik yapı bakımından Türkçenin ikileme yoluyla oluşturan isimleri birleşik isimlerde yer almaktadır. Fakat Çincede bu tür isimler birleşik isimlerde bulunmamaktadır.

3.9.6 Çince kırpma isimler

"Kırpma tipi, kelime varlığının tam isimini birkaç biçimbirime indirgeyerek eski sırayla yeniden oluşturan kelimedir" (Liu, Pan ve Gu, 2004: 16). Yine de kırpma tip kelimeler 1) esas kelimeden oluşturan, 2) tümdengelim, 3) kelime öbeğinden ilk heceyle oluşturan ve 4) sayıyla kısaltılmış olmak üzere ayrılmıştır. "Kırpma yoluyla bir çok iki heceli isimler yapılabilinir. Kısaltılmış isimler ve sayıyla kısaltılmış isimler diye ikiye bölünebilir" (Wang, 2001: 68).

Şekil 24. Wang'a (2001) göre Çince kırpma tipinin çeşitleri

A. Kısaltılmış isimler

Tam isimden esas unsurlar çıkarılarak önceki sırayla yeni oluşturulan isimler.

Örnek:

中华人民共和国 /zhōng huá rén mín gòng hé guó/ → 中国 /zhōng guó/ (Çin Halk Cumhuriyeti), 北京大学 /běi jīng dà xué/ →北大 /běi dà/ (Pekin Üniversitesi), 清华大学 /qīng huá dà xué/ →清华 /qīng huá/ (Tsinghua Üniversitesi), 军人家属 /jūn rén jiā shǔ/ → 军属 /jūn shǔ/ (asker aileleri), 少年先锋队 /shào nián xiān fēng duì/ → 少先队 /shào xiān duì/ (genç öncüler), 北大西洋公约组织 /běi dà xī yáng gōng yuē zǔ zhī/ → 北约 /běi yuē/ (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü → NATO), 巴勒斯坦解放组织 /bā lè sī tǎn jiě fàng zǔ zhī/ → 巴解 /bā jiě/ (Filistin Kurtuluş Örgütü), 战争罪犯 /zhàn zhēng zuì fàn/ → 战犯 /zhàn fàn/ (savaş suçluları), 广而告之 /guǎng ér gào zhī/ → 广告 /guǎng gào/ (reklam) vb.

B. Sayıyla kısaltılmış isimler

Sayı ile oluşturulan isimler.

Örnek:

三好 /sān hǎo/ (üç iyi) = 思想品德好 /sī xiǎng pǐn dé hǎo/ (ahlaklı, erdemli) + 学习好 /xué xí hào/ (ders başarılı) + 身体好 /shēn tǐ hǎo/ (sağlıklı);

三伏 /sān fú/ (üç fu) = 初伏 /chū fú/ (yazın başı) + 中伏 /zhōng fú/ (yazın ortası) + 末伏 /mò fú/ (yazın sonu);

三宫六院 /sān gōng liù yuàn/ (üç sarayı altı konak): 三宫 /sān gōng/ = 乾清宫 /qián qīng gōng/ + 交泰殿 /jiāo tài diàn/ + 坤宁宫 /kūn níng gōng/; 六院 /liù yuàn/ = 东路六宫 /dōng lù liù gōng/ (doğu yoldaki altı tane konak) + 西路六宫 /xī lù liù gōng/ (batı yoldaki altı tane konak): Yasak Şehirdeki saraylar;

四害 /sì hài/ (dört kötü) = 老鼠 /lǎo shǔ/ (fare) + 蟑螂 /zhāng láng/ (hamam böceği) + 苍蝇 /cāng yíng/ (sinek) + 蚊子 /wén zi/ (sivrisinek);

五味 /wǔ wèi/ (beş tadı) = 酸 /suān/ (ekşi) + 甜 /tián/ (tatlı) + 苦 /kǔ/ (kahve acısı gibi) + 辣 /là/ (biber acısı gibi) + 咸 /xián/ (tuzlu) vb.

3.9.6.1 Türkçe kırpma isimler

Türkçede kırpma yoluyla oluşturan isimler bulunmamaktadır. Sonuç olarak Çincede görülen kırpma isimler, kısaltılmış kırpma isimler ve sayıyla kısaltılmış kırpma isimler ikiye ayrılmıştır. Buna karşın Türkçede kırpma isimler görülmemiştir.

3.10 Çince isimlerde küçültme

"–子 /zi/, –儿 /ér/, –头 /tóu/ vb. gibi isim ekleri küçültme işlevine sahiptir" (Dong, 2005: 37). Lei (2015: 25), Çince isim küçültme, biçimsel bakımından biçimbirim tekrarlayarak, son ek –儿 /ér/ kullanarak ya da son ek –子 /zi/ kullanarak oluşturulduğunu anlatmıştır. Örneğin, 果果 /guǒ guo/ (küçük meyve veya küçük meyveyi benzeri), 须须 /xū xu/ (sarkan iplik), 筒筒 /tǒng tong/ (küçük silindir benzer eşya). 虾儿 /xiā er/ (küçük karides), 杯儿 /bēi er/ (küçük bardak), 枣儿 /zǎo ér/ (küçük hurma), 鸟儿 /niǎo ér/ (küçük kuş), 瓶儿 /píng ér/ (küçük şişe), 桶儿 /tǒng ér/ (küçük kova), 雨点儿 /yǔ diǎn er/ (yağmur küçük damlası), 花儿 /huā ér/ (küçük çiçek). 猫子 /māo zi/ (küçük kedi), 燕子 /yàn zi/ (kırlangıç), 兔子 /tù zi/ (küçük tavşan), 虫子 /chóng zi/ (küçük böcek), 笋子 /sǔn zi/ (bambu filizi), 苗子 /miáo zi/ (küçük fide), 秧子 /yāng zi/ (küçük fide), 豆子 /dòu zi/ (küçük fasulye), 盆子 /pen zi/ (küçük leğen), 凳子 /dèng zi/ (küçük tabure) vb.

"-zi eki orijinal hece ve anlamı bakımında küçültme ilgili hiç bir semantik katkısı yoktur" (Coolen, 2015: 15). Örneğin, 猴子/hóu zi/ (maymun),裤子/kù zi/ (pantolon), 篮子/ lán zi/ (sepet) vb.

Yine de sözdizimi bakımından isimden önce sıfat 小 /xiǎo/ (küçük) getirilir (Lei, 2015: 25). Örneğin, 小桌子 /xiǎo zhuō zi/ (küçücük masa), 小凳子 /xiǎo dèng zi/ (küçücük tabre), 小河 /xiǎo hé/ (küçük nehir), 小溪 /xiǎo xī/ (küçük dere), 小路 /xiǎo lù/ (patika) vb.

3.10.1 Türkeçe isimlerde küçültme

"Adlarda küçültme ve miktarda azlık +Clk / +CUk ekleriyle yapılır" ve "+Clk / +Cuk küçültme eki aynı zamanda sevgi, şefkat ve acıma anlatımı ile de

kullanılır" (Korkmaz, 2007: 250). Banguoğlu (2004: 340) "nesneyi küçültmek, azaltmak, yada küçük göstermek istediğimizde adına –cik (E.O. -cük), veya – ceğiz (E.O. -cüğez) eklerinden birini getirir, küçültme adları yaparız" diye belirtmiştir. Hengirmen (2002: 121) "adların belirttiği kavramları küçültmek, sözcüğe sevgi, şefkat anlamları yüklemek için küçültme eki kullanılır" ve "küçültme eki: -cık (-cik, -cuk, -cük), -cağız (-ceğiz)" demiştir.

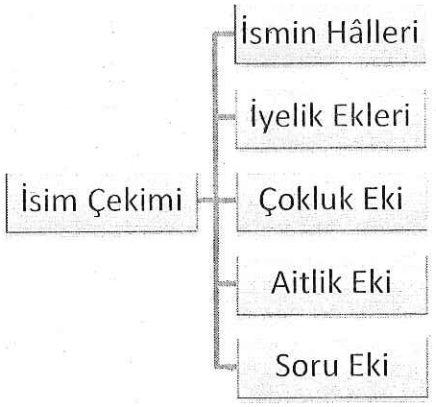
Yani "-clk, -cek, -ceğiz" yapım ekleriyle, isimlere küçültme, azaltma, küçümseme ya da sevgi, acıma gibi anlamlar kazandırabilir. Örneğin, "küçük tepe = tepecik, ufak kuş = kuşcağız" (Gencan, 2007: 191). Cümle içinde daha iyi hissettirildiği için şu örneklere yer verilmiştir: "Biz bu küçücük evcikte oturuyoruz. Bu arabacık ile İstanbul'a kadar gittik. Küçük yavrucuk hemen annesinin kucağına çıktı. Zavallı adamcağız çok hasta. Bu zayıf kadıncağız üç günden beri hiçbir şey yemiyor" (Hengirmen, 2002: 122).

Her iki dilde isim küçültme kavramı bulunmaktadır. Türkçede -clk, -cek, -ceğiz ekleri ile yapılmış isim küçültme, Çincede ya –子 /zi/, –儿 /er/, –头 /tou/ vb. gibi ekleri ile ya da isimden önce sıfat 小 /xiǎo/ kullanarak oluşturulur. Fakat Çincedeki –子 /zi/ eki her zaman isim küçültme eki olarak kullanılmaz.

3.11 Çince isim çekimi

"Çince isim çekimleri, edatlar ve sözcük dizimine dayanarak gösterilir" (Lu ve Lin, 1989: 11). Liu (2000: 87) Çincede Hint-Avrupa dilleri gibi yüklem atanan biçimsel haller bulunmaz, fakat özel hal belirten işaret – sözdizimsel yerleri mevcuttur. Belli bir sözcük sırasına göre her isim kendi anlamsal hal görevini tamamlamıştır.

Yani Çince isim hâlleri genellikle cümle içindeki sırasından ve edat sözcüklerinden anlaşılır. İsim hâlleri taşıyan bir kelime cümleden ayrıldığında tek başına beli bir biçim yoktur, ancak bir cümle içinde hangi hâli olduğu anlaşılır.

Şekil 25. Çince isim çekimleri çeşitleri

A. Çince ismin hâlleri

"Çincede isim halleri yoktur. Ancak diğer kelimelerin yardımıyla bu kavramlar gösterilir" (Li ve Guo, 2011: 83).

1) Çince yalın hâl

"Yalın hali 11 türe ayrılmıştır. 7 çeşidi biçimsel değişiklik hiç olmadan cümle içindeki yer ve anlamlarına göre belirtilir. Diğer 4 çeşit de bu edatlar kullanarak göstermiştir: 被 /bèi/, 由 /yóu/, 把 /bǎ/, 作为 /zuò wéi/" (Lu ve Lin, 1989: 12).

Örneğin, 那个碗 '被 / 叫 / 让' 他摔了 / nà gè wǎn bèi/jiào/ràng **tā** shuāi le / (O kase o kırıldı). 这批货 '由 / 归 /让' 他保管 / zhè pī huò yóu/guī/ràng tā bǎo guǎn/ (Bu mallar o korur). 这件事 '把' 他累坏了 /zhè jiàn shì bǎ **tā** lèi huài le/ (Bu

olay o çok yorulmuş). 他 '作为' **一个知识分子**, 非常热爱祖国 /tā zuò wéi **yī gè zhī shì fēn zǐ**, fēi cháng rè ài zǔ guó/ (**Bir okumuş insan** olarak, vatanı çok sever).

脸红了。**/liǎn** hóng le/ **Yüzü** kızardı.

苹果被谁吃了？ **/píng guǒ** bèi shuí chī le/ **Elmayı** kim yedi?

他当了**教授** /tā dāng le **jiào shòu**/ O **profesör** oldu.

2) Çince belirtme (yükleme) hâli

Lu ve Lin (1989: 12-13) belirtme halinin "把 /bǎ/", "对 /duì/", "于 /yú/" ile oluşturulduğunu belirtmiştir. Örneği, 他 '把' **稀饭**熬熟了 /tā bǎ **xī fàn** áo shú le/ (**Sulu yemeği** pişirdi). 他 '对' **祖国**无限热爱 /tā duì **zǔ guó** wú xiàn rè ài/ (**Vatanı** sonsuzuna kadar sever). 他忠 '于' **祖国** /tā zhōng yú **zǔ guó**/ (**Vatana** sadakat gösterir).

他洗完**脸**就睡了 /tā xǐ wán **liǎn** jiù shuì le/. **Yüzünü** yıkayıp hemen yattı.

小孩只把**苹果**吃了 /xiǎo hái zhǐ bǎ **píng guǒ** chī le/. Çocuk sadece **elmayı** yedi.

学生们都很喜欢这位**教授** /xué shēng men dōu hěn xǐ huān zhè wèi **jiào shòu**/. Öğrenciler hepsi bu **profesörü** seviyorlar.

3) Çince yönelme hâli

"交/ jiāo / (vermek, ödemek) tip fiil ile beraber oluşturulan yönelme hali ve edat kullanılarak oluşturulan yönelme hali olduğu görülmektedir" (Liu, 2004: 78).

"Sık kullanılan 交 / jiāo / (vermek, ödemek) tip fiil bunlardır: 交 /jiāo/ (vermek, ödemek), 退 /tuì/ (geri çekilmek), 还 /huán/ (geri vermek, döndürmek), 找 /zhǎo/ (aramak, bulmak), 递 /dì/ (teslim et, vermek), 赔 /péi/ (tazmin etmek), 寄 /jì/ (göndermek, yollamak), 给 /gěi/ (vermek, ödemek), 汇 /huì/ (toplamak, yollamak), 告 /gào/ (söylemek, bildirmek), 补 /bǔ/ (doldurmak), 贴 /tiē/ (yapıştırmak), 拨 /bō/ (dürtmek), 发 /fā/ (dağıtmak), 付 /fù/ (ödemek), 托 /tuō/ (emanet etmek), 卖 /mài/ (satmak), 嫁 /jià/ (evlenmek), 送 /sòng/ (göndermek, vermek), 赠 /zèng/ (hediye vermek), 献 /xiàn/ (teklif vermek), 赐 /cì/ (bağışlamak), 赏 /shǎng/ (ödüllenmek), 让 /ràng/ (etmek), 塞 /sāi/ (tıkmak), 交给 /jiāo gěi/ (vermek), 送给 /sòng gěi/ (hediye vermek), 给予 /jǐ yǔ/ (vermek, paylaşmak), 授予 /shòu yǔ/ (ödüllenmek), 赋予 /fù yǔ/ (bağışlamak), 赠送 /zèng sòng/ (hediye vermek), 赏赐 /shǎng cì/ (mükafat vermek), 递交 /dì jiāo/ (teslim et, vermek), 退还 /tuì huán/ (geri vermek), 补贴 /bǔ tiē/ (para yardımı, desteklemek), 拜托 /bài tuō/ (lütfen, zahmet etmek), 过继 /guò jì/ (evlat edinmek), 推荐 /tuī jiàn/ (tavsiye etmek), 介绍 /jiè shào/ (tanıştırmak), 告诉 /gào sù/ (söylemek, anlatmak), 报告 /bào gào/ (rapor vermek), 通知 /tōng zhī/ (bildirmek) vb." (Liu, 2004: 78). Örneğin, 王老师**给**张同仁两本书 /wáng lǎo shī **gěi** zhāng tóng rén liǎng běn shū/. Wang hoca Zhang Tongren'**a** iki kitap verdi.

"Birlikte kullanılan edatlar da bunlardır: 向 /xiàng/, 对 /duì/, 和 /hé/, 跟 /gēn/, 同 /tóng/, 与 /yǔ/ ve 于 /yú/" (Liu, 2004: 78). Örneğin, 明天,市长要**向**大会作政府工作报告 /míng tiān, shì zhǎng yào **xiàng** dà huì zuò zhèng fǔ gōng zuò bào gào/. Yarın, belediye başkanı genel kurula devlet çalışma raporu sunacak. 张建平**对**顾客很热情 /zhāng jiàn píng **duì** gù kè hěn rè qíng/. Zhang jianping müşterilere iyi hizmet verir.

'给 /gěi/', '对 /duì/', '为 /wéi/', '往 /wǎng/', '向 /xiàng/', '到 /dào/', '朝 /cháo/' gibi edatlar yönelme hali gösterir (Lu ve Lin, 1989: 13-14). Örneğin,

这个部队开 **往 / 向 / 到 前线** / zhè ge bù duì kāi **wǎng/xiàng/dào qián xiàn** /. Bu askerler **cepheye** doğru gidiyor.

向/朝 胜利前进 / **xiàng/cháo shèng lì** qián jìn /. **Zafere** ilerleyin. **走向商店** /zǒu **xiàng shāng diàn**/. **Bakkala** gidiyor.

我妹妹去**往图书馆**了 /wǒ mèi mei qù **wǎng** tú shū guǎn le/. Kız kardeşim **kütüphaneye** gitti.

我们的年轻战士**为祖国**献出了生命 /wǒ men de nián qīng zhàn shì **wéi** zǔ guó xiàn chū le shēng mìng/. Genç askerimiz **vatan uğruna** canını feda etti.

4) Çince bulunma hâli

Bu hali hem zaman için hem yer için hem de olay için edat '在 /zài/', '当 /dāng/', '到 /dào/' kullanarak belirtilir (Lu ve Lin, 1989: 14). Örneğin, 电子计算机 **在 / 于 1946 年**问世 / diàn zǐ jì suàn jī **zài/yú 1946 nián** wèn shì /. Bilgisayar **1946 yılında** bulunmuştur.

这件事发生 **在/于哈尔滨** / zhè jiàn shì fā shēng **zài/yú hā ěr bīn** /. Bu olay **Haerbin'de** olmuş.

他处 **在 / 于 困境中** / tā chù **zài/yú kùn jìng zhōng** /. O **zor durumda**dır.

在 科研工作上 / zài kē yán gōng zuò shàng /. Araştırma çalışmalarında.

当 / 趁着 休息的时候他替我磨了镰刀 / **dāng/chèn zhe xiū xí de shí hòu** tā tì wǒ mó le lián dāo /. **Dinlendiği zamanda** benim için orak bilerdi (Lu ve Lin, 1989: 14).

我妹妹喜欢**在草地上**看书 /wǒ mèi mei xǐ huān **zài cǎo dì shàng** kàn shū/. Kız kardeşim **çimde** kitap okumayı sever.

5) Çince ayrılma (uzaklaşma, çıkma) hâli

Bu hali şu edatlar ile oluşturulur (Lu ve Lin, 1989: 14): '从 /cóng/', '经过 /jīng guò/', '自 /zì/', '沿着 /yán zhe/'. Örneğin,

他 **从/自/自从 1986 年**开始练功夫 / tā **cóng/zì/zì cóng 1986 nián** kāi shǐ liàn gōng fū /. O **1986 yılından** kung fu yapmaya başladı.

经过 十年, 他才写完那部著作 /**jīng guò shí nián**, tā cái xiě wán nà bù zhù zuò/. **On yıldan** sonra, o eser bitirdi.

他 **自/从 山东**来 / tā **zì/cóng shān dōng** lái /. ve ya 他来**自山东** /tā lái **zì shān dōng/**. O **Şandong'dan** geldi

沿着 / 顺着/经过 这条街一直往前走 / **yán zhe/shùn zhe/jīng guò zhè tiáo jiē** yī zhí wǎng qián zǒu /. Bu **sokaktan** doğru ilerle.

她**从图书馆**出来后去了游泳馆 /tā **cóng tú shū guǎn** chū lái hòu qùle yóu yǒng guǎn/. O **kütüphaneden** çıktıktan sonra havuza gitti.

6) Çince eşitlik hâli

Çince de eşitlik hali ile ilgili ekler veya birlikte kullanılan özel edatlar bulunamamıştır. Eşitlik halinin yerine, anlamı belirten kelime, kelime öbeği veya cumle kullanılarak eşitlik hali belirtilmiştir. Örneği, 像小孩子似的 /xiàng xiǎo hái zi shì de/ (çocukça); 我认为挺适合你的 /wǒ rèn wéi tǐng shì hé nǐ de/ (Bence sana çok yakışıyor); 年复一年 /nián fù yī nián/ (yıllarca), 你觉得怎么样 /nǐ jué dé zěn me yàng/ (Sence nasıl) vb.

7) Çince vasıta hâli

Bu vasıta hali genellikle edat "和 /hé/, 跟 /gēn/, 同 /tóng/, 与 /yǔ/" vb. beraber kullanılır (Liu, 2004: 79). Örneğin, 我还要**和他**商量这件事 /wǒ hái yào **hé tā** shāng liáng zhè jiàn shì/ (Bu konuda **onunla** görüşmek istiyorum).

父亲每天都**跟母亲**吵架 /fù qīn měi tiān dū **gēn mǔ qīn** chǎo jià/ (Baba her gün **anne ile** kavga eder).

看书**和**画画你更喜欢哪个 /kàn shū **hé** huà huà nǐ gèng xǐ huān nǎ ge/ (Kitap okuma **ile** resim çizme hangisi daha çok seviyorsun)?

我**跟**他**乘**同辆车去了学校 /wǒ **gēn** tā **chéng** tóng liàng chē qù le xué xiào/ (Onun**la** aynı otobüs**le** okula gittim).

B. Çince iyelik ekleri

Çincenin iyelik eki "的 /de/ iyelik eki olarak isimden sonra gelir" (Wang, 2001: 17). Çincenin iyelik kategorisi özeldir. En temel kullanılan sözdizimi şekil olarak 'isim/isim öbeği + 有 /yǒu/ + isim' ve 'isim/isim öbeği + (的 /de/) + isim' iki biçim ile oluşturulur (Zou, 2007: 1). Örneği, "我的眼睛 / wǒ de yǎn jīng / (benim gözlerim), 我有眼睛 /wǒ yǒu yǎn jīng/ (gözüm var), 老师的书 / lǎo shī de shū / (öğretmenin kitabı), 老师有书 /lǎo shī yǒu shū/ (öğretmenin kitabı var), 我们的朋友 /wǒ men de péng yǒu/ (bizim arkadaşımız), 我们有朋友 /wǒ men yǒu péng yǒu/ (arkadaşımız var), 教室的门 /jiàoshì de mén/ (sınıfın kapı), 教师有门 /jiào shī yǒu mén/ (sınıfın kapı var)" (Zou. 2007: 11-12). 她的车 /tā de chē/ (onun arabası), 你们的花园 /nǐ men de huā yuán/ (sizin bahçenizin), 老人的手杖 /lǎo rén de shǒu zhàng/ (ihtiyarın bastonu), 我们的传统 /Wǒ men de chuán tǒng/ (bizim kültürümüz) vb.

C. Çince çokluk eki

Çincenin çokluk eki "-们 /men/ bir çokluk eki olarak insan belirten isimlerden sonra gelince çokluk yapar" ve "bir çeşit, tür veya grup anlamı vardır" (Wang, 2001: 17). Örneğin,

Tekil: 人 /rén/ (insan), 孩子 /hái zi/ (çocuk), 女士 /nǚ shì/ (bayan), 朋友 /péng yǒu/ (arkadaş), 雷锋 /Léi Fēng/ (erkek adı)

Çoğul: 人们 /rén men/ (insanlar), 孩子们 /hái zi men/ (çocuklar), 女士们 /nǚ shì men/ (bayanlar), 朋友们 /péng yǒu men/ (arkadaşlar), 雷锋们 /Léi Fēng men/ (Lei Feng gibi insanlar) (Wang. 2001: 17).

Burada dikkat edilmesi gereken -们 /mén/ eki insandan başka varlık için kullanılmaz.

D. Çince aitlik eki

Çincede aitlik eki yoktur. Bu ek bulunduğunda anlamına göre söz öbeği veya cümle şeklinde çevrilir.

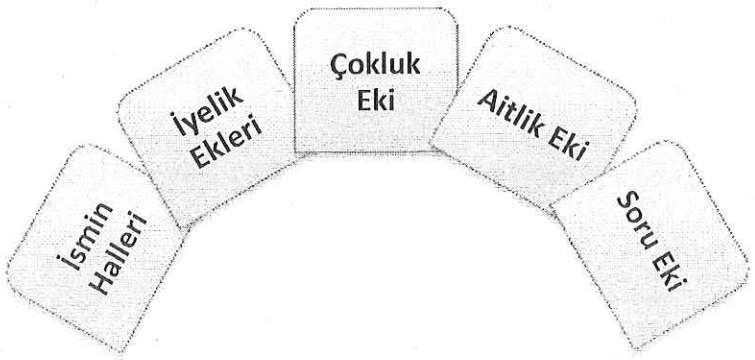
E. Çince soru eki

Soru ünlem '吗 /ma/' tek başına olunca soru eki olarak kullanılır (Li, 2006: 59). Örneğin, "公安局吗? /gōng ān jú ma/ (karakol mu?) 谁请客, 你吗? /shuí qǐng kè, nǐ ma/ (kim ısmarlayacak, sen mi?) 花费如此大的气力, 值得吗? /huā fèi rú cǐ dà de qì lì, zhí dé ma/ (bu kadar çaba gösterdin, değer mi?) 可能吗? /kě néng ma/ (olur mu?)" (Li. 2006: 20). 高兴吗? /gāo xìng ma/ (mutlu mu?), 有钱吗? /yǒu qián

ma/ (para var mı?), 漂亮吗? /piào liang ma/ (güzel mi?), 没电吗? /méi diàn ma/ (elektrik yok mu?) vb.

3.11.1 Türkçe isim çekimi

"Ad çekimi ekleri, cümlede adlar ile fiiller arasındaki geçici anlam bağlarını kurmak üzere adların girdiği durumları karşılayan eklerdir" (Korkmaz, 2007: 23-25). "Türkiye Türkçesindeki başlıca ad durumları ve bunları karşılayan çekim ekleri şunlardır: yalın durum, ilgi durumu, yükleme durumu, yönelme durumu, bulunma durumu, çıkma durumu, vasıta durumu ve eşitlik durumu" diye ifade etmiştir. Karaağaç (2012: 325) isim çekim ekleri "çokluk eki, iyelik eki, durum ekleri, bildirme ve soru ekidir"diye belirtmiştir. Kahraman (2009: 70) "ad çekimleri, iyelik ve durum ekleriyle yapılır. Soru ve çoğul ekleri de ad çekim ekleri sayılırlar" demiştir. Hengirmen (2002: 276) isimlere gelen çekim eklerin iyelik ekleri, isim durum ekleri ve ilgi ekleri olarak üç bölüm üzerinde durmuştur. Bir diğer, çoğul eki ve soru eki hem adlara hem de eylemlere gelen çekim ekleri olduğunu vurgulamıştır.

Şekil 26. Türkçe isim çekim ekleri

A. Türkçe ismin hâlleri

"İsimleri çeşitli münasebetler için çeşitli hallere, durumlara sokan bu eklere hal ekleri adı verilir" (Ergin, 2007: 226). Örnek:

"sınıfı, evi, okulu, köyü (belirme durumu)

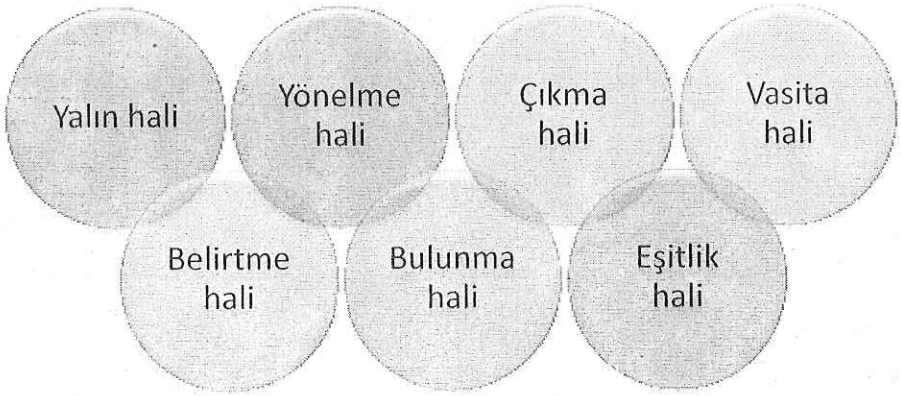
sınıfa, eve, okula, köye (yönelme durumu)

sınıfta, evde, okulda, köyde (kalma durumu)

sınıftan, evden, okuldan, köyden (çıkma durumu)

sınıfın, evin, okulun, köyün (tamlayan durumu)" (Hengirmen, 2002: 277).

"İsimler, cümle içindeki görevlerine ve -genellikle fiille olan ilgilerine göre, ya yalın durumda bulunurlar, ya da –i, -e, -de, -den çekim eklerinden birini alırlar" (Ediskun, 2003: 110). Güneş'e (2009: 180) göre hal gösterme şekli ikiye ayrılmıştır: Yalın hal ve çekimli hal. Çekimli hal ise ayrılma hali, bulunma hali, eşitlik hali, ilgi hali, vasıta hali, yönelme hali, yön gösterme hali ve yükleme hali olarak sekize ayrılmıştır. Kahraman (2009: 72-77) ise "biz, çağdaş Türkiye Türkçesi'ndeki adların, anlatım içinde 8 durumda çekimlendiklerini, belirledik" demiştir. Bunlar: yalın hali, nesne hali, yaklaşma hali, bulunma hali, çıkma hali, belirten hali, araç - birliktelik hali ve görelik - karşılaştırma halidir. Hengirmen'a (2002: 123) göre isim halleri yalın hali, belirtme hali, yönelme hali, kalma hadi, çıkma hali ve tamlayan hali olarak alta bölünmüştür. Gencan (2007: 193) "adların tümcelerdeki görevleri çekimlerine (durumlarına) bağlıdır. Adlar başlıca beş durumda bulunur: yalın durumu, -i durumu, -e durumu, -de durumu ve –den durumu" belirtmiştir. Ergin (2007: 227-228) Türkçede isimleri, ifade ettikleri münasebetlere göre 9 çeşit hallerini sınıflandırmıştır. Bunlar yalın hal, ilgi hali, yapma hali, yaklaşma hali, bulunma haki, uzaklaşma hali, vasıta hali, eşitlik hali ve yön gösterme halidir.

Şekil 27. Türkçe ismin hâlleri

1) Türkçe yalın hâli

"Bu hal ismin karşıladığı nesne ve kendisine tabi olan isim dışında hiç bir münasebet ifade etmeyen halidir" (Ergin, 2007: 227). Kahraman (2009: 72) "bu durumdaki adlar, durum eki almamakla birlikte, çoğul, iyelik ve soru eklerini alabilirler; bu ekleri aldıktan sonra de yalın durumunda sayılırlar" diye anlatmıştır. Hengirmen (2002: 123) ise "Yalın durumda adlar herhangi bir ek almaz. Genellikle, söz içinde bir şey yapanı ya da yapılanı gösterir" diye ifade etmiştir.

Yani ismin hiç bir durum eki almamış halde bulunan yalın halidir. Üstelik çokluk, iyelik ve soru ekleri eklenince yine yalın hali olarak kabul edilir. Örneğin, "ev = yalın hal, evler = yalın hal, evimiz = yalın hal" (Güneş, 2009: 180). Cümle içinde bulunan örnekler: "Ahmet okuldan geldi. Paket İstanbul'a yollandı. Ayşen mektupları yazdı. Bugün büyük bir masa satın aldık" (Hengirmen, 2002: 123). Cüzdan arabada kaldı. Gömlek bana çok büyük geldi vb.

2) Türkçe belirtme hâli

Bu hali yükleme hali olarak adlandırmıştır: "Bir ismin, geçişli bir fiile bağlanarak, hareketten etkilenen varlık konumunu kazanması halidir" (Güneş, 2009: 97). Hengirmen (2002: 123) belirtme durumu ekleri –ı (-i, -u, -ü) olarak göstermiştir ve "adın eylemden doğrudan doğruya etkilenme ve ilgi durumudur"diye anlatmıştır. "Belirtme durumunu bulmak için yükleme neyi, kimi soruları sorulur" diye ifade etmiştir. Ediskun (2003: 111) ise belirtme hali "o ismi kendinden sonraki fiile bağlar ve o fiilin etkisi altında bulunduğunu gösterir" diye anlatmıştır. "Adların, durum eklerinden +İ ile çekimlenmiş biçimleridir" (Kahraman, 2009: 72).

Yani ismin +İ ekiyle bulunmuş ve cümlede nesne görevini taşınmış olan haldir. Fiile neyi ve kimi sorularının cevap verilir. Örneğin, "Neyi içiyorsun? Sütü içiyorum. Neyi görüyorsun? Evi görüyorum. Kimi arıyorsun? Ahmet'i arıyorum. Kimi seviyorsun? Çocuğu seviyorum" (Hengirmen, 2002: 123). Ünlü ile biten sözcükler belirtme hali eki eklerken yardımcı harf "y" önüne gelir. Örnek: "Neyi satıyorsun? Arabayı satıyorum. Neyi alıyorsun? Masayı alıyorum. Kimi soruyorsun? Ayşe'yi soruyorum. Niye istiyorsun? Ütüyü istiyorum" (Hengirmen, 2002: 124). Buzdolabındaki elmayı yedi. Bugün yolda teyzemi gördüm vb.

3) Türkçe yönelme hâli

Yönelme hali "ismi fiile bağlayan ve –genellikle– fiilin, kendine doğru yöneldiğini, yaklaştığını belirtmek için ismin girdiği durumdur" (Ediskun, 2003: 111). Kahraman (2009: 73) yönelme halini, yaklaşma durumu olarak adlandırmıştır. "Bu durumdaki adlar, yüklemin bildiği eylemin, kendilerinin belirttikleri kavrama 'yaklaştığı, yöneldiği' anlamını taşırlar" demiştir. Yine de yönelme hali ekinin +E biçiminde kullanıldığını belirtmiştir. Kısacası yönelme hali, isim gövdesine –e / –a eki alan ve genellikle fiilin yönünü gösteren halidir. "Yönelme durumunu bulmak için yükleme nereye, kime soruları sorulur" (Hengirmen, 2002: 124). Örneğin,

"Nereye gidiyorsun? Okula gidiyorum. Nereye gidiyorsunuz? Amerika'ya gidiyoruz. Kime gidiyorsun? Ayşe'ye gidiyorum. Kime gidiyorsunuz? Ahmetlere gidiyoruz" (Hengirmen, 2002: 124). Öğrenciler kütüphaneye gidiyorlar. Gördüğümüz gibi ünlü harfle biten isimler, yönelme hali ekinden önce yardımcı harf y getirerek kullanılır.

4) Türkçe bulunma hâli

Bulunma hali "ismin kendisine yaklaşma ifade eden fiillerle münasebette olduğunu gösteren halidir" (Ergin, 2007: 228). Ediskun'a (2003: 112) göre bu hali ismi fiile bağlayan ve genellikle fiilin, kendi içinde, üstünde, üzerinde oluştuğunu belirtmek üzere ismin girdiği halidir. "Bulunma durumunun eki +DE'dir" (Kahraman, 2009: 73). Hengirmen (2002: 124) bu hali bulmak için "yükleme nerede, ne zaman soruları sorulur" demiştir.

Örneğin, "yol-da, dere-de, ağaç-ta, direk-te, gecesi-n-de, başımız-da, yerler-de, ormanlar-da" (Ergin, 2007: 234). Hengirmen (2002: 124) şu örnekleri vermiştir: "Nerede oturuyorsun? Ankara'da oturuyorum. Nerde oturuyorsun? Odada oturuyorum. Sabahları ne zaman kalkıyorsun? Saat altıda kalıyorum. Okula ne zaman gidiyorsun? Saat yedide gidiyorum".

5) Türkçe çıkma hâli

"Çıkma durumunun eki +DEn'dir" (Kahraman, 2009: 74). Ediskun (2003: 112) çıkma hali şöyle ifade etmiştir: "ismi fiile bağlayan ve -genellikle- fiilin, kendinden uzaklaştığını, ayrıldığını belirtmek üzere ismin girdiği durumdur". Ergin (2007:228) ise "bu hali ismin kendisinden uzaklaşma ifade eden fiillerle münasebetini gösteren halidir" şeklinde ifade etmiştir." Hengirmen (2002: 125) bu hali bulmak için "yükleme nereden sorusu sorulur" demiştir. Ve şu örnekleri vermiştir: "Nereden geliyorsun? Amerika'dan geliyorum. Nereden geliyorsun?

Okuldan geliyorum. Nereden geliyorsun? Evden geliyorum. Nereden geliyorsun? Üniversiteden geliyorum". Üstelik "çıkma durumu eki –dan (-den) bazen sebep bildirir" de söylemiştir. Aynı şekilde Güneş (2009: 92) de bahsetmiştir ve bu örneği vermiştir: "susuzluktan kırıldık. (susuzluktan: sebep belirtiyor)".

6) Türkçe eşitlik hâli

"Asıl eşitlik eki –ca, -ce, -ça, -çe'dir" (Ergin, 2007: 239). Örneğin, "Düzgünce = benzerlik (düzgün gibi). İnsanca = karşılaştırma (insana yakışır). Bence = kanaat (bana göre). Senelerce = miktar (birçok yıl). güzelce = yakınlık (güzele yakın)" (Güneş, 2009: 93). Sence, binlerce, tilkice, babamca vb

7) Türkçe vasita hâli

"Bu haldeki bir isim, fiille ilişkilendirilir, işin ne ile (veya nasıl, ne zaman) yapıldığını belirtir" ve "-n ekinin görevini üstlenen ile edatıysa ekleşip –la / - le; - yla / -yle şekillerini kazanmıştır" (Güneş, 2009: 95). Kahraman (2009: 76) ile ilgecinin ekleşmesiyle + lE eki oluştuğunu söylemiştir. Örneğin, "Ekseriya ağzında bir sürü yalanlar ve martavallarla gelirdi", "...kardeşi Cemille (...) bin türlü gürültülü oyunlar icat ediyorlar" (Kahraman, 2009: 76). Arkadaşımla okula gittim. Arabayla köye dönmüşler. vb.

B. Türkçe iyelik ekleri

"İyelik ekleri: -im, -in, -i, -imiz, -iniz, -leri" (Hengirmen, 2002: 276). Kahraman (2009: 70) "Adlara ulanarak, onların karşıladıkları varlık ya da

kavramların kime, hangi kişiye ait ya da bağlı olduklarını bildiren eklerdir" şeklinde belirtmiştir. Örnek: "baş-ı-m, baş-ı-n, baş-ı, baş-ı-mız, baş-ı-nız, baş-ları; el-i-m, el-i-n, el-i, el-i-miz, el-i-niz, el-leri; baba-m, baba-n, baba-sı, baba-mız, baba-nız, baba-ları..." (Ergin, 2007: 222). kalemim, annen, kitabı, hocamız, bahçeniz, tarlaları vb. İyelik eklerini, ismin başına benim, senin, onun, bizim, sizin, onların zamirlerini getirerek bulabiliriz.

C. Türkçe çokluk eki

"Çokluk eki isimlerin çokluk şekillerini yapan işletme ekidir" ve "Türkçede çokluk eki eskiden beri –lar, -ler'dir" (Ergin, 2007: 220). Bu ek isimlerin sayı açısından çokluğunu belirtir. Örneğin, "anneler, çocuklar, düşünceler, eylemler, kentler, yıldızlar..." (Kahraman, 2009: 79). Arkadaşlar, okullar, yollar, dersler, dağlar, çiçekler, boyalar vb.

D. Türkçe aitlik ekleri

"Adlara ya da ad soylu sözcüklere gelerek bağlantı kuran ve aidiyet bildiren eke ilgi eki denir. İlgi eki –ki genellikle ünlü uyumuna uymaz" (Hengirmen, 2002: 278). Fakat Ergin'a (2007: 226) göre –ki aitlik eki hem yapım eki karakteri taşımış hem de iyelik eki gibi yardımcı ses almış, aitlik gibi çekim eki karakterinde olduğu için "-ki eki bu karakteri ile burada da ikinci bir iyelik eki olarak isim işletme ekleri arasına girmektedir".

E. Türkçe soru eki

"Eylemlerden ve ad soylu sözcüklerden sonra gelerek soru anlamı verdiği için mı ekine soru eki denir" (Hengirmen, 2002: 283). Örneğin, "Bu küçük çocuk kızınız mı? Dün izlediğin film güzel mi? Şu büyük bina sizin okul mu? Yolculuk için araba mı daha iyi, yoksa otobüs mü? vb." (Hengirmen, 2002: 283). Ergin (2007: 243) "soru eki ismin soru şeklini yapan işletme ekidir" ve "Türkçede bugün soru eki vokal uyumuna bağlı olarak –mı, -mi, -mu, -mü şeklindedir"demiştir. Örneğin, "taş mı, odun mu, küçük mü, kediler mi, oğlum mu, yüzüğün mü, işten mi, çocuğa mı, ellerinde mi" (Ergin, 2007: 243).

Her iki dilin isim çekimi kavramı bulunmaktadır. Tek tek göz atalım.

Türkçede 7 tane isim hali ve karşı kullanılan ekleri bulunmuştur. Bunlar eksiz yalın hali, +İ eki kullanılan belirtme hali, –e / –a eki kullanılan yönelme hali, +DE eki kullanılan bulunma hali, +DEn eki kullanılan çıkma hali, –ca, -ce, -ça, -çe eki kullanılan eşitlik hali ve edat ile veya –lA eki kullanılan vasita halidir.

Çince ise halleri gösteren ek bulunmamaktadır. Fakat halleri göstermek için kullanılan eklerin yerine, ismin önüne gelen bir edat ile veya cümledeki anlamına göre belirtildiği bilgisine ulaşılmıştır.

Türkçede bulunan iyelik ekleri şunlardır: -Im, -In, -I, -ImIz, -InIz, -lArI. Çincede iyelik kategorisi Türkçeden farklıdır. Belli bir ek olmadığı için sözdizim şeklinde oluşturulmuştur. En sık kullanılan kalıplaşmış iyelik belirten şekil 2 tane bulunmaktadır. Bunlar 'isim/isim öbeği + 有/yǒu/ + isim' ve 'isim/isim öbeği + (的 /de/) + isim' dir.

Türkçede ismin çokluk yaparken –lar, –ler eki kullanıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Çincede ise sadece insan belirten isimlerden sonra çoğul kavram göstermek için –们 /men/ eki kullanılır. Diğer isimler için çokluk yapan belli bir ek bulunamamaktadır.

Türkçede bulunan –ki aitlik eki Çincede bulunamamıştır. Türkçede bulunan soru eki -mı / -mi / -mu / -mü , Çincede ise 吗 /-ma/ dır.

3.12 Çince isim tamlamaları

"Çince isim tamlamaları soldaki tamlayan ve sağdaki tamlanan ile oluşturulmuştur" ve "bütün tamlama anlamının esası sağdaki öğededir" (Tang, 2011: 102).

Çince biçimlerin eksik olduğu, isim tamlaması konusunda da gösterilmişti. Çince isim tamlamasının içinde tamlayan ve tamlanan isimli iki önemli öğe vardır. Tamlayan öne gelir ve arkaya gelen tamlananı daha belirgin ve özel hale getirir. Fakat biçim eksik olduğu için genellikle tamlayan ve tamlanan arasında edat "的 /de/" girer. Bazen istisnalar vardır yani "的 /de/" ile birlikte kullanılmaz. Ayrıca tamlayan ve tamlanan birbirleri arasında yer değiştirmez. Örneklere göz atalım: 昨天的饭 /zuó tiān de fàn/ (dünkün yemeği), 幸福的生活 /xìng fú de shēng huó/ (mutlu yaşamı), 前进的步伐 /qián jìn de bù fá/ (ilerleyen adım), 新建的宿舍 /xīn jiàn de sù shè/ (yeni yurt) ,黄土高原 /huáng tǔ gāo yuán/ (lös), 羊皮大衣 /yáng pí dà yī/ (koyun derisi paltosu), 黑白照片 /hēi bái zhào piàn/ (siyah ve beyaz fotoğrafı), 水彩颜料 /shuǐ cǎi yán liào/ (suluboya boyaları), 塑料拖鞋 /sù liào tuō xié/ (plastik terliği), 学生食堂 /xué shēng shí táng/ (öğrenci yemekhanesi), 外语系 /wài yǔ xì/ (yabancı diller bölümü), 人民大会堂 /rén mín dà huì táng/ (Büyük Halk Salonu) vb.

3.12.1 Türkçe isim tamlamaları

"Varlığın bir başka varlıkla ilişkilendirilmesidir ve bunlar, ad tamlaması olarak adlandırılırlar" (Karaağaç, 2012: 486). Ona göre isim tamlaması şu şekilde sunulmuştur: belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması ve zincirleme isim

tamlaması. Güneş'e (2009: 336) göre isim tamlaması, iyelik ifadesi çerçevesinde, bir ismi tamamlaması suretiyle meydana gelen kelime gruplarıdır. İçerdiği gramer unsurlarının kullanılış şekline bağlı olarak yedi bölüme ayrılmıştır. Bunlar belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması, eksiz tamlama, zincirleme isim tamlaması, iç içe tamlama, katışık tamlama ve yalancı tamlamadır. Ediskun (2003: 114, 123) ise "iki isim arasında iyelik ilgisi kurmak amacıyla oluşturulan takıma isim takımı denir" şeklinde belirtmiştir. Ona göre isim takımları, belirtili isim takımı ve belirtisiz isim takımı olarak iki çeşide ayrılmıştır. Bununla birlikte zincirleme isim takımı, "ya belirtileni ya da her ikisi de birer isim takımı olan takımdır" belirtmiştir. Kahraman (2009: 169- 172) isim takımını şöyle tanımlamıştır: "Bir adın başka bir adla iyelik ilgisi içinde kurduğu takıma ad takımı denir". Ayrıca "her iyelik takımı bir ad takımı değildir ama her ad takımı, aynı zamanda bir üçüncü kişi iyelik takımıdır" demiştir. Ona göre Türkçede isim takımı dört çeşittir: belirtili isim takımı, belirtisiz isim takımı, eksiz belirtili isim takımı ve zincirleme isim takımı.

Şekil 28. Türkçe isim tamlaması türleri

A. Türkçe belirtili isim tamlaması

"Belirten öğesi, konuşan (ve dinleyen) kişinin bildiği, tanıdığı, belirli bir varlık ya da kavramın karşılığı olan ad takımlarına belirtili ad takımı denir" ve "Bu

tür ad takımlarında, belirten ada belirten eki +(n)İn ulanır" (Kahraman, 2009: 170). "Belirteni söz söyleyen ve dinleyince bilinen ve belirteni ile belirtileni arasında geçici bir ilgi bulunan takımdır. Bu takımda belirtenin eki –in; belirtilenin eki ise –i'dir" (Ediskun, 2003: 114).

"Önemle belirtilen unsur, tamlanan olup; tamlayan ise, onu belirleyen (belgili hale getiren) bir unsur konumundadır" (Güneş, 2009: 337).

Yani tamlayan –(n)İn eki, tamlanan –(s)İ eki alarak aralarındaki aitlik veya sahiplik ilişkisi gösterilen, konuşan ve dinleyen her iki taraftan tanıdığı ve bildiği varlıkları belirtilen kelime grubudur. Örneğin, "sokağın gürültüsü, günlerin getirdiği" (Güneş, 2009: 336). Arabanın penceresi, ağacın dalı, sigaranın zararı vb. Fakat "su kelimesi, belirten de belirtilen de olsa, daima y kaynaştırma harfini alır: su-(y)un akışı, kuyunun su-(y)u..." (Ediskun, 2003: 115). Suyun tadı, meyve suyu vb.

B. Türkçe belirtisiz isim tamlaması

"Belirteni söz söyleyen ve dinleyince belirli olmayan ve belirteni ile belirtileni arasında sürekli bir bağ bulunan takımdır. Belirten, ek almaz; belirtilen –i ekini alır" (Ediskun, 2003: 115). Kahraman (2009: 171) "belirten öğesi, konuşanın (ve dinleyenin) tanımadığı, bilmediği, belirsiz bir varlık ya da kavramın karşılığı olan ad takımlarına belirtisiz ad takımı denir" şeklinde anlatmıştır.

Kısacası, tamlayan –(n)İn eki almaz ve sadece tamlanan –(s)İ eki alarak aralarındaki aitlik veya cins, tür ilişkisi ifadesi taşınan, konuşan ve dinleyen kişin tanımadığı ve bilmediği varlıkları belirtilen kelime grubudur. Örneği, "Van kedisi, çınar ağacı, çoban yıldızı, dağ yolu" (Güneş, 2009: 339). Savaş alanı, uyku saati, Türk bayrağı, Türk kahvesi vb.

C. Türkçe takısız isim tamlaması

"İki ismin ek almadan bir araya gelerek oluşturduğu tamlamalardır" (Güneş, 2009: 343). Kahraman (2009: 172) "belirten öğesi; konuşan (ve dinleyen) kişinin bildiği, tanıdığı, belirli bir varlık ya da kavramın adı olduğu halde, belirten eki almamış olan ad takımlarına eksiz belirtili ad takımı denir" demiştir."Ek almadan kurulan ad tamlamalarına takısız ad tamlaması denir" (Hengirmen, 2002: 119). Gencan (2007: 201) ise "takısız tümleme" olarak adlandırmıştır. Ve "takımı kuran sözcüklerin ikisi de takı almıyor" ifade etmiştir.

Yani tamlayan ve tamlanan hiç bir ek almamış halinde, konuşan ve dinleyen iki taraftan tanıdığı ve bildiği kavramları belirtilen kelime grubudur. Örneğin, "demir çubuk, bakır kap, yün çorap, tunç bilek, taş yürek..." (Gencan, 2007: 201). İpek saçlar, aslan çocuk, lastik top, demir köprü, kurşun kalem vb.

D. Türkçe zincirleme isim tamlaması

"Ad tamlamasında tamlayanlar ve tamlananlar birden daha çok olursa bu tamlamalara zincirleme ad tamlaması denir" (Hengirmen, 2002: 120). Kahraman (2009: 172) "belirteni, belirtileni ya da hem belirteni hem belirtileni ad takımından oluşan, iç içe girmiş ad takımlarına da zincirleme ad takımı denmektedir" diye ifade etmiştir. Güneş (2009: 345) "zincirleme olayı, belirtili isim tamlamasının yine belirtili isim tamlaması halinde genişletilmesi yoluyla gerçekleşir" demiştir.

Kısacası tamlayan ve tamlanan ekleriyle birbirine bağlanarak en az üç isimden oluşan kelime grubudur. Örneğin, "güneşin ısı gücü, İstanbul Türkçesinin ses ve biçim bilgisi, Nevin'in karalama defteri, senin kemik yapın" ve "Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Öğretmen Okulları Genel Müdürü, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türk güzel sanatları" (Kahraman, 2009: 172-173). Dut ağacının dalları, Kır çiçeklerinin kokusu, yatak odasının kapısı vb.

Her iki dilde isim tamlamaları nitelik ve işlev bakımından aynı olduğu görülmektedir. Tamlayan ve tamlanan kavramları her iki dilde bulunmaktadır, ve kullanımındaki yerleri da aynıdır. Fakat Çince biçimsel bakımından çok zengin olmadığı için genellikle ya Türkçedeki takısız isim tamlamasına benzer şeklinde kullanılır, ya da isim tamlaması temel kavramları olan tamlayan ve tamlanan arasına giren edat '的/de/'ın yardımıyla ifade edilmiştir. Türkçe ise isim tamlaması kendi özelliğine göre dört gruba ayrılmıştır, bunlar: belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması, takısız isim tamlaması ve zincirleme isim tamlamasıdır.

BÖLÜM 4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1 Sonuç

Yapı bakımından eklemeli dil olan Türkçe ve tek heceli dil olan Çincenin karşılaştırılması yoluyla yapılmış bu çalışmada isimlerin biçimbilimsel farklılık ve benzerlikleri araştırılmıştır. İki dildeki isimlerin farklılık ve benzerliklerinin daha net ve kolay şeklinde görülmesi için sekiz başlık koyulmuştur. Ayrıntılı biçimde tek tek açıklanmıştır.

1) Türkçe ve Çince varlıklara verilişlerine göre isimlerin benzerlik ve farklılıkları

Her iki dilde karşılaştırmada ortaya çıkan özel isimler ve cins isimler nitelik ve işlev bakımından aynıdır. Örneğin, Çincedeki özel isim diye bilindiği isimler 中国 /zhōng guó/, 联合国 /lián hé guó/, 汉语 /hàn yǔ/ vb. Türkçede ise /zhōng guó/ Çin, /lián hé guó/ Birleşmiş Milletler, /hàn yǔ/ Çince anlamı gelir, nitelik ve işlevleri bakımından aynıdır. Türkçedeki İzmir, Asya, Venüs gibi özel isimler Çincede de 伊兹密尔 /yī zī mì ěr/, 亚洲 /yà zhōu/, 金星 /jīn xīng/ diyerek kabul edilir. Cins isim Türkçede bulunan ekmek, elma kumaş gibi isimler, Çincede ise yine 面包/miàn bāo/, 苹果/píng guǒ/, 布 /bù/ olarak cins isimdir.

2) Türkçe ve Çince varlık oluşlarına göre isimlerin benzerlik ve farklılıkları

Her iki dilde karşılaştırmada ortaya çıkan somut isimler ve soyut isimler nitelik ve işlev bakımından aynıdır. Örneğin, Çincedeki 花 /huā/, 噪音 /zào yīn/, 热 /rè/, 冷 /lěng/ vb. somut isimler Türkçede /huā/ (çiçek), /zào yīn/ (gürültü), /rè/ (sıcak), /lěng/ (soğuk) anlam olarak somut isim diye kabul edilir. Türkçedeki soyut isim sevinç, dilek, yiğitlik gibi isimler Çincede de 欢乐 /huān lè/, 希望/xī wàng/, 勇气/yǒng qì/ anlam olarak soyut isim kapsamında bulunmuştur.

3) Türkçe ve Çince varlık sayılarına göre isimlerin benzerlik ve farklılıkları

Türkçede varlıkların sayılarına göre sınıflandırılan tekil, çoğul ve topluluk isimleri bulunmaktadır. Biçimsel bakımdan çoğul isimler '+lAr' eki kullandığı için tekil isimlerden kolayca ayrılır. Örnek:

kedi (tekil) + lAr = kediler (çoğul), çiçek (tekil) + lAr = çiçekler (çoğul), insan (tekil) + lAr = insanlar (çoğul), çocuk (tekil) + lAr = çocuklar (çoğul), defter (tekil) + lAr = defterler (çoğul), cami (tekil) + lAr = camiler (çoğul) vb.

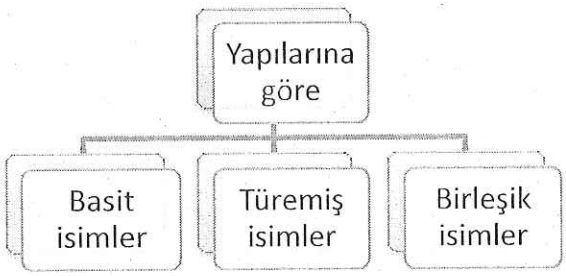
Çince biçimsel öğeler eksik olduğu için genellikle varlıkların sayılarına göre tekil veya çoğul kavramları karşıladıkları biçim bakımından ayırt edilemez. Çoğul kavramı belirten isim, kendisinden önce gelen sayı belirten kelime ile birlikte gösterilir. Örneğin: 这本书 /zhè běn shū/ (bu **kitap**), 那些书 /nà xiē shū/ (o **kitaplar**); 一个苹果 /yī gè píng guǒ/ (bir tane **elima**), 许多苹果 /xǔ duō píng guǒ/ (birçok **elimalar**). Görüldüğü gibi buradaki 书/shū/ **(kitap)**, 苹果 /píng guǒ/ **(elima)** hem tekil isimdir hemde çoğul isimdir.

Fakat burada vurgulanması gereken, insan belirten isimlerden sonra son ek '-们 /men/' kullanarak çoğul isim oluşturulabildiğidir. Örneğin, 领导们 /lǐng dǎo men/ (liderler), 工人们 /gōng rén men/ (işçiler), 同学们 /tóng xué mén/ (öğrenciler), 朋友们 /péng yǒu mén/ (arkadaşlar), 孩子们 /hái zǐ mén/ (çocuklar) vb.

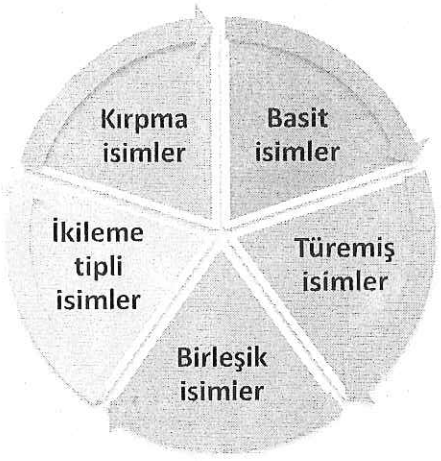
Topluluk isimleri ile ilgili bilgiler göz önünde bulundurulduğunda her iki dilde de nitelik ve işlevi bakımından farklılıklar bulunmamaktadır. Örnek: Çincede 人类 /rén lèi/ (insanoğlu), 人口 /rén kǒu/ (nüfus), 物资 /wù zī/ (maddi kaynaklar), 家庭 /jiā tíng/ (aile), 人民 /rén mín/ (halk), ordu 军队 /jūn duì/, orman 森林 /sēn lín/, sürü 群/qún/, takım 团队 /tuán duì/ vb. gibi topluluk isimler Türkçede de aynı topluluk isimler olarak kabul edilir.

4) Türkçe ve Çince yapı bakımından isimlerin benzerlik ve farklılıkları

Yapılarına göre incelenen, Türkçede basit, türemiş, bileşik isimler olarak sınıflandırılan isimler ile Çincede basit, türemiş, birleşik, ikileme tipli ve kırpma tipi isimler olarak sınıflandırılan isimler arasında çok farklılıklar görülmektedir.

Şekil 29. Türkçe yapılarına göre isimler

Şekil 30. Çince yapılarına göre isim çeşitleri

İlk olarak iki dildeki basit isimlere göz atalım, Türkçede basit isimler yapım ekler alamaz ama çekim ekleri alabilmektedir. Örneğin, bal, bulut, göz, taş, gece çekim ekler aldıktan sonra balı, bulutlar, gözlerine, taşlar, gecede olduğuna rağmen yine basit isimdir.

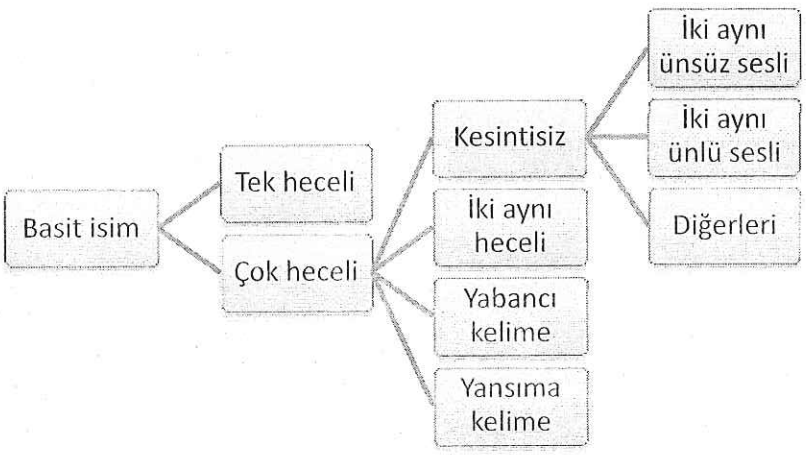

Şekil 31. Türkçe basit isim ve çekim eklerinin ilişkisi

Çincede ise basit isimler ek alma konusunda Türkçeden farklıdır. Hecenin sayısına göre tek heceli basit isimler 马/mǎ/(at), 风/fēng/(rüzgar), 云/yún/(bulut), 笔

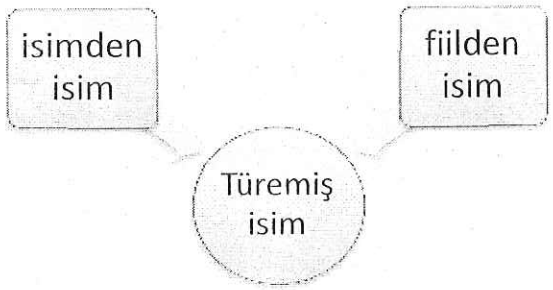
/bǐ/(kalem) gibi veya çok heceli basit isimler olarak ikiye ayrılmıştır. Çok heceli basit isimler ise kendi kapsamda dört alt bölüme ayrılmıştır. Bunlar 1) kesintisiz çok heceli basit isimler, örneğin, 皇后 /huáng hòu/ (kraliçe), 蜘蛛 /zhī zhū/ (örümcek), 将军 /jiāng jūn/ (general), 长城 /cháng chéng/ (Çin seddi), 蟑螂 /zhāng láng/ (hamamböceği), 学生 /xué shēng/ (öğrenci) vb., 2) iki aynı heceli çok heceli basit isimler, 姥姥 /lǎo lao/ (anaanne), 饽饽 /bō bo/ (karışık tahıl unundan yapılan ekmek gibi yemekler), 猩猩 /xīng xing/ (orangutan), 奶奶 /nǎi nai/ (nine) gibi, 3) yabancı çok heceli basit isimler, örneğin, 雷达 /léi dá/ (radar), 巧克力 /qiǎo kè lì/ (çikolata), 咖啡 /kā fēi/ (kahve), 沙发 /shā fā/ (sofa), 尼龙 /ní lóng/ (naylon) ve 4) yansımalı çok heceli isimler, örneğin, 乒乓 /pīng pāng/ (pinpon), 咪咪 /mī mī/ (küçük kedi), 蝈蝈 /guō guo/ (çayır çekirgeleri), 知了 /zhī liǎo/ (ağustos böceği) olarak sınıflandırılmıştır.

Yine de kesintisiz çok heceli basit isimler iki aynı ünsüz sesli kesintisiz çok heceli basit isimler 皇后 /huáng hòu/ (kraliçe), 蜘蛛 /zhī zhū/ (örümcek), 长城 /cháng chéng/ (Çin seddi) gibi, İki aynı ünlü sesli kesintisiz çok heceli basit isimler 蟑螂 /zhāng láng/ (hamamböceği), 圆圈 /yuán quān/ (çember), 牢骚 /láo sāo/ (şikayet) gibi ve diğerleri kesintisiz çok heceli basit isimler 学生 /xué shēng/ (öğrenci), 蝴蝶 /hú dié/ (kelebek), 牙刷 /yá shuā/ (diş fırçası) vb. olarak üçe ayrılmıştır. Şekil 32 belirtiği gibi daha kolay görülmüştür.

Şekil 32. Çince basit isim türlerinin detayları

Her iki dilde türemiş isimler bulunmaktadır. Türkçede isimden isim yapan yapım ekleri ve fiilden isim yapan yapım ekleri ile oluşturulduğu görülmektedir. Örneğin, yalan (isim kök) + -cI = yalancı, kitap (isim kök) + -lIk = kitaplık ve ya içmek (fiil kök) + -AcAk = içecek, giymek (fiil kök) + -AcAk = giyecek, doğmak (fiil kök) + -A = doğa vb.

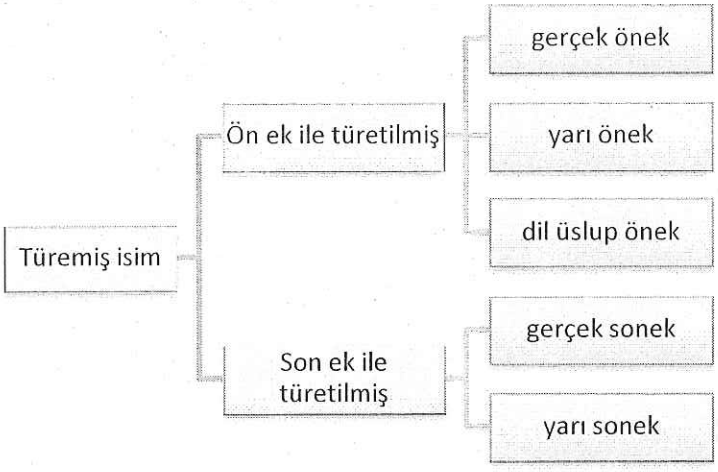

Şekil 33. Türkçe türemiş isim türleri

Çincede ise türemiş isimler ön ek ve son ek ile oluşturulur. Ayrıca ön ek kendi çerçevesinde gerçek ön ek, yarı ön ek ve dil üslup ön ek olarak üçe ayrılır. Örneğin, Gerçek önek: 老– /lǎo/: 老虎 /lǎo hǔ/ (lǎo: Ø + hǔ: kaplan = kaplan), 老乡 /lǎo xiāng/ (lǎo:Ø + xiāng: köylü = hemşeri); 阿– /ā/: 阿姨 /ā yí/ (ā: Ø + yí: teyze = teyze), 阿爸 /ā bà/ (ā: Ø + bà: baba = baba); 第– /dì/: 第一 /dì yī/ (birinci), 第三 /dì sān/ (üçüncü) vb.. Yarı önek: 本– / běn /: 本部 /běn bù/ (běn: asıl genel + bù: merkez = asıl genel merkezi), 本家 /běn jiā/ (běn: kaynak olan + jiā: aile = kendi ailesi); 全– /quán/: 全城 /quán chéng/ (bütün şehri), 全集 /quán jí/ (bütün bölümü); 反– /fǎn/: 反比例 /fǎn bǐ lì/ (ters orantı), 反质子 /fǎn zhì zǐ/ (karşıt proton), 反函数 /fǎn hán shù/ (ters fonksiyon) vb.. Dil üslup ön ek: 令– /lìng/: 令尊 /lìng zūn/ (babanız), 令郎 /lìng láng/ (oğlunuz), 令侄 /lìng zhí/ (yeğeniz); 拙– /zhuō/: 拙笔 /zhuō bǐ/ (kendi yazdığı eserleri ve ya çizdiği resimleri), 拙见 /zhuō jiàn/ (fikrim) vb.

Son ek ise benzer bir şekilde gerçek son ek ve yarı son ek olarak iki grupta incelenir. Sözgelimi, gerçek son ek: –子 /zi/: 金子 /jīn zi/ (jīn: altın + zi: Ø = altın), 刀子/dāo zi/ (dāo: bıçak + zi: Ø = bıçak) vb.; –儿 /er/: 盖儿 /gài er/ (gài: kapak + er: Ø = kapak), 花儿 /huā er/ (huā: çiçek + er: Ø = çiçek) vb.; –头 /tóu/: 石头 /shí tou/

(shí: taş + tou: Ø = taş), 苦头 /kǔ tou/ (kǔ: acı + tou: Ø = acı, zorluk) vb. Yarı son ek: –师 /shī/: 厨师 /chú shī/ (chú: yemek pişirme + shī: usta = aşçı), 导师 /dǎo shī/ (dǎo: yön göstermek + shī: öğretmen = danışman) vb.; –生 /shēng/: 实习生 /shí xí shēng/ (shí xí: paratik yapmak + shēng: öğrenci = stajyer), 住校生 /zhù xiào shēng/ (zhù: kalmak, yaşamak + xiào: okul + shēng: öğrenci = yatılı) vb. Kısacası Çincenin türemiş isimleri şu şekli bulunur diyebiliriz:

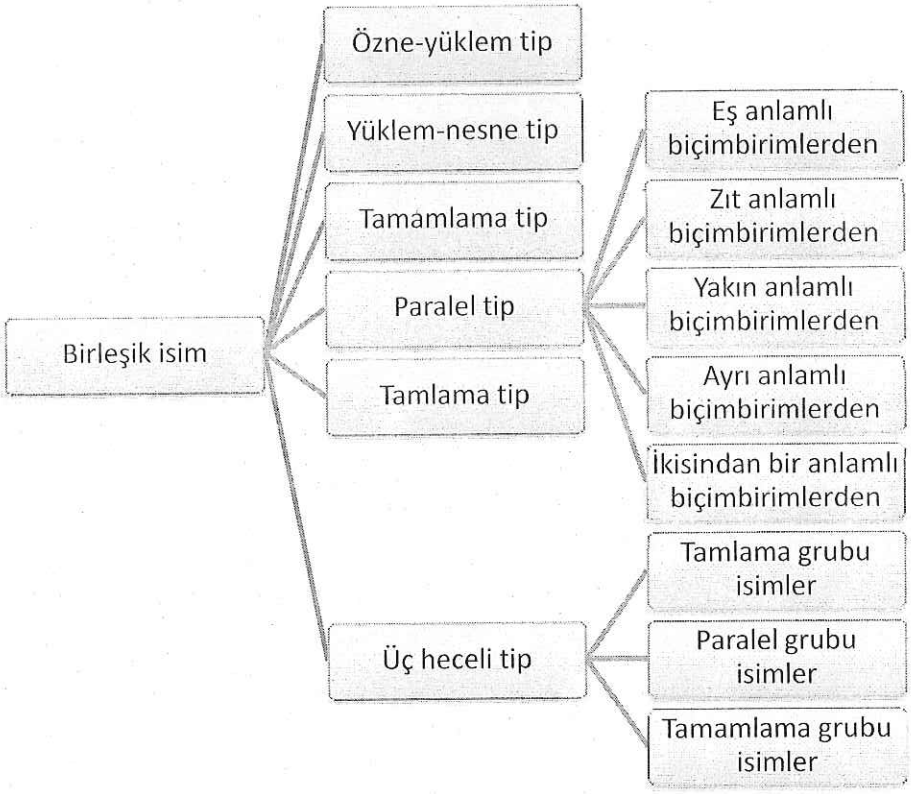
Şekil 34. Çince türemiş isim türleri

Burada dikkati çeken nokta, her iki dilde bulunan son ek, Türkçede kök fiil olmasına rağmen son ek kullanılarak isim türetilmektedir. Çincede bu kural yoktur ve türemiş isimde kökün sadece isim olması gerekliliği bulunmaktadır.

Çincede 6 farklı birleşik isim tipi bulunmaktadır. Bunlar da özne-yüklem tipi, örneğin, 头痛 /tóu tòng/ (tóu: baş + tòng: ağrımak = baş ağrısı), 海啸 /hǎi xiào/ (hǎi: deniz + xiào: feryat = tsunami), 地震 /dì zhèn/ (dì: toprak + zhèn: sarsıntı = deprem) vb.; yüklem-nesne tipi, örneğin, 凌晨 /líng chén/ (líng: yaklaşmak + chén: sabah = şafaktan önce), 理事 /lǐ shì/ (lǐ: düzeltmek + shì: olay, şey = müdür) vb.; tamamlama tipi, örneğin, 立正 /lì zhèng/ (lì: ayakta durmak + zhèng: düzgün = düz durmak), 扩大 /kuò dà/ (kuò: yaymak + dà: büyük = genişletmek), 延长 /yán cháng/ (yán: devam etmek + cháng: uzun = uzun uzatmak) vb.; paralel tip, örneğin, 珍宝 /zhēn bǎo/ (zhēn: değerli şey + bǎo: define = hazine, define), 宽窄 /kuān zhǎi/ (kuān: geniş +

zhǎi: dar = genişlik ve darlık), 骨肉 /gǔ ròu/ (gǔ: kemik + ròu: et = kan bağı), 编辑 /biān jí/ (biān: örmek + jí: toplamak, düzelmek = editör) vb.; tamlama tipi, örneğin, 热心 /rè xīn/ (rè: sıcak + xīn: kalp = yardım sever), 冰箱 /bīng xiāng/ (bīng: buz + xiāng: kutu = buzdolabı), 火红 /huǒ hóng/ (huǒ: ateş + hóng: kırmızı = kıpkırmızı) vb. ve üç heceli tiptir, örneğin, 电子琴 /diàn zǐ qín/ (diàn zǐ: elektronik + qín: piyano = elektronik piyano), 公检法 /gōng jiǎn fǎ/ (kamu düzeni ve güvenliği), 心灵美 /xīn líng měi/ (xīn líng: kalp + měi: güzel = vezir turpu) vb.

Bunlardan paralel tip birleşik isim kendi çapında 1) eş anlamlı biçimbirimlerden, 语言 /yǔ yán/ (yǔ: dil + yán: lisan = dil), 头脑 /tóu nǎo/ (tóu: baş + nǎo: beyin = baş, akıl) vb. gibi; 2) zıt anlamlı biçimbirimlerden, 买卖 /mǎi mài/ (mǎi: almak + mài: satmak = alışveriş), 开关 /kāi guān/ (kāi: açmak + guān: kapatmak = şalter/anahtar) vb. gibi; 3) zakın anlamlı biçimbirimlerden, 骨肉 /gǔ ròu/ (gǔ: kemik + ròu: et = kan bağı), 心血 /xīn xuè/ (xīn: kalp + xuè: kan = tüm çaba) vb. gibi; 4) ayrı anlamlı biçimbirimlerden, 编辑 /biān jí/ (biān: örmek + jí: toplamak, düzelmek = editör), 条件 /tiáo jiàn/ (tiáo: koşul + jiàn: belge = şart, koşul, durum) vb. gibi ve 5) ikisinden bir anlamlı biçimbirimlerden oluşturan, 国家 /guó jiā/ (guó: ülke + jiā: ev = devlet, ülke), 恩怨 /ēn yuàn/ (ēn: lütuf + yuàn: kin = dargınlık, kin) vb. gibi paralel tip olarak 5 gruba ayrılmıştır. Ayrıca üç heceli tip birleşik isimlerin de 3 gruba ayrıldığı görülmektedir. Bunlar tamlama grubu isimler, örneğin, 电视剧 /diàn shì jù/ (diàn shì: televizyon + jù: oyun = dizi), 机器人 /jī qì rén/ (jī qì: makine + rén: insan = robot) vb.; paralel grubu isimler, örneğin, 语数外 /yǔ shù wài/ (Çince, matematik, İngilizce) vb. ve tamamlama grubu isimlerdir, örneğin, 热得快 /rè dé kuài/ (rè dé: ısıtma + kuài: çabuk = daldırma su ısıtıcı) vb.

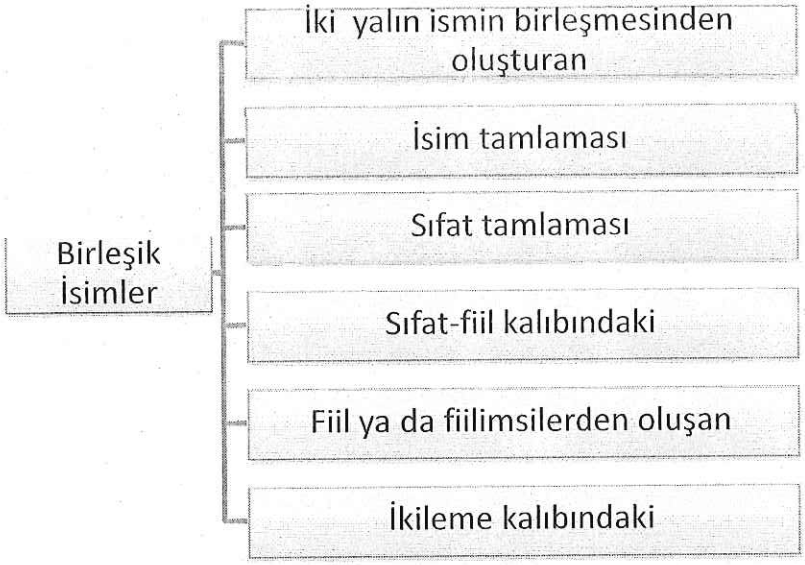

Şekil.35. Çince birleşik isim tiplerinin detayları

Türkçede 6 farklı gruba ayrılır. Bunlar iki yalın ismin birleşmesinden oluşan,örneğin, Aydemir, Altnordu, anayasa, önsöz vb.; isim tamlaması, örneğin, Boğaziçi, Cumartesi, derebeyi, dilbilgisi, yüzbaşı vb.; sıfat tamlaması, örneğin, açıkgöz, akdarı, delikanlı, ilkbahar, önsezi vb.; sıfat-fiil kalıbındaki, örneğin, alkolölçer, asitölçer, basınçölçer, bilgisayar, günebakan vb.; fiil ya da fiilimsilerden oluşan, biçerbağlar biçerdöver alışveriş, sinekkaydı, karyağdı, yanardöner, biçerbağlar vb. gibi ve ikileme kalıbındaki birleşik isimlerdir, örneğin, gece gündüz, giyim kuşam, güç kuvvet vb.

Burada vurgulanması gereken nokta Türkçedeki basımevi, Beşikdüzü, beziryağı, devekuşu, ateşböceği gibi isim tamlaması kalıbındaki birleşik isimler ile Çincedeki tamlama tipi, örneğin, 小说 /xiǎo shuō/ (xiǎo: küçük, kısa + shuō: konuşmak = öykü), 热心 /rè xīn/ (rè: sıcak + xīn: kalp = yardım sever), 冰箱 /bīng

xiāng/ (bīng: buz + xiāng: kutu = buzdolabı) vb. ve 斑马线 /bān mǎ xiàn/ (bān mǎ: zebra + xiàn: çizgi = yaya geçidi), 滑雪衫 /huá xuě shān/ (huá xuě: kayak yapmak + shān: kıyafet = anorak), 第三者 /dì sān zhě/ (dì sān: üçüncü + zhě: kişi = üçüncü kişi) gibi üç heceli tipteki tamlama birleşik isimlerin oluşturuluşunun aynı olmasıdır. Daha net görülmesi için şu şekillere yer verilmiştir.

Şekil 36. Türkçe birleşik isim çeşitleri

Her iki dilde bulunan ikileme yoluyla oluşturan isimler, Çincede tek başına kullanılan aynı kökten tekrarlayarak oluşturulması görülmektedir. AA tipi ikileme yoluyla oluşturan isimler, 舅舅 /jiù jiu/ (dayı), 伯伯 /bó bo/ (büyük amca), 叔叔 /shū shu/ (küçük amca), 婶婶 /shěn shen/ (yenge "amcanın eşi") vb. ve AABB tipi ikileme yoluyla oluşturan isimler, 角落 /jiǎo luò/ (köşe) → 角角落落 /jiǎo jiǎo luò luò/ (köşeler hepsi), 祖辈 /zǔ bèi/ (ata) → 祖祖辈辈 /zǔ zǔ bèi bèi/ (atalar) vb. görülmektedir. Türkçede ikileme yoluyla oluşturan isimler ise tek başına kullanılamaz ve kelimenin sırası da değiştirilemez. Örneğin, bağ bahçe, fındık fıstık, sorgu sual, ev bark, dağ dağ vb.

Burada dikkati çeken nokta Türkçenin ikileme yoluyla oluşturan isimler yapı bakımından birleşik isimlerde görülür, fakat Çincede bu tür isimler birleşik isimlerde bulunmamaktadır.

Çincede bulunan kırpma isimler Türkçe incelenirken bulunamamaktadır. Çince kırpma isimler kendi çerçevesinde kısaltılmış isimler ve sayıyla kısaltılmış isimler olarak iki gruba ayrılır. Örnek: 北京大学 /běi jīng dà xué/ →北大 /běi dà/ (Pekin Üniversitesi), 少年先锋队 /shào nián xiān fēng duì/ → 少先队 /shào xiān duì/ (genç öncüler), 巴勒斯坦解放组织 /bā lè sī tǎn jiě fàng zǔ zhī/ → 巴解 /bā jiě/ (Filistin Kurtuluş Örgütü) kısaltılmış kırpma isimlerdir. sayıyla kısaltılmış kırpma isimler ise 三好 /sān hǎo/ (üç iyi) = 思想品德好 /sī xiǎng pǐn dé hǎo/ (ahlaklı, erdemli)、学习好 /xué xí hào/ (ders başarılı)、身体好 /shēn tǐ hǎo/ (sağlıklı); 四害 /sì hài/ (dört kötü) = 老鼠 /lǎo shǔ/ (fare)、蟑螂 /zhāng láng/ (hamam böceği)、苍蝇 /cāng yíng/ (sinek)、蚊子 /wén zi/ (sivrisinek) gibidir.

5) Türkçe ve Çince isimlerde küçültmenin benzerlik ve farklılıkları

Türkçede -cIk, -cek, -ceğiz ekleri ile yapılmış isim küçültme Çincede ya –子 /zi/, –儿 /er/ gibi ekleri ile ya da biçimbirimi tekrarlayarak veya isimden önce sıfat 小 /xiǎo/ kullanarak oluşturulur. Örnek: Türkçede isim küçültmede yer alan isimler tepecik, kuşcağız, adamcağız, kızcağız, kadıncağız gibidir. Çincede ise –子 /zi/: 秧子 /yāng zi/ (küçük fide), 豆子 /dòu zi/ (küçük fasulye) vb.; –儿 /er/: 雨点儿 /yǔ diǎn er/ (yağmur küçük damlası), 花儿 /huā ér/ (küçük çiçek), 虾儿 /xiā er/ (küçük karides) vb.; 果果 /guǒ guo/ (küçük meyve veya küçük meyveyi benzeri), 狗狗 /gǒu gǒu/ (küçük, tatlı köpek) vb.

6) Türkçe ve Çince isim çekim eklerinin benzerlik ve farklılıkları

Türkçe ve Çince çekim ekleri incelenirken isim halleri, iyelik ekleri, çokluk eki, aitlik ekleri ve soru eki olarak 5 bölümden ayrıntılı biçimde karşılaştırma yapılmıştır. Buna bağlı olarak şu bulguları sunarız:

İsim halleri:

Türkçede 7 tane isim hali ve karşı kullanılan ekleri bulunmuştur. Bunlar eksiz yalın hali, örneğin, Ahmet okuldan geldi. Burada Ahmet yalın halidedir. +İ eki

kullanılan belirtme hali, örneğin, sınıfı, evi, okulu, köyü gibidir. –e / –a eki kullanılan yönelme hali, sınıfa, eve, okula, köye gibidir. +DE eki kullanılan bulunma hali, sınıfta, evde, okulda, köyde gibidir. +DEn eki kullanılan çıkma hali, örneğin, sınıftan, evden, okuldan, köyden vb. –ca, -ce, -ça, -çe eki kullanılan eşitlik hali, insanca, senelerce, babamca gibidir. Edat ile veya –lA eki kullanılan vasita halidir, örneğin, arkadaşımla, kırmızı arabayla, asansörle vb.

Çincede ise Türkçede bulunan hallerin hepsi bulunmaktadır. Fakat bu halleri göstermek için kullanılan eklerin yerine, ismin önüne gelen bir edat ile veya cümledeki anlamına göre belirtildiği bilgisine ulaşılmıştır.

İyelik ekleri:

Türkçede bulunan iyelik ekleri şunlardır: -Im, -In, -I, -ImIz, -InIz, -lArI. Örneğin, elim, elin, eli, elimiz, eliniz, elleri; hocam, hocan, hocası, hocamız, hocanız, hocaları vb. Çincede iyelik kategorisi Türkçeden farklıdır. Belli bir ek olmadığı için sözdizim şeklinde oluşturulmuştur. En sık kullanılan kalıplaşmış iyelik belirten şekil 2 tane bulunmaktadır. Bunlar 'isim/isim öbeği + 有/yǒu/ + isim' ve 'isim/isim öbeği + (的 /de/) + isim'dir. Örneğin, 我的眼睛 /wǒ de yǎn jīng/ (benim gözlerim), 我有眼睛 /wǒ yǒu yǎn jīng/ (gözüm var), 老师的书 /lǎo shī de shū/ (öğretmenin kitabı), 老师有书 /lǎo shī yǒu shū/ (öğretmenin kitabı var) vb.

Çokluk eki:

Türkçede ismin çokluk yaparken –lar, –ler eki kullanıldğı bilgisine ulaşılmıştır. Sözgelimi, okullar, yollar, dersler, çocuklar, düşünceler, kitaplar, hocalar, dağlar gibidir.

Çincede ise sadece insan belirten isimlerden sonra çoğul kavram göstermek için –们 /men/ eki kullanılır. Örnek:
Tekil: 人 /rén/ (insan), 同学 /tóng xué/ (öğrenci), 女士 /nǚ shì/ (bayan), 朋友 /péng yǒu/ (arkadaş), 工人 /gōng rén/ (işçi);

Çoğul: 人们 /rén men/ (insanlar), 同学们 /tóng xué mén/ (öğrenciler), 女士们 /nǚ shì men/ (bayanlar), 朋友们 /péng yǒu men/ (arkadaşlar), 工人们 /gōng rén men/ (işçiler). Diğer isimler için çokluk yapan belli bir ek bulunamamaktadır.

Aitlik ekleri:

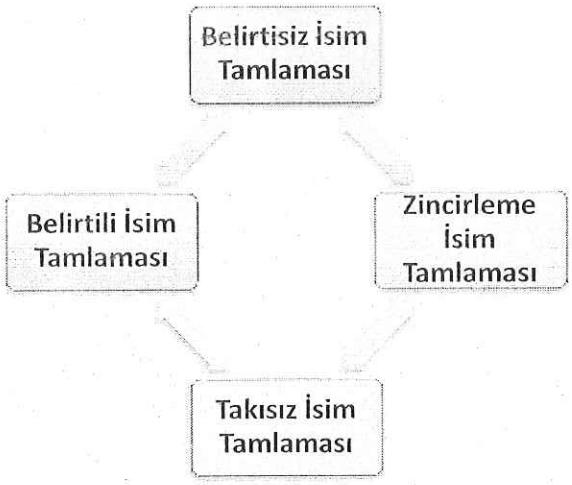
Türkçede bulunan –ki aitlik eki Çincede bulunamamıştır. Örnek: bahçeteki, bizimki, arabadaki, kitapteki, Ali'ninki vb.

Soru eki:

Türkçede bulunan soru eki mı / mi / mu / müdür. Sözgelimi, odun mu, küçük mü, kediler mi, senin mi, kitap mı vb. Çincede ise 吗 /ma/ eki soru eki olarak kullanıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Örneğin, 公安局吗? /gōng ān jú ma/ (karakol mu?), 漂亮吗? /piào liang ma/ (güzel mi?), 高兴吗? /gāo xìng ma/ (mutlu mu?) vb.

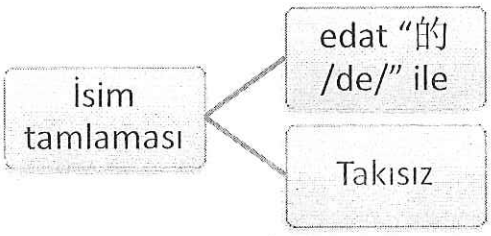
7) Türkçe ve Çince isim tamlamalarının benzerlik ve farklılıkları

Her iki dilde de görüldüğü gibi isim tamlaması aynı kavram çerçevesindedir. Türkçe isim tamlaması kendi özelliğine göre dört gruba ayrılmıştır. Bunlar belirtili isim tamlaması: sokağın gürültüsü, günlerin getirdiği, suyun tadı gibi. Belirtisiz isim tamlaması: çınar ağacı, çoban yıldızı, dağ yolu, uyku saati gibi. Takısız isim tamlaması: demir çubuk, bakır kap, yün çorap, lastik top, demir köprü, kurşun kalem gibi. Zincirleme isim tamlaması: güneşin ısı gücü, İstanbul Türkçesinin ses ve biçim bilgisi, Öğretmen Okulları Genel Müdürü, Türk güzel sanatları gibidir.

Şekil 37. Türkçe isim tamlaması türleri

Çince biçimsel bakımından çok zengin olmadığı için genellikle isim tamlaması temel kavramları olan tamlayan ve tamlanan arasına giren edat "的/de/"ın yardımıyla ifade edilmiştir. Sözgelimi, 昨天的饭 /zuó tiān de fàn/ (dünkün yemeği), 幸福的生活 /xìng fú de shēng huó/ (mutlu yaşamı), 新建的宿舍 /xīn jiàn de sù shè/ (yeni yurt) vb. Üstelik Türkçedeki takısız isim tamlamasına benzer kullanım Çincede bulunmaktadır. Örneğin, 羊皮大衣 /yáng pí dà yī/ (koyun derisi paltosu), 黑白照片 /hēi bái zhào piàn/ (siyah ve beyaz fotoğrafı), 水彩颜料 /shuǐ cǎi yán liào/ (suluboya boyaları), 塑料拖鞋 /sù liào tuō xié/ (plastik terliği), 黄土高原 /huáng tǔ gāo yuán/ (lös) vb.

Şekil 38. Çince isim tamlaması türleri

8) Türkçe ve Çince isimlerin diğer özel durumları

Sınıflandırılan bölümleri tek tek irdelenirken Türkçede farklı bir grup olarak ele alınmamış zaman isimleri, yer isimleri ve yön isimleri Çincede bulunmaktadır.

Sonuç olarak şu gözlemler elde edilmiştir:

Her iki dilin isimleri varlıklara verilişlerine göre, özel isim ve cins isimleri aynı nitelik ve işlevleri taşımaktadır. Varlık oluşlarına göre bulunan somut isimler ve soyut isimler nitelik ve işlev bakımından aynıdır. Sayılarına göre sınıflandırılan tekil, çoğul ve topluluk isimleri vardır. Türkçede eksiz tekil isimler çoğul isimleri yaparken +lAr eki kullanılır. Çincede ise tekil isimler ve çoğul isimlerde biçimsel bakımından hiç değişiklik bulunmaz. İstisna olarak insan belirten isimlerden sonra son ek -们 /men/ kullanımı görülmektedir. Topluluk isimleri ise her iki dilde de nitelik ve işlev bakımından farklılık göstermez.

Çalışmada önemli olan ve vurgulanması gereken, yapı bakımından bu iki dilin isimleri arasında bir çok farklılık bulunmaktadır. Türkçede sınıflandırılan basit isim, türemiş isim ve birleşik isim üzerne, Çincede ikileme tipli isimler ve kırpma isimler de bulunmuştur. Tek tek göz atalım, görüldü ki basit isimler Türkçede ya eksizdir yada çekim ekleri alarak oluşturulmuştur. Çincede ise ekler ile ilgi bulunmamıştır. Hecenin sayılarına göre tek heceli basit isimler ve çok heceli basit isimler olmak üzere ayrılmıştır. Çok heceli basit isimler kendi çapında kesintisiz çok heceli basit isimler, iki aynı heceli çok heceli basit isimler, yabancı çok heceli basit isimler ve yansıma çok heceli isimler olarak sınıflandırılmıştır. Bunlardan kesintisiz çok heceli basit isimler ünlü ve ünsüzler bakımından, yine de iki aynı ünsüz sesli kesintisiz çok heceli basit isimler, İki aynı ünlü sesli kesintisiz çok heceli basit isimler ve diğerleri kesintisiz çok heceli basit isimler olarak üçe ayrılmıştır. Şekil 32. s.93 belirtiği gibi daha kolay görülmüştür.

Sırayla gitmek gerekirse, türemiş isimlerde iki dilin benzer bir noktası meydana çıkmıştır. Çince de Türkçeye benzer son ek kullanımı görülmüştür. Farklılıklar da şunlardır: Türkçede türemiş isimler, isimden isim ve fiilden isim

yapan ekleriyle oluşturulmuştur. Çincede ise ön ek veya son ek kullanılarak türemiş isim yapılmaktadır. Ön ek kendisinde gerçek ön ek, yarı ön ek ve dil üslup önek olarak ayrılmıştır. Son ek de gerçek son ek ve yarı son ek olmak üzere ayrılmıştır. Şekil 33. s.94 ve şekil 34. s.95 bu konuyu görsel şeklinde göstermektedir. Burada vurgulanması gereken Çincedeki son ek Türkçedeki fiilden isim yapan ekleri gibi değil, sadece isimden sonra gelmektedir.

İki dilin birleşik isimlerde birçok farklılıkları ortaya çıkmıştır. Türkçede 6 grup birleşik isim vardır: şekil 36. gösterildiği gibi iki yalın ismin birleşmesinden oluşturan birleşik isimler, isim tamlaması birleşik isimler, sıfat tamlaması birleşik isimler, sıfat-fiil kalıbındaki birleşik isimler, fiil ya da fiilimsilerden oluşan birleşik isimler ve ikileme kalıbındaki birleşik isimler. Çince birleşik isimler de 6 tip gösterilmiştir. Şekil 35. s.97 gösterildiği gibi bunlar özne-yüklem tip, yüklem-nesne tip, tamamlama tip, paralel tip, tamlama tip ve üç heceli tiptir. Ayrıca paralel tip birleşik isim kendi çerçevesinde eş anlamlı biçimbirimlerden oluşturan, zıt anlamlı biçimbirimlerden oluşturan, zakın anlamlı biçimbirimlerden oluşturan paralel tip, ayrı anlamlı biçimbirimlerden oluşturan paralel tip ve ikisinden bir anlamlı biçimbirimlerden oluşturan paralel tip olarak 5 grubu ayrılmıştır. Üç heceli tip birleşik isim de tamlama grubu üç heceli tip birleşik isim, paralel grubu üç heceli tip birleşik isim ve tamamlama grubu üç heceli tip birleşik isim olmak üzere sınıflandırıldığı görülmektedir.

Ayrıca Türkçedeki isim tamlaması kalıbındaki birleşik isimler ile Çincedeki tamlama tipi birleşik isim ve üç heceli tipteki tamlama grup birleşik isimlerin oluşturulmasının aynı olduğunu görülmektedir.

Bunun dışında Çincede bulunan ikileme yoluyla oluşturulan isimler ve kırpma isimler, Türkçe incelenirken bulunmamaktadır. Üstelik Çincede ikileme yoluyla oluşturulan isimlerde AA tipi ve AABB tipi olarak ikiye ayrıldığı görülmektedir. Kırpma isimler ise kendi çerçevesinde kısaltmış isimler ve sayıyla kısaltmış isimler olarak iki gruba ayrılır.

Türkçe ve Çince isimlerin küçültme durumunda her iki dilde son ek kullanılmıştır. Türkçede -cik, -cek, -ceğiz ekleri ile yapılmışken Çincede –子 /zi/, –

儿 /er/ vb. ekleri kullanılmıştır. Bir diğer Çince isimlerin küçültme belirtmek için isimden önce sıfat 小 /xiǎo/ kullanarak veya biçimbirimi tekrarlayarak oluşturulmuştur.

Çalışmada iki dilin isim çekim eklerinde şu sonuçlara ulaşılmıştır: isim halleri bakımından Türkçede yalın hali, +İ eki kullanılan belirtme hali, –e / –a eki kullanılan yönelme hali, +DE eki kullanılan bulunma hali, +DEn eki kullanılan çıkma hali, –ca, -ce, -ça, -çe eki kullanılan eşitlik hali ve –lA eki kullanılan vasita hali olarak 7 tane isim hali ve ekleri bulunmaktadır. Çincede ise ya isim önüne bir edat gelir ya da cümledeki anlamından anlaşıldığı sonucuna varılmıştır.

Türkçede bulunan -Im, -In, -I, -ImIz, -InIz, -lArI eklerinin iyelik eki olduğu görülmektedir. Çince iyelik eki ise hiç bir ek kullanılmadan kendi kalıplaşmış, sözdizim şeklinde oluşturulan 'isim/isim öbeği + 有/yǒu/ + isim' ve 'isim/isim öbeği + (的/de/) + isim' şeklindedir.

Türkçe –lar, –ler eki kullanılarak isimlerde çoğul yapılmaktadır. Çince isimleri çoğul yaparken sadece insan belirten isimlerden sonra –们 /men/ eki kullanılmıştır. Diğer isimler ise sayı gösteren kelimeler ile belirtilmiştir.

Türkçede görülen –ki aitlik eki Çincede bulunamamıştır.

Türkçede bulunan -mı / -mi / -mu / -mü ekleri soru ekidir. Buna benzer Çincede 吗 /-ma/ eki soru eki olarak kullanılılmaktadır.

Yine de her iki dilde isim tamlamasının kavramı aynı çerçevede bulunmaktadır. Yapıları bakımından Türkçe isim tamlaması kendi özelliğine göre Şekil 28. gösterdiği gibi 4 gruba ayrılmıştır. Bunlar belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması, takısız isim tamlaması ve zincirleme isim tamlamasıdır. Çince biçimleri çok zengin olmadığıdan genellikle isim tamlaması temel kavramları olan tamlayan ve tamlanan arasına ya bir edat 的/de/ gelir ya da Türkçedeki takısız isim tamlamasına benzer bir şekilde kullanılır.

Son olarak, sınıflandırıldığı bölümlerde, Çincede ayrı grup oluşturarak zaman isimleri, yer isimleri ve yön isimleri vardır, fakat bu isimler Türkçede farklı grup oluşturmaz.

4.2 Öneri

Yapılan çalışmada Çinlilerin Türkiye Türkçesi öğrenirken isim biçimbirimleriyle ilgili hatalarının bir kısmında bu iki dil arasında isim yapısı arasında farklılıklar bulunduğu ve yapıların birebir örtüşmediği sonucu ortaya çıkmıştır. Aslında Türkçe ve Çince arasında karşılaştırmalı çalışma yok denecek kadar azdır, bu nedenle, Çince ve Türkçe arasında karşılaştırmalı dil ve kültür çalışmaları çoğaltılmalıdır.

KAYNAKÇA

Arak, H. (2006). İkinci Yabancıdil Olarak Almancanın Öğrenilmesinde İngilizcenin ve Karşılaştırmalı Dilbilgisinin Rolü. **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.** 2.cilt. Sayı: 21 Yıl. 205-216.

Banguoğlu, T. (2004). **Türkçenin Grameri.** Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Coolen, S. (2015). An Analysis of the Suffixes *–Er* and *–Zi* in Mandarin. https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/33938/Master%20Thesis%20Sander%20Coolen.pdf?sequence=1 (31 Ağustos 2016).

Chen, Ch. (2006). Koşaç Tümceleri: Evrensel Dilbilgisi Çerçevesinde Türkçe Ve Çincenin Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ding, Ch. (2009). **A Course for Mandarin Chinese Grammar**. Pekin: Peking University Press.

Dong, X. (2005). **Chinese Lexicon and Morphology**. Pekin: Peking University Press.

Ediskun, H. (2003). **Türkçe Dilbilgisi.** VIII. Basım, İstanbul: Remzi kitabevi A.Ş.

Ergin, M. (2002). **Türk Dil Bilgisi**. İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım.

Fan, R. (2001). Language Acquisition Theories and the Second Foreign Language Learning Models. **Journal of Qinghai Normal University (Philosophy and Social Sciences).** General No. 89. No. 2. 113-116. http://www.doc88.com/p-9002660858141.html (29 Mayıs 2015).

Güneş, S. (2009). **Türk Dili Bilgisi.** IX. Basım. İzmir: Basım Çağlayan A.Ş.

Hengirmen, M. (2002). **Türkçe Dilbilgisi**. 4. Basım. Ankara: Engin yayınevi. (PL107.H46)

Huang, B. ve Liao, X. (2010). **Modern Chinese (update 4).** Pekin: Higher Education Press.

Kahraman, T. (2009). **Çağdaş Türkiye Türkçesi Dilbilgisi.** İzmir: Kanyılmaz Basımevi.

Karaağaç, G. (2012). **Türkçenin Dil Bilgisi.** Ankara: Akçağ Basım Yayım Pazarlama A. Ş.

Korkmaz, Z. (2007). **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi).** Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Lei, R. (2015). Diminutive Semantics, Pragmatic Functions and Cognitive Mechanism http://www.docin.com/p-1487844993.html (02 Ağustos 2016).

Li, Ch. (2014). Türkçe ve Tayvan Çincesinde Öntipler Üzerine Bir Karşılaştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Li, J. (2006). A Study on the Question Moodu Word of Modern Chinese http://www.doc88.com/p-3788093467500.html (04 Ağustos 2016).

Li, X. (2012). **Xina Dai Han Yu Yu Fa Zhuan Ti Shu Yao.** Pekin: China Social Sciences Press.

Liu, Sh. (2003). **Xian Dai Han Yu Ming Ci De Duo Shi Jiao Yan Jiu.** Shang hai: Xue Lin Press.

Liu, Sh. (2004). On Case System of Modern Chinese. **Journal of Henan İnstitute of Education (Philosophy and Social Sciences)**. No. 5, 2004 General No. 91 Vol. 23 http://www.docin.com/p-1318111436.html (22 Mayıs 2016).

Liu, Y., Pan W. ve Gu W. (2004). **Shi Yong Xian Dai Han Yu Yu Fa (zeng ding ben).** Pekin: The Commercial Press.

Lu, Ch. ve Lin, X. (1989). Modern Chinese Grammartical Case System. Learn Chinese. General No. 53. No. 5. http://www.doc88.com/p-1438579648770.html (26 Ağustos 2016).

Öner, E. (2012) The Comparison Between Turkish Language Grammar and Chinese Grammar. http://www.doc88.com/p-3741645528226.html (16 Nisan 2015).

Shi, Y. (2010). **Chinese Grammar**. Pekin: The Commercial Press.

Tuğlu, S. (2006). Türkçe Ve Çincenin Ses Yapıları Açısından Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Wang, J. (2001). **Xian Dai Han Yu Ming Ci Yan Jiu.** Shang Hai: East China Normal University Press.

Vardar, B. (2007). **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü.** İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.

Yin, H. (2011). **Research on the Affixoid in Modern Chinese**. Hebei: Hebei University Press.

Yunus, B. (2006). Anlambilim Açısından Türkçe ve Çince'de Deyim Karışılaştırması (Organ Adları İle İlgili Deyimler). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Zhang, B. (2010). **Description of Modern Chinese Grammar.** Pekin: The Commercial Press.

Zhang, X. (2008). **A Disquisition About the Problem of Chinese Morphology**. Pekin: China Social Science Press.

Zou, X. (2007). A Study on the Possession Category of Modern Chinese. http://www.docin.com/p-1596477059.html (01 Ağustos 2016).